

TÜRK ESİKİÇÄĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

HABERLER

Mayıs 2003, Sayı: 16

İÇİNDEKİLER

Editörden	1
Başyazı	
Dinçol, B. – A. Dinçol, <i>Eski Anadolu'da Haberleşme</i>	1
Enstitümüzün Yeni Şeref Üyesi: Prof. Dr. Wolfgang Radt	6
Kitap Tanıtımları	
Brandau, B. – H. Schickert, <i>Hititler: Bilinmeyen Bir Dünya İmparatorluğu</i> , Ankara, 2003, (H. Pekel)	9
Mellaart, J., <i>Çatalhöyük. Anadolu'da Bir Neolitik Kent</i> , İstanbul, 2003, (R.E. Kortanoğlu)	9
Egelhaaf-Gaiser, U. (Ed.), <i>Religiöse Vereine in der römischen Antike. Untersuchungen zu Organisation, Ritual und Raumordnung</i> (Studien und Texte zu Antike und Christentum), Band 13, Tübingen, 2002, (T.H. Zeyrek)	10
Klengel, H., <i>Hattuschili und Ramses, Hethiter und Ägypter-ihr langer Weg zum Frieden</i> , Mainz, 2002, (M. Alparslan)	11
Erdur, O. – G. Duru (derleyenler), <i>Arkeoloji: Niye? Nasıl? Ne için?</i> , İstanbul, 2003, (İ. Türkoğlu)	12
Arkeoloji Dünyasından	
Arkeolojik Kazı ve Araştırmaları Toplantısı-3 (R.E. Kortanoğlu)	13
Ege Üniversitesi Arkeoloji Kulübü (S. Ona – M. Alp)	13
IV. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu (Ş. Dönmez)	14
British Academy Black Sea Initiative: Manchester'da Yapılan Yuvarlak Masa Toplantısı	15
Kazı – Araştırma	
Yaraş, A., 2002 Yılı Allianoı Kazısı	15
Umurtak, G., 2002 Yılı Bademağacı Kazısı	16
Özsait, M., 2002 Yılı Harmanören Mezarlık Kazısı	17
Türkoğlu, İ., 2001-2002 Yılı Kuşadası Kadı Kalesi Kazı Çalışmaları	18
Efe, T., 2002 Yılı Küllüoba Kazısı Çalışmaları	19
Abbasoğlu, H., 2002 Yılı Perge Kazı ve Onarım Çalışmaları	19
Sağlamtemir, H., 2002 Yılı Siirt-Türbe Höyük Kazı Çalışmaları	22
Özsait, M., 2002 Yılı Göller Bölgesi Yüzey Araştırmaları	23
Özsait, M., 2002 Yılı Samsun-Amasya Yüzey Araştırmaları	25
Özfirat, A. – C. Marro, 2002 Yılı Van, Ağrı ve Iğdır İlleri Yüzey Araştırması	27
Enstitüden	
Enstitü Yönetim Kurulu'nda Değişiklik	29
Aydın Doğan Vakfı Hizmet Ödülü	29
Enstitü Kütüphanesinden Haberler (M. Alparslan)	30
Yeni Yayınlarımız	31

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler
Sayı:16 (Mayıs 2003)

Editör
Meltem Doğan-Alparslan

Sayfa Düzenlemesi ve Baskı
Zero Prodüksiyon Ltd.

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla kullanılabilir.

Ocak ve Mayıs aylarında yayımlanır.

Ücretsizdir.

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü

Ekrem Tür Sokak, No.4
80060 Beyoğlu-İSTANBUL

Tel/Faks: (0212)292 09 63

E mail
meltemalpdogan@hotmail.com
doganmel@istanbul.edu.tr

www.tebe.org

Editörden

1992 yılında bir Hititoloji lisans öğrencisi iken tanıştım, henüz bir yaşında olan Enstitü, geleceğe dönük planları ve ürettiği projeleri ile, o yıllarda belki de pek çok kişinin tahmin edemeyeceği bir hızda büyüdü ve daha da önemlisi gelecek için koyduğu hedeflerine ulaştı.

Gerçekleştirdiği konferanslar, uluslararası sempozyumlar, atölye çalışmaları, artan yayın sayısı ve süreli yayını ile artık enstitümüz arkeoloji çevreleri dışına da ulaşmakta ve takdir görmektedir. Enstitümüzün bu yıl arkeoloji dalında verilen Aydın Doğan Vakfı Hizmet Ödülü'nü alması, bu takdirin bir göstergesidir. Enstitü olarak böyle bir ödülü almak, en eski uygarlıkların kök saldıği Mezopotamya'da bugün yaşanan huzursuzluk ve bunun sonucu olarak da, adeta bu topraklardaki kültürün izlerini silmeye çalışırcasına yapılan yağma ve tahribat ile umutsuzluğa ve hayrete düşen arkeoloji camiası için, ayrıca önem taşımaktadır. Tüm dünyanın gözleri önünde cereyan eden bu yağma ve tahribat sonucu, müzede olması gereken pek çok eser ortadan kaybolmuş, yok olmuş, adeta yeniden karanlığa gömülmüştür.

Kamuoyunda savaşın yanı sıra bu felakete karşı oluşan tepki, son dönemlerde eskiçağ bilimlerine karşı duyulan ilginin artması nedeniyle olsa gerek, ülkemizde de değişik platformlarda sık sık dile getirildi. Bu ilginin bir diğer belirtisi 2003 yılı içerisinde "Hititler" ile ilgili iki belgesel çalışmasının gerçekleştirilmiş olmasıdır. Bunlardan ilki Mahfi Eğilmez'in *Anitta'nın Laneti* adlı kitabından yola çıkılarak Özer Bereket'in yönetmenliğinde hazırlanan ve televizyon aracılığıyla seyirciye ulaşan bir çalışmaydı. Bir diğeri ise, Tolga Örnek'in yönetmenliğinde Ekip Film tarafından gerçekleştirilen, önce Amerika, daha sonra Türkiye sinemalarında gösterime giren *Hititler* filmiydi. Hititler ile ilgili göze çarpan bir diğer çalışma da, yine bu yıl Türkçemize kazandırılan ve B. Brandau ile H. Schickert tarafından yazılmış olan *Hititler* kitabıdır. Bu kitap hakkında bilgiye, *Kitap Tanımları* bölümümüzden ulaşabilirsiniz. Yine önümüzdeki Eylül ayı içerisinde, Yapı Kredi Vedat Nedim Tör Müzesi'nde açılması planlanan ve Enstitü Üyemiz Prof. Dr. Oktay Belli'nin inisiyatifinde hazırlanmakta olan "Urartu" sergisi, bu ilginin sınırlarının durmadan geliştiğinin bir işaretidir.

Enstitü evimiz, Anadolu'nun değişik üniversitelerinden gelen bilim adamlarını misafirhanesinde ağırlamanın yanı sıra, kütüphanesinin artan ve halen artmaya devam eden kitap sayısı ile, bu yıl içerisinde araştırmacı, bilim adamı ve öğrencilerin daha çok kullandıkları bir çalışma mekanı halini aldı.

Evimiz bu yıl güzel bir kutlamaya da ev sahipliği yaptı. Enstitü Asbaşkanımız Prof. Dr. Halûk Abbasoğlu'nun 60. doğum günü kutlaması nedeniyle, pek çok dostu ve öğrencisi, enstitü çatısı altında buluştu. Bu yıl aynı zamanda, Enstitü Başkanımız Prof. Dr. Ali Dinçol'un da 60 yaşını doldurduğu bir yıl. Ancak rahatsızlığı nedeniyle ne yazık ki böyle bir kutlamayı kendisi için gerçekleştiremedik. Ama asıl güzel olan sağlığına yeniden kavuşmuş olması ve kavuştuğu günden itibaren eski enerjisiyle enstitü için çalışmaya devam etmesi.

Zengin içeriğimiz ile 16. kez sizlerle buluşmanın heyecanını yaşıyoruz. Birçok yeni çalışma sonuçlarımızın ve kitap tanımlarımızın yer aldığı bir sayı ile daha karşınızdayız.

Son olarak, arkeoloji camiasının başlamak üzere olan kazı ve araştırma sezonunda tüm ekiplere verimli çalışmalar dileriz.

Meltem Doğan-Alparslan

Eski Anadolu'da Haberleşme

Prof. Dr. Belkıs Dinçol

Prof. Dr. Ali Dinçol

Diğer Eski Önasya toplumlarının M.Ö. yak. 3000 yıllarından itibaren yazı kullanmasına karşın Anadolu ancak II. binyıl başlarında Assurlu tüccarların Anadolu'nun çeşitli yerlerinde ticaret kolonileri kurmaları ve tüm Önasya'da yaygın olan çiviyazısını burada da kullanmaları ile yazılı, dolayısıyla tarihi dönemine girer. II. binyılın ilk çeyreğine tarihlenen ve Eski Assur Ticaret Kolonileri Çağı olarak tanımlanan bu evrede, tüccarlar, Anadolu'daki kent beyliklerinin himayesinde, merkezi Assur şehri olan, iyi örgütlenmiş bir Pazar ağı geliştirmişlerdi. Bu ağ, kent beylikleri yakınında Assurlu tüccarların belirli bir serbestlik içinde yaşayıp ticari faaliyetlerini sürdürdükleri, *karum* denilen yerleşmeler ve daha küçük istasyonlar olan *vabartum*'lardan oluşuyordu. Ticaret kolonilerinin merkezi, Kayseri yakınındaki Kültepe=*Kaniş karum*'u idi. Gerek tüccarların ülkelerindeki aileleri ve firmalarıyla, ve gerekse kolonilerdeki görevlilerin birbirleriyle ve Assur'daki resmi makamlarla, Eski Assur çiviyazısı ve lehçesiyle yaptıkları ticari amaçlı yazışmalar, Anadolu topraklarında bulunan ilk mektupları oluşturur. Bu devirde, yerel beylerin de kendi aralarındaki yazışmalarda yine Eski Assur lehçesini kullandıkları, Kültepe kazılarında ele geçen yirmi bini aşkın tablet arasında bulunan ilginç bir mektuptan anlaşılmaktadır. Mektup, Mama kralı *Anum-Hirbi*'den Kaniş kralı *Warşama*'ya yazılmıştır. Anadolu'nun siyasi durumunu ayrıntılı bir şekilde yansıtan bu mektubun başında kral şöyle demektedir: "Sen bana şöyle yazmışsın: *Taişama*'lı benim kölemdir, ben onu sakinleştiririm. Fakat sen kölen *Şibuha*'lıyı yatıştırabiliyor musun? *Taişama*'lı senin köpeğin ise, o nasıl oluyor da diğer krallara karşı bağımsız davranabiliyor? Benim köpeğim *Şibuha*'lı diğer krallara karşı istediği gibi davranıyor mu? *Taişama*'lı aramızda neredeyse üçüncü kral mı olacak? Benim düşmanım beni yendiğinde, *Taişama*'lı benim ülkeme saldırdı, 12 kentimi yıkıp, sığır ve koyunları yağmaladı". Koloni çağının sona ermesiyle (yak. M.Ö. 1750) Assurlu tüccarlar ülkelerine geri döndüler ve Eski Assur tarzı çiviyazısı Anadolu'da kullanılmaz oldu.

Yaklaşık yüz yıl kadar sonra Anadolu'nun tarihinde çok önemli bir rol oynayan Hitit devleti kuruldu (M.Ö. 1650-1200). Hititler, Babilli katiplerden öğrendikleri Eski Babil tarzında çiviyazısını dillerine uyguladılar. Başkentleri, Çorum'un Sungurlu ilçesi yakınındaki *Hattuşa*=Boğazköy kazılarında ele geçen, devlet arşivlerine ait otuz bine yakın kil tablet arasında, birkaç yüz tane mektup bulunmaktadır. Bunların

bazıları, *Hattuşa*'dan yollanan önemli mektupların arşivlerde korunan kopyalarıdır. Boğazköy yazışmalarının küçük bir bölümünü kral ailesinin bireylerinin birbirlerine yazdığı mektuplar oluşturur; bir kısmı, Hitit büyük krallarının ülke içindeki görevlilerle ve vasal devletlerin kralları ile yaptığı yazışmalardır. En büyük grubu ise, çağın diplomasi dili olan Akkadça ile yazılmış uluslararası mektuplaşmalar oluşturur. O çağda, uluslararası mektuplar yeni bir kralın tahta geçişini veya bir prensin doğuşunu kutlamak, bir prensesin başka bir ülkenin kralı ile evlendirilmesi veya iki devlet arasında kalıcı bir barış sağlamak gibi, çeşitli vesilelerle yazılabilirlerdi. Ama bir çoğu, tarafların ülkeleri arasındaki ilişkileri konu eden ve iyi ilişkilerin devamını sağlamak amacıyla kaleme alınan mektuplardır. III. *Hattuşili*, (13. yüzyılın 2. çeyreği) tahta geçtiği zaman kendisini tebrik etmeyen Assur kralı *Adad-nirari*'ye yazdığı mektubunda şu sözlerle sitem etmektedir: "Ben kral olduğum zaman, bana bir elçi yollamadın. (oysa) bir kral, kral olduğu zaman, onunla eşdeğerde olan hükümdarların ona, uygun kutlama hediyeleri, krallığa yakışan giysiler ve sürünmesi için ince yağ göndermesi adettir. Ama sen bu güne kadar bunu yapmadın." Uluslararası yazışmalar içinde III. *Hattuşili* ve eşi kraliçe *Puduhepa*'nın Mısır firavunu II. *Ramses* ve eşi ile mektuplaşmaları özel bir yer tutar. II. *Muvattalli* devrinde Mısır'la yapılan *Kadeş* savaşından (M.Ö. 1285) sonra taraflar arasında bir süre daha devam eden gerginliğin, *Hattuşili* ve *Ramses* arasında yapılan antlaşma ile sona erdirilmesiyle (M.Ö. 1270), iki büyük devlet arasında kalıcı bir barış sağlanmıştı. Bu nedenle her iki tarafın kraliyet ailesinin bireyleri ve hatta yüksek bürokratları birbirlerine dostluk ve kardeşlik mektupları yazdılar ve değerli hediyeler yolladılar. Daha da ötesi, *Hattuşili* ve *Puduhepa* çifti kızlarından ikisini *Ramses*'e eş olarak verdiler. Mektupların önemli bir kısmını bu evlilikler ile ilgili yazışmalar oluşturur. *Hattuşa*'dan gönderilen mektupların hiçbiri Mısır'daki kazılarda bulunamamakla birlikte, Boğazköy arşivlerinde ele geçen Mısır mektuplarından bir çoğunun, *Hattuşa*'dan gönderilenlere cevap olarak yazıldığı anlaşılmaktadır. Boğazköy'den sonra, önemli sayıda mektup (96 adet) Tokat ilinde, Zile yakınındaki Maşathöyük (eski adı *Tapigga*) kazılarında ele geçmiştir. Burası, Hitit topraklarına sürekli saldırılar düzenleyen Gaşga ülkesi sınırında bir garnizon şehridir. III. *Tuthaliya* (M.Ö. 14. yüzyıl başları) devrine tarihlenen mektupların çoğu, kral ve başkentteki bürokratlar tarafından, Maşat'taki askeri valiye ve diğer görevlilere yazılmıştır. Pek az bir kısmı, Maşat'tan krala yollanan mektupların kopyaları veya yollamaya fırsat kalmadığı için Maşat'ta kalan son mektuplardır. Yazışmalarda genel olarak, düşman hareketleri ve bunların dikkatle

izlenmesi, kraldan, destek yaya ve arabalı savaşçı istekleri, bu savaşçıların gönderildiğinin bildirilmesi, Gaşkaların yağmalamasına meydan vermeden ekinlerin biçilmesi, üzümün toplanması, kaçaklar, körler (çoğunlukla değirmenlerde çalıştırılırlardı), görevlilerin kralın huzuruna çağırılması vs. gibi konular ele alınmıştır. Maşat mektuplarında da Boğazköy'dekilerde olduğu gibi, kralın adı hiç verilmez ve kendisinden yalnızca ^DUTU^{ŞI} "güneşim=majeste" olarak söz edilir. Bazı tabletlerde, kral tarafından yazdırılan mektuptan sonra iki çizgi çekilerek, ikinci ve çok seyrek olarak da üçüncü bir mektup eklendiği görülmektedir. Bunlar, *Hattuşa*'daki katiplerden Maşat'taki katiplere veya diğer görevlilere yazılmış olup, bazıları özel konuları da içermektedir. Ayrıca, bir grup mektup, *Hattuşa* dışındaki şehirlerde görevli memurlar tarafından yollanmıştır. Maşathöyük ile aynı devre ait önemli sayıda mektup buluntusuna sahip olan, Çorum yakınındaki Ortaköy (eski adı *Şapinuva*) kazılarında ele geçen belgeler henüz yayın aşamasındadır. Hafire göre burası, önemli bir idari merkez, kralın bir dönem için oturduğu başkenttir ve arşivlerdeki mektupların büyük bir çoğunluğunu, Hitit büyük kralına ülkenin çeşitli yerlerindeki görevliler tarafından gönderilen mektuplar oluşturmaktadır. Bir kısmı, majestenin görevlilere ve görevlilerin birbirlerine yazdıkları mektuplardır. Ayrıca, kraliçenin krala yolladığı çok sayıda mektup bulunmuştur. Yukarıda sayılan merkezler dışında, Alacahöyük'te, Hatay'da Tel Açana'da (*Alalah*), Suriye'de Ras Şamra (*Ugarit*) ve Meskene'de (*Emar*) ve Mısır'da Tel El Amarna'da (*Akheta-ten*) Hitit devrine ait az sayıda mektup ele geçmiştir. Ayrıca, 1994 yılında yayınlanan ve özel bir koleksiyonda bulunan Akkadça bir mektubu da burada belirtmek gerekir. Hitit devletinin kurucusu I. *Hattuşili*'ye tarihlenen mektup, kral tarafından, Kuzey Suriye'deki bir vasaline yazılmıştır. Eğer tarihlendirme doğru ise, Hitit dönemine ait en eski mektup olması açısından önemlidir.

Hitit devletinin yıkılışını takibeden Geç Hitit Dönemi'nde (yak. 1000-700) kurulan şehir devletlerinde, çiviyazısının terk edilmesine karşın, Hitit devletinde geçerli diğer yazı sistemi olan Hitit hiyeroglif yazısının kullanımının devam ettiği görülür. Assur kazılarında ele geçen, hiyeroglif yazısı ile kurşun levhalara yazılmış olan yedi mektup, bu devre ait ünik yazışma örneklerini oluştururlar. *Taksalas* adlı birinin çeşitli kişilere yazdığı ticaret malları siparişlerini içeren mektuplar, yazı karakteri açısından 8. yüzyılın sonlarına tarihlenirler. Açıklaması zor olan husus ise, bu mektupların neden Assur kentinde bulunduğu.

Hitit mektupları, içeriklerinin kısa veya uzun oluşuna göre çeşitli boyutlardaki kil tabletlere yazılmıştır; çok

küçük, 8-10 satırlık ve görünüşü Kültepe metinlerini andıran, adeta yastık biçimli tabletlerin yanısıra örneğin, Mısır mektuplaşmalarında olduğu gibi, bir yüzünde 80 satır içeren çok büyük tabletler de vardır. Hititlerin, Maşat belgeleri dışında mektup için hemen daima Akkadça *TUPPU* “tablet” kelimesini kullandıkları, yalnızca Maşat mektuplarında bunun Hititçeleştirilmiş şekli olan *tuppi(yant)-*’ı tercih ettikleri görülmektedir. Mektuplar kural olarak şu şemaya göre yazılırdı: “Hitap kısmı, iyi dilek formülleri içeren bölüm, mektubun konusu”. Hitap kısmı, ya “X şöyle söyler: Y’ye söyle” ya da “X’e söyle: Y şöyle söyler” ifadesi ile başlardı. Bu iki hitap şekli Mezopotamya örneklerinden alınmış olup, göndericinin rütbesi alıcıdan daha yüksek ise birincisi, daha aşağı ise ikincisi kullanılırdı. Böylelikle hiyerarşide üst düzeyde olanın ismi önce yazılmış olurdu. Buna göre, kralın gönderdiği mektuplar daima “Majeste şöyle söyler:’ye söyle!” hitabı ile başlardı. İkinci bölümde yer alan iyilik dilekleri, “Senin yanında her şey iyi olsun! Tanrılar / bin tanrı seni yaşatsınlar ve seni iyilikle korusunlar / ellerini senin etrafında iyilikle tutsunlar ve seni korusunlar!” gibi kalıplaşmış ifadelerle yansıtılırdı. Daha sonra ise mektubun yazılış amacına geçilirdi. Hitap kısmındaki “X’e söyle!” ifadesi ve zaman zaman karşılaştığımız “X’in önünde (yüksek sesle) oku! / onu sizin önünüzde (yüksek sesle) okusunlar!” gibi ifadeler mektupların, gönderildiği yerdeki katipler tarafından alıcılara okunduklarını gösterir. Esasen, mektubu gönderen de yazdırma işini bir katibe yaptırmaktaydı. O çağlarda, halkın çoğunun okuryazar olmadığı dikkate alınırsa bu doğaldır. Eğer kendisi gönderen ya da alıcı değilse, yazan katibin adı mektuplarda pek zikredilmezdi. Ayrıca, adı geçen kişilerin de unvan ve meslekleri çok ender belirtilirdi. Mektuplarda, katipler ve yüksek memurlar birbirlerine genellikle *ŞEŞ.DÚG.GA-İA* “sevgili kardeşim” diye hitap etmektedir. Bunun, katipler ve eşit düzeydeki memurlar arasında kullanıldığı anlaşılıyor. Saygı belirtmek için de *EN-İA* “beyim” ve *GAŞAN-İA* “beyçem” ifadeleri kullanılmaktadır. Devletlerarası yazışmalarda ise ancak, eşit düzeydeki krallar birbirlerine “kardeşim” diye hitap edebilirdi.

Mektuplar, tüm Eski Önasya’da olduğu gibi Hititlerde de, günümüzdeki postacıların işlevini gören “haberci”ler tarafından alıcısına iletildi. Haberci, Boğazköy’e gelen ve giden Akkadça uluslararası mektuplarda *MAR ŞİPRI* (Sümerce *DUMU.KIN*) terimi ile ifade edilmesine karşın, Hititçe mektuplarda bunun yerine çoğunlukla yine Akkadça *LÚTEMU* kelimesi tercih edilmiştir. Mezopotamya’da da yaygın olarak kullanılan bu terimler, mesaj taşıyan basit bir kuryeden, devletler arası bir elçiye kadar her sınıftan haberciyi kapsamaktaydı. Assur Ticaret Kolonileri devrinde

haberci/elçi için *MAR ŞİPRI* yerine *ŞİPRU*’nun kullanıldığı görülür. Kültepe- Kaniş *karum*’unda ele geçen bazı belgelerden “şehirin (yani Assur’un) elçilerinin (*ŞİPRU ŞA ALIM*), koloninin otoritelerinden daha güçlü bir konumda oldukları anlaşılmaktadır. Bunların görevi öncelikli olarak Anadolu’daki yerel beyliklerle olan diplomatik ilişkileri yürütmek olup, doğrudan doğruya karışmadıkları hemen hiçbir diplomatik konu yoktu. Normal haberciler ise, kolonilerdeki görevlilerin ve tüccarların mesaj ve mektuplarını götürüp getirirlerdi. Hititlerde de Mezopotamya’da olduğu gibi, eğer bir haberin acil olarak yerine varması gerekiyorsa bir atlı ulak (*LÚPETHALLU*) ya da koşucu/hızlı kurye (*LÚKAŞ₄. E*) yollanırdı. Muhtemelen kraliçe Puduhepa tarafından eşit düzeyde bir devletin kralına yazılan bir mektupta, şöyle bir ifade bulunmaktadır: “Haberciler sana ulaştıkları zaman, kardeşim, bana bir atlı ulak gönder!” Devletlerarası mektuplaşmalarda, üst düzey memuriyetlerde bulunan, iyi eğitilmiş ve yetmişmiş diplomatlar elçi/haberci olarak kullanılıyordu. Bunlar, devletler arası ilişkilerde her tür haberi götürürlerdi ve gittikleri ülkelerde saygı görürlerdi. Büyük bir olasılıkla uluslararası diplomasi dili olan Akkadçayı da biliyorlardı. Karşı tarafın güvenini kazanma açısından bazı haberciler hep aynı ülkeye gönderiliyordu. Örneğin, III. *Hattuşili* dönemi elçilerinden *Tili-Teşup*, mühründe kendisini “Mısır’a gönderilen haberci” olarak tanıtmaktadır. Bu tip elçiler belki devamlı olarak gittikleri ülkelerin dilini de biraz öğreniyorlardı. Haberci/elçilerin, günümüzde de olduğu gibi, buldukları ya da mektup götürdükleri ülkeler hakkında krallarına önemli bilgiler yolladıkları ya da getirdikleri bilinmektedir. Ülke içinde resmi mektupları, mesleği habercilik olan görevliler iletliyordu Bunlar, gerektiğinde eşya ve daha az olarak ta insanları bir yerden bir yere götürebiliyorlardı. Haberciler, ülkedeki önemli merkezlerin başkent ve kralla olduğu kadar birbirleriyle de temasını sağlıyorlardı. Bu yazışmaların, düzenli bir şekilde mi yoksa gerektiğince mi yapıldığı konusunda kesin bir şey söylenemez. Birçok mektupta, habercilerin acele olarak geri gönderilmeleri ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Bir Maşat mektubunda ordu müfettişi, askeri valiye şöyle yakınıyor: “Habercilerimi neden düzenli olarak geri yollamıyorsunuz? Senin hizmetkarların (görevlilerin) haddini aşıyor. Haberciler, efendimize (krala) ait değil mi? Ülke de efendimize aittir. Orada neler olup bittiğini bana sürekli olarak yazabilirsin”. Mektuplardaki habercilerle ilgili ifadelerden, Maşat ile Boğazköy arasında Gaşka tehlikesine rağmen sıkı bir haber ağı kurulduğu anlaşılabilir. Acaba, riskli bölgelere askerlerden seçilen haberciler mi yollanıyordu? Önasya’nın güçlü krallıklarından Assur’da, idari yazışmaların zaman zaman çeşitli

türden askerler tarafından taşındığı bilinmektedir. Bu yolla, önemli bir postanın dağıtımını emniyet altına alınmış oluyordu. Assur kraliyet yazışmalarını taşıyanlar ise, hadımlardan oluşan seçkin askeri birliklerin mensuplarıydı ve bir tür imparatorluk birliği olarak tarif edilirdiler. Hitit belgeleri, halkla ilgili konuları içermediğinden, ülke içinde özel haberleşmenin nasıl sağlandığı hakkında bilgimiz yoktur. Büyük bir çoğunluğu okuma yazma bilmeyen halk, mektuplarını şehir meydanlarında veya tapınak önlerinde serbest çalışan katiplere yazdırıyor olmalıydı. Halka ait mektupların çiviyazısı ile kil tabletlere değil, Hititlerin diğer yazı sistemi olan hiyeroglif yazısı ile tahta tabletler (GIŞ.HUR) üzerine yazılmış oldukları ve bu nedenle günümüze kadar gelemedikleri tahmin edilebilir. Bunları yollamak için, belki gerektiğinde kiralanabilen serbest meslekte haberciler vardı ya da resmi haberciler halka ait posta işlerini de görüyorlardı. Hitit metinlerinin suskun olmasına karşın, Anadolu'da Assur Koloni Çağına ait belgelerde tüccarların habercilere yaptıkları ödemeler ve miktarları konusunda kayıtlar vardır. Mezopotamya kaynakları da bu konuda oldukça iyi bilgi verir. Çok sayıda Eski Babil metninden, halkın posta işlerini gören özel haberciler olduğunu ve bu kişilere aldıkları iş başına, peşin veya sonradan ödeme yapıldığını öğreniyoruz. Ayrıca, Mezopotamya'da kadın habercilerin de olduğu bilinmektedir (*MARAT ŞİPRI*). Bunlar, çoğunlukla kadın müşterilerin posta hizmetini görüyorlardı.

Hitit habercilerinin/elçilerinin, nakliye sırasında küçük tabletleri bir torba içinde boyunlarında taşıdıklarını varsayabiliriz. Ama, riskli büyüklükteki tabletleri zarar görmemeleri için, büyük bir olasılıkla özel bir mahfaza (^{GI}PISAN) "hasır sepet veya kutu" içine koyuyor ve bir çantayla omuzlarında veya sırtlarında taşıyor olmalıydılar. III. *Hattuşili*'ye ait bir mektupta geçen "tableti aç!" ifadesinden Hititlerin, özellikleri hakkında bilgi edinemediğimiz bir tür tablet zarfı kullandıklarını anlıyoruz. Buna karşın, kazılarda bu güne kadar hiçbir zarflı Hitit tabletinin ya da bir zarfın bulunamamış olması dikkat çekicidir. Bu nasıl açıklanabilir? Acaba Hititler tablet zarflarını kilden değil de, kumaş, deri ve ağaç gibi dayanıksız malzemelerden mi yapıyorlardı? Ya da eğer kilden yapıyorlarsa, az sayıda ve ancak gizli haberler içeren tabletleri veya uluslararası yazışmaları zarfladıklarından mı örnekleri elimize geçmiyordu? Uluslararası yazışmalarda tabletlerin zarflanması ve göndericinin mührünün basılması, tabletin ilk olarak alıcısı tarafından açılmasını garanti etmesi ve içeriğinin değiştirilmesine olanak vermemesi açısından çok önemliydi. Üzerinde göndericinin ve alıcının adı yazılı olan ve gönderenin mührü basılmış kil mektup zarfları Mezopotamya'dan

bilinir. Assur Ticaret Kolonileri devrinde Anadolu'daki tüccarların Assur ile yazışmalarında da tabletler aynı şekilde zarflanmıştır. Eğer Hititler tablet zarflarını yukarıda söylediğimiz gibi dayanıksız malzemelerden yapıtlarsa, bunlara bağladıkları koni biçimli kil topaklarını mühürlemiş olabilirler.

Eski Önasya'da atlı kurye dışındaki haberciler, yolculuklarını yaya olarak (koşarak) veya arabayla yaparlardı. Mezopotamya'da, nehir yoluyla da gitmek mümkündü. Gerek ülke içinde gerekse uzun süren uluslararası yolculuklarda, haberci/elçileri bekleyen çeşitli tehlikeler vardı. Karşılarına her an çıkabilecek haydutlar tarafından soyulabilir hatta öldürülebilirlerdi. Ayrıca, yollardaki ulaşım zorluklarını ve kötü hava şartlarını da hesaba katmak gerekiyordu. Elçiler/haberciler tehlikeli bölgeleri geçmek için gruplar halinde ya da kervanlara katılarak (eğer hediye taşıyorlarsa bu daha gerekli hale geliyordu) yolculuk ederlerdi. Eski Assur Koloni Çağı mektuplarında Kültepe-*Kaniş* ile Assur arasında kervanlarla yola çıkan ve hem mektup hem de gümüş/ticari mal taşıyan habercilerden söz edilir. Ayrıca, yalnızca mektuplar da yerine götürülmek üzere kervanlara teslim edilebiliyordu. Tüccarların, kervan yollarının emniyetini sağlamaları için Anadolu'nun yerel beylerine vergi ödediklerini, zaman zaman siyasal huzursuzluklar yüzünden yolların kapalı veya tehlikeli olması nedeniyle kervan seyrüseferinin aksadığını mektuplardan öğreniyoruz. Yine bu çağa ait tabletlerde, "tepenin üstünde pusuya yatmış kara bir köpek, dağınık kervanları bekliyor: gözleri iyi insanları kolluyor" biçiminde haydutları anlatan yarı-edebi ifadeler rastlanır. Önasya'da haberci/elçilerin korunmaları için gerekirse, güzergah üzerinde bulunan ya da gönderildiği ülkeler tarafından özel eskortlar tahsis edilirdi. Koloni çağına ait, *Kaniş karum*'u ve "şehrin (=Assur) elçileri" tarafından tüm *karum*'lara yollanan bir mektupta, talimat vermek üzere gönderilmiş olan iki resmi habercinin, iki eskort eşliğinde, bir sonraki koloniye koruma altında gönderilmesinden, her koloninin yükümlü olduğu belirtilmektedir. Alınan bütün bu önlemlere karşın, kervanlara yapılan saldırılarda zaman zaman haberci/elçilerin de yaşamını kaybettiğini biliyoruz. Uluslararası haberciler için ayrıca, siyasi karşıtlıklar yüzünden bir bölgeden geçiş izni alamamak, yolda veya gittiği ülkede uzun süre alıkonmak ya da güvensizlikle karşılaşılıp kabul edilmemek gibi tehlikeler de vardı. Krallar, haberci/elçilerin inanırlılıklarını kontrol etmek için bazı yöntemlere başvururlardı. Hitit kralı II. *Tuthaliya*, *Kizzuvatna* kralı *Şunaşşura* ile yaptığı antlaşmanın bir yerinde şöyle demektedir: "Ayrıca, Majestemin sana yolladığı, üzerinde sözlerin yazılı olduğu tabletle ve habercinin sana cevap olarak şifahen söylediği sözlerle ilgili olarak, ey *Şunaşşura*

eğer habercinin sözleri tabletin sözleri ile uyuşuyorsa, haberciye güven, ama eğer habercinin konuşmasının sözleri tabletin sözleri ile uyuşmuyorsa, sen ona kesinlikle güvenmeyeceksin ve onun haberinin kötü (niyetli) içeriğini dikkate almayacaksın.” Zaman zaman iki ülkenin elçilerinin karşılıklı korunma sağlamak ve belki birbirlerini kontrol etmek amacıyla birlikte yolculuk ettikleri de olurdu. Mezopotamya’da, bazı krallar tarafından haberci/elçilere günümüzdeki pasaportlara benzer tanıtıcı belgeler verildiği bilinmektedir.

Hitit belgeleri arasında itinerer türünde bir metne rastlanmamasına karşın bazı metinlerde yer yer güzergahların sıralandığı görülür. Örneğin, fal metinlerinde kralın yapacağı bir seferle ilgili sorular sorulurken aynı zamanda seferde takip edeceği rota da belirlenmektedir. Bazı bayramlarda, kral ve beraberindeki kült personelinin çeşitli kült yerlerini ziyaretlerinde, yolculuk süresince geçecekleri şehirler sırayla sayılmaktadır. Bunlar bize bazı yollar hakkında fikir verse de, ülkedeki birçok önemli merkez arasında posta hizmeti gören habercilerin takip ettikleri güzergahları tanıtmaktan uzaktırlar. Esasen, metinlerde adı geçen yerlerin büyük bir kısmının kesin lokalizasyonu yapılamamıştır. Hititlerin aksine, Mezopotamya’da belirli yollar hakkında iyi bilgiler edinebileceğimiz itinerer metinleri vardır. Bunlar, ele alınan yolun başlangıç ve bitiş noktalarını belirterek, rotası, aradaki konaklama istasyonları, zaman ve yer açısından uzaklık bilgileri verirler. Bazı mesafelere ancak 30-40 günlük uzun bir yolculuk sonunda ulaşıldığı görülmektedir. Metinlerde adı geçen şehirlerin bir kısmının yeri belli olmasa da, Kuzey Suriye ve Mezopotamya’da bilinen birçok şehir veya bölge arasındaki güzergah belirlenebilmektedir. Eski Assur devri tüccarlarının, Assur ile Kültepe (*Kaniş*) arasında izledikleri kervan yollarını gösteren muntazam itinererlere sahip değiliz. Bununla birlikte, yolculuk masraf listelerinde, ödenilen gümrük vergileri nedeniyle kaydedilen şehir ve bölge adlarının yardımıyla ve doğal yollar göz önüne alınarak yapılan çalışmalar sonucunda, Assur şehrinde çıkıp Dicle kıyısı boyunca kuzeye ilerleyerek, Fırat Nehri’ni geçtikten sonra Kültepe-*Kaniş*’e tahminen iki yoldan gidildiği saptanmıştır. Bunlardan biri kuzey (Diyarbakır-Urfa-Malatya-Kahramanmaraş-Kayseri), diğeri güney (Urfa-Gaziantep-Adana-Gülek Boğazı-Konya yöresinden) rotasını izlemektedir. Ama bu güzergahlar üzerinde, metinlerde geçen yer adlarının çoğunun yerleri henüz tam olarak belirlenememiştir. Assur ile Kültepe arası 1000 km. (kuş uçuşu 775 km.) olup, kervanların, yirmiyeye yakın mola istasyonu bulunan bu yolu, yaklaşık olarak iki ayda aldığı tahmin edilmektedir. Hitit haberci/elçilerinin de Assur’a giderken bu eski kervan yollarını izlediklerini varsaymak yanlış

olmaz. Çünkü Eski Önasya’da haberciler de ticaret kervanları gibi tamamen belirli güzergahları takip ederlerdi. Babil’e giden Hitit elçilerinin ise, Kargamış’dan itibaren Fırat kıyısını takip ederek güneye indikleri düşünülmektedir. Mısır yolculuğu için de en uygun rotanın Kilikya Bölgesi’nden geçerek, Halep-Lübnan-Filistin üzerinden kıyı boyunca güneye inmek olduğu söylenebilir. İki tekerlekli hafif bir arabayla bu yolculuğun kırkbeş ila otuz gün sürebileceği hesaplanmıştır. Eğer, elçi beraberinde hediye de götürüyorsa, güvenliği açısından kervanlara katılması gerekeceğinden bu süre doğal olarak uzardı.

Seçilmiş Bibliyografya

ALP, S.

- 1991 *Hethitische Briefe aus Maşat-Höyük*, Ankara.
1997 *Hititlerin Mektuplaşmaları* (Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları: 9), İstanbul.

DİNÇOL, A.

- 1981 “Hititler”, *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, Cilt I: 18-120, İstanbul.

EDZARD, D. O.

- 1976-1980 “Itinerare” und “Karawane” *Reallexikon der Assyriologie*, V: 216-220, § 1-3; 414-422.

HAGENBUCHNER, A.

- 1989 *Die Korrespondenz der Hethiter*, Teil 1-2 (Texte der Hethiter, Heft 15), Heidelberg.

LARSEN, M. T.

- 1976 *The Old Assyrian City-State and its Colonies* (Mesopotamia 4), Kopenhag.

OLLER, G. H.

- 1995 “Messengers and Ambassadors in Ancient Western Asia”, *Civilisations of the Near East* (J. Sasson, yay.), Vol. III: 1465-1473, Michigan.

SALVINI, M.

- 1996 *The Habiru Prism of King Tunip Tešup of Tikunani*, Documenta Asiana Vol. III, Roma.

SÜEL, A.

- 1997 “Ortaköy-Şapinuwa Arşivleri”, *1996 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları*: 93-99, Ankara.

SZABO, G.

- 1976-1980 “Itinerare”, *Reallexikon der Assyriologie* V: 220, § 4.

VEENHOF, K. R.

- 1972 *Aspects of Old Assyrian Trade and its Terminology*, Leiden.

Enstitümüzün Yeni Şeref Üyesi: Prof. Dr. Wolfgang Radt

9 Nisan 2003 tarihinde Cartoon Hotel’de Dr. Lutz Martin tarafından verilen konferans öncesinde, halen Alman Arkeoloji Enstitüsü’nün İstanbul Şubesi’nin Bilimsel Müdürlüğü görevini sürdürmekte olan Prof. Dr. Wolfgang Radt’a, “Şeref Üyesi” diploması takdim edildi. Otuzu aşkın yıldır Türkiye’de çalışan ve Anadolu arkeolojisine büyük emekleri geçmiş olan Prof. Dr. Wolfgang Radt’ı Şeref Üyelerimiz arasında görmekten büyük onur duymaktayız. Bu önemli günü sizinle paylaşmak amacıyla diploma takdimi sırasında Enstitümüzün Asbaşkanı Prof. Dr. Halûk Abbasoğlu’nun açılış konuşması ile Prof. Dr. Wolfgang Radt’ın Türkçe ve Almanca olan konuşmasını sizlere sunmak istiyoruz.

Sayın Konuklar,

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü’nün bugünkü konferansında sizleri selamlamaktan, hoşgeldiniz demekten onur duymaktayım. Günümüz uygarlığının temellerinin atıldığı Mezopotamya bilindiği gibi kültür tarihinin en önemli bölgesidir. Bu topraklar üzerinde son günlerde yaşanan savaş, onun tahribatı ve ardındaki yağma ve kundaklama olayları kültür mirasını evrensel bir değer olarak kabul eden bizler için büyük bir üzüntü ve kaygı nedeni olmuştur. Yağmalanan kültür varlıklarının, tahrip edilen müze, arşiv ve kitaplıkların kurtarılma, korunma ve düzenlenmesi için uluslararası düzeyde en kısa sürede bir eylem planı hazırlanması ve eserlerin uluslararası piyasada satışının engellenmesi en büyük dileğimizdir.

Ayrıca bir dileğimiz de ülkemizde gerçekleşen Kültür ve Turizm Bakanlıklarının birleşmesiyle ilgilidir. Umarız bu birleşme turizmcilerin kültür mirasına bakış açısını değiştirir ve onların kültür varlıklarının ortaya çıkartılmasına ve korunmasına destek sağlayan programlar ve projeler düzenlemelerine yardımcı olur.

Sayın konuklar, bu dileklerimizden ardından sizlere Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun oybirliği ile aldığı Prof. Dr. Wolfgang Radt’a şeref üyeliği verme kararını büyük bir kıvançla bildirmek istiyorum. Kendisini hepimiz uzun zamandan bu yana çok iyi tanıyoruz. Bu nedenle sizlere sevgili Wolfgang’ı tanıtmama gerek yok. Ancak gene de bu kıymetli dostumuz hakkında kısaca bilgi vermek benim için zevkli bir görev. 1940 yılında doğan Wolfgang Radt eski Yunanca ve Latince ağırlıklı lise öğreniminden sonra yüksek eğitimini Alman-

ya’da Münih ve Frankfurt/Main Üniversitelerinde Klasik Arkeoloji’nin yanısıra Klasik Diller, Sanat Tarihi, Prehistorya, Önasya Arkeolojisi ve Eski Çağ Tarihi yan dallarında da sürdürmüştür.

1964 ve 65 yıllarında Bodrum yarımadasında yaptığı araştırma, çizim ve ölçüm çalışmaları sonucunda hazırladığı Doktora tezi, Halikarnassos yarımadasında arkaik çağdaki yerleşme yerleri ve yapıları inceleyerek, eski Anadolu-Ege’de yaşayan, yazı bilmeyen, özel yapı şekillerine sahip olan, daha sonra Karia kralı Maussollos’un egemenliği altına geçen Lelegler’in yerleşme yerlerine büyük ışık tutmuştur. 1968 yılında biten bu Doktora çalışması “Siedlungen und Bauten auf der Halbinsel von Halikarnassos” adıyla 1970 yılında *Istanbul Mitteilungen* serisinden basılmıştır. Görüldüğü gibi dostumuz RADT’ın Türkiye ile ilgisinin, güzel Türkçesinin ve dostluğunun temelleri 39-40 yıl önceye uzanmaktadır. Dr. RADT 1968-69 yıllarında Elazığ civarında Norşuntepe kazılarına katılır. 1969-70 yıllarında Alman Arkeoloji Enstitüsü’nün “gezi bursunu” kazandıktan sonra, ardından 1971 yılında Alman Arkeoloji Enstitüsü İstanbul Şubesine bilimsel uzman olarak atanır. 1972’de yıllarını ve emeğini verdiği, bugünlere kadar getirdiği Bergama kazısı başkanı olur. 1982’de de Alman Arkeoloji Enstitüsü İstanbul Şubesine Bilimsel Müdür olur. Wolfgang Radt’ın bir orkestra şefi becerisinde ve dirayetinde yürüttüğü Bergama kazıları ile ilgili çok sayıda bilimsel çalışması ve yayını vardır. Bunların her birine değinecek vaktinizi almak istemem. Ancak bir tanesinden söz etmek isterim ki önce Almanca sonra 2002 yılında Türkçe olarak yayınlanan "Pergamon, Antik Bir Kentin Tarihi ve Yapıları" adlı eseri bu kentle ilgili ve yılların emeğini yansıtan en kapsamlı yapıttır.

2001 yılından beri Almanya Münster/Westfalen Üniversitelerinde Onursal Profesör olan Wolfgang Radt’a Türk arkeolojisine katkılarını daima şükranla anarak Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü’nün Şeref Üyeliği beratını Yönetim Kurulumuz adına vermek benim için büyük bir onur kaynağıdır. Bu beratı kendisine takdim ederken dostum Wolfgang’a ve ona daima destek olan eşi sevgili Barbara Radt’a içten teşekkür eder, ülkemizde beraberce sağlıklı ve başarılı günlerle dolu uzun yıllar geçirmelerini dilerim.

Sizlere de, Sayın Konuklar, bu mutlu anımızı paylaştığımızdan dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Halûk Abbasoğlu

Sehr geehrte Kollegen, liebe Studenten, werte Gäste!

Ich freue mich sehr über die hohe Ehre, die mir heute mit der Verleihung der Ehrenmitgliedschaft des Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü widerfährt.

Ich habe die langjährigen Bemühungen um die Gründung dieses noch jungen Instituts stets mit großem Interesse und großer Anteilnahme verfolgt. Hier sind besonders zwei Namen von Kollegen hervorzuheben, die mit größtem Idealismus und unglaublicher Energie gegen alle Widerstände und bürokratischen und finanziellen Schwierigkeiten gekämpft und schließlich gesiegt haben. Ali Dinçol und Halûk Abbasoğlu. Ich gratuliere ihnen und allen anderen, die sich um die Gründung und Unterstützung des Instituts verdient gemacht haben, von ganzem Herzen.

Das Institut trägt in seinem Siegel nicht den türkischen Namen, sondern den lateinischen: „Institutum Turcicum Scientiae Antiquitatis“. Dieser Name und dieses Siegel sind zugleich Geste und Programm. Hier knüpft eine moderne türkische wissenschaftliche Einrichtung bewußt und demonstrativ an eine große europäische Wissenschaftstradition an, indem sie sich einen lateinischen Namen um ihr Wappen schreibt. Das Wappentier selbst stammt aus anatolischer Tradition des 2. Jtsd. v. Chr. Es stellt einen althethitischen Doppeladler dar, wie er auf Siegeln aus Boğazköy, Maşat, Alişar, Kültepe und Karahüyük zahlreich vorkommt. Interessanterweise ist der Doppeladler später auch in Europa zum Wappentier erhoben worden, so im russischen Zarenreich und in der österreichisch-ungarischen Donaumonarchie.

Jedem Kundigen wird die Ähnlichkeit dieses neuen Siegels zum Siegel des Deutschen Archäologischen Instituts auffallen, das ja ebenfalls eine lateinische Inschrift und ein geflügeltes Wappentier trägt. Die Inschrift lautet „Institutum Archaeologicum Germanicum“ und das Wappentier ist der sog. hyperboräische Greif. Dieser Greif ist ein Fabelwesen aus nördlichen Gegenden. Er symbolisiert das Land der Hyperboräer. Das war nach antiker Mythologie ein Land im hohen Norden, es lag, wie der Name sagt „jenseits des Boreas“, jenseits des Nordwindes. Dort wohnte ein Volk, bei dem Apollon den Winter verbrachte, bevor er zum Sommer auf seinem Schwanenwagen wieder nach Delos fuhr. Es war ein Land paradiesischer Zustände, so paradiesisch, daß schon Herodot, der Vater der Geschichte, daran zweifelte, ob es denn überhaupt existiere. Wir wissen heute, und auch jeder Türke weiß es inzwischen, daß es mit den paradiesischen Zuständen im heutigen Hyperboräerlande in Wahrheit nicht so weit her ist.

Wie dem auch sei, die deutschen Archäologen haben sich schon lange das Wappentier der Hyperboräer zum Symbol genommen. Denn sie kommen aus dem Norden. Jedes Jahr kommen sie in die schönen, warmen und gastfreundlichen Gefilde des Mittelmeers und Anatoliens. Nach Anatolien, ins „Land des Sonnenaufganges“, wie dieser Name sagt, kommen sie besonders gern und besonders zahlreich. Es sind nicht nur die Schönheiten des Landes und des Klimas, es ist nicht nur die herzerwärmende Freundlichkeit der Menschen, die uns Hyperboräer immer wieder hierher zieht, sondern es ist natürlich bei den Archäologen besonders und ganz berufsbezogen der Reichtum an archäologischen Stätten aus fast allen Zeiten der Kulturgeschichte der Menschheit.

Wir sehen uns unterstützt in unserem Bemühen um Forschung und Erkenntnis durch unsere türkischen Kollegen und wir sind froh über die vielen Möglichkeiten, hier im Lande zu arbeiten. Ich selbst habe diese Möglichkeiten schon seit meinem jugendlichen Alter genutzt und immer wieder die größte Hilfe und Unterstützung erfahren, sei es bei meinen Arbeiten auf der Halbinsel von Bodrum in den 1960er Jahren durch die dortige Dorfbevölkerung und durch das dortige Museum, sei es bei meinen winterlichen Aufenthalten im Grabungshaus von Milet, sei es bei meiner Teilnahme an der Grabung auf dem Norşuntepe im Kebangebiet in Ostanatolien, sei es bei vielen Reisen durch die ganze Türkei, sei es bei meinen jahrzehntelangen Arbeiten in Pergamon.

Meine Frau und ich sind in dieses schöne Land vor über 30 Jahren gekommen und haben hier unsere Familie gegründet. Unsere drei Kinder sind in Istanbul geboren und in die Schule gegangen, und sie haben ihre Schulausbildung hier abgeschlossen. Sie sind nun schon wieder seit Jahren davongeflogen ins Land der Hyperboräer, und auch wir werden bald wieder davongehen, aber wir wollen immer wieder im Sommer zurückkommen (obwohl wir keinen Schwanenwagen besitzen). Wir sehen uns dabei als Vermittler für die Türkei, unsere zweite Heimat, auf dem Wege nach Europa.

Die Archäologie ist eine sehr internationale und eine in ihren Ursprüngen sehr europäische Wissenschaft. Sie verbindet Wissenschaftler aus vielen Ländern. Mit der Gründung des „Institutum Turcicum Scientiae Antiquitatis“ hat der fortschrittliche Teil der Türkei einmal mehr bewiesen, daß es ihm ernst ist mit dem Anschluß an die europäische Kulturtradition. Ich werde mich als Ehrenmitglied bemühen, stets daran mitzuwirken, daß diese Richtung fortgesetzt wird.

Sayın Meslektaşlarım, Sevgili Öğrenciler, Değerli Konuklar,

Bugün bana verilen Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü şeref üyeliğine değer görüldüğüm için gurur duyuyorum.

Bu enstitünün kuruluşu için yıllarca süren çabaları büyük bir ilgi ile izledim. Bu bağlamda özellikle iki meslektaşımın ismini vurgulamak istiyorum. Bütün bürokratik ve maddi engellere karşı büyük bir idealizm ve enerji ile mücadele eden Ali Dinçol ve Halûk Abbasoğlu. Onları ve enstitünün kurulmasında emeği geçen herkesi gönülden kutlarım.

Enstitünün armasında kullanılan isim Türkçe değil, Latince'dir: "Institutum Turcicum Scientiae Antiquitatis". Bu isim ve arma bir jest olmanın yanı sıra bir programın da göstergesidir. Modern bir Türk bilim kurumu, armasının çevresine Latince yazarak bilinçli olarak büyük bir Avrupa bilim geleneğine bağlantıyı vurgulamaktadır. Armanın ortasında, Boğazköy, Maşat, Alishar, Kültepe ve Karahöyük mühürlerinde sık sık rastlanan, MÖ 2. bin Anadolu geleneğinde çift kartal bulunmaktadır. Çift kartalın sonraları, Avrupa'daki armalarda kullanılmış oluşu ilginçtir: Çarlık Rusya'sında ve Avusturya-Macaristan krallığında.

Bu armanın, Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün, ortasında kanatlı bir hayvan ve çevresinde Latince yazılı armasıyla gösterdiği benzerlik belirgindir. Yazıt "Institutum Archaeologicum Germanicum" dur ve ortada Hyper-Boré, yani Poyraz Ötesi ülkenin grifonu betimlenmiştir. Bu grifon kuzey ülkelerinin efsanevi hayvandır ve "poyraz ötesi" ülkeyi sembolize eder. Antik mitolojiye göre bu ülke, iyice kuzeyde, adından da anlaşılacağı gibi "poyraz ötesi"nde, yani kuzey rüzgarının ötesinde yer alan bir ülkedir. Orada, Apollon'un yazın, kuşulu arabasıyla Delos'a geri dönmeye önce kışı birlikte geçirdiği bir halk vardı. Bu ülke cennet gibiydi, hatta o kadar cennet gibiydi ki, tarihin babası Herodot varlığından şüphe etmişti. Bugün biliyoruz ki –ve bütün Türkler de biliyor ki– poyraz ötesi ülke hiç de cennet gibi değil.

Her nasılsa, Alman arkeologlar poyraz ötesi yarattığı kendilerine sembol olarak seçtiler; çünkü kuzeyden geliyorlar. Her yıl Akdeniz'in ve Anadolu'nun güzel ve sıcak diyarlarına geliyorlar. Anadolu'ya, "güneşin doğduğu ülke"ye özellikle severek, bol sayıda geliyorlar. Biz poyraz ötesi ülkelerini buraya çeken yalnızca ülkenin ve iklimin güzelliği ya da insanların cana yakınlığı değil, ülkenin, insanlığın kültür tarihinin hemen her dönemine ait zengin arkeolojik birikimidir de.

Araştırmalarımızda Türk meslektaşlarımızın bizi gönülden desteklemeleri ve bu ülkede çalışabilmek için bize sağlanan olanaklar bizi memnun ediyor. Ben bu olanakları gençliğimden beri değerlendirebildim ve 1960'lı yıllarda, yerli halkın ve müzenin içten desteğini gördüğüm Bodrum yarımadasındaki araştırmalarımızdan başlamak üzere, kışı geçirdiğim Milet kazı evinde olsun, Doğu Anadolu'da Keban Bölgesi'ndeki Norşuntepe kazılarında, tüm Türkiye içinde yaptığım gezilerde ve Pergamon'da onlarca yıldır yaptığım çalışmalarda daima yardım ve destek gördüm.

Eşim ve ben bu güzel ülkeye 30 küsur yıl önce geldik ve burada ailemizi kurduk. Üç çocuğumuz burada doğdu ve burada okullarını bitirdiler; ancak birkaç yıldır poyraz ötesi ülkeye döndüler ve biz de yakında gideceğiz. Ama, her ne kadar Apollon gibi kuşulu arabamız yoksa da yaz aylarında döneceğiz. Kendimizi ikinci vatanımız, Avrupa yolundaki Türkiye'nin elçisi olarak görüyoruz.

Arkeoloji çok uluslararası ve menşinden dolayı çok Avrupalı bir bilim dalıdır ve çeşitli ülkelerden bilim adamlarını birbirine bağlar. "Institutum Turcicum Scientiae Antiquitatis" in kuruluşu, Türkiye'nin ilerici kesiminin Avrupa kültür geleneğine bağlanmayı ne derece ciddiye aldığını ispatlamaktadır. Şeref Üyesi olarak ben çizilen bu yol doğrultusunda ilerlenmesi için daima gayret göstereceğim.

Wolfgang Radt

Enstitümüzün 2003 Yılı Konferansları

Her yıl olduğu gibi bu sene de enstitü çerçevesinde dört konferans gerçekleştirildi:

8 Ocak 2003 tarihinde Prof. Dr. Oktay Belli (İstanbul Üniversitesi) "Van Aşağı ve Yukarı Anzaf Urartu Kaleleri Kazısı: Bir Ara Değerlendirme",

26 Şubat 2003 tarihinde Prof. Dr. Önder Bilgi (İstanbul Üniversitesi) "Hitit Öncesi Anadolu'sunun Etnik Yapısı",

19 Mart 2003 tarihinde Prof. Dr. Aliye Öztan (Ankara Üniversitesi) "Orta Anadolu'da Bir Neolitik ve Kalkolitik Dönem Yerleşmesi: Köşkhöyük",

9 Nisan 2003 tarihinde Dr. Lutz Martin (Vorderasiatisches Museum-Berlin) "Max von Oppenheims Berliner archäologische Sammlung- Geschichte und Zukunft".

Tüm konferansların metinleri makale normlarına uygun olarak süreli yayınıımız *Colloquium Anatolicum*'un ikinci sayısında, iki bağımsız makale ile birlikte yayınlanacaktır.

Kitap Tanıtımları

Brandau B.-H. Schickert, *Hititler: Bilinmeyen Bir Dünya İmparatorluğu*, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2003 (Çev: N. Mertoğlu). 342 sayfa, 35 renkli resim, 7 çizim.

Hititler. Bu devlet-impatorluk Türkçe’de de artık “bilinmeye” başladı: Bilinen ilk yazılı antlaşmanın taraflarından biri, Kadeş Savaşı’nın galibi, tarih yazıcıları, Babil yağmacıları... Hint-Avrupalı Hititler popülerleşme-bilimne yolunda hızla ilerliyor. Bunun son halkası, araştırmacı yazar Birgit Brandau ve Almanya’da belli başlı yayınevlerinin bilimsel kitaplarından sorumlu editör Hartmut Schickert tarafından yayın dünyasına eklendi. Arkadaş Yayınevi’nin kaliteli baskısı ile dilimize kazandırılan eser, kaynakçasında yer alan çok sayıda bilimsel yayının ışığında bir Hitit tarihi ve kültürü derlemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Önsözünde belirtildiği gibi, tek sayılı bölümlerde tarih, çift sayılı bölümlerde ise kültür üzerine derlenmiş bilgi, Brandau’nun romancılıktan gelen renkli üslubuyla aktarılmaktadır. “Bilgi Kutucuk”ları şeklinde tasarlanmış, metinle dolaylı olarak bağlantılı olan dipnotlar zaman zaman fantastikleşse de (Kizzuvatna usulü koyun budu tarifi, Hilary Clinton anekdotu vb.) kitabın bütününe ilgi çekici bir görünüm vermektedir.

Hitit tarihi, Asur Ticaret Kolonileri Çağı ile başlatılıp, I. Hattuşili öncesindeki Kaneş Kralları ile devam edip, impatorluğun çöküşüne kadar, birçok Hititolog, Arkeolog ve Mısırbilimci’nin argümanları ile sentezlenip sunulmuştur. Hititlerin dili, inanç sistemi, tarih yazıcılığı, ekonomileri, yasaları, devlet yönetimi, mimarisi, maden işlemecilikleri, savaş teknolojileri ve askeri yapısı, sırasıyla yine uzmanların sözlü olarak kendilerinden ve eserlerinden yararlanılarak kaleme alınmıştır. Tarih ve kültür için bazı yerlerde sözü edilmeyen ihtimaller, yeni ve zengin kaynakçanın bazı eksikliklerine işaret etmektedir: Örneğin I. Hattuşili’nin ilk Arzava seferinden ganimet olarak sadece koyun ve sığırlarla dönmesini, orada bir dirençle karşılaşmasından çok (s:42-43), Arzava’nın zenginliğinin bunlardan ibaret olması şeklinde yorumlanabilir. Mühür baskılarında katip ünvanıyla yer almalarına karşın, prenslerin krallık yaptıkları dönemlerde çiviyazısı okumayı bilmeme ihtimalinin yüksek olduğunun düşünülmesi (s:35), bazı yeni bilgilerin eksikliğinin fark edildiği noktalardan birkaçını oluşturmaktadır. Ceram’ın kitaplarında ve Christian Jacq’ın Ramses roman dizisindeki “Barbar Hititler” imajını düzeltmeye çalışan yazar, 7. bölümde ilk “anayasa” olarak “Telipinu Fermanı”nı ilan ederek biraz Hititler’e iltimas geçiyor. Ayrıca, güncel yapılar ve yakın tarih (Şirket Yönetimi, Alman Kent Devletleri vb.) ile yapılan anakronistik analogiler ile dönemin daha iyi anlatılmasına çalışılıyor. Kitap içerisinde geçen tarihler ve ekteki kronolojik tabloda kısa kronoloji kullanılmış olup, orta kronoloji için Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü’nün www.tebe.org sitesindeki Prof. Dr. A. Dinçol & Prof. Dr. B. Dinçol’un hazırladığı Kral Listesi’ne başvurmak faydalı olacaktır.

Okuyucular için çeviride anlam karmaşası yaratan bazı noktaları belirtmek yerinde olacaktır: “Yazılı belge” ve

“yazıt” terimleri yer yer birbirine karışmakta; yanlışlıkla mühür baskıları ve çiviyazılı tabletlerden yazıt olarak bahsedilmektedir. “Yönetmen talimatı” olarak geçen kavram yönetmelik=talimatname=enstrüksiyon olarak Hititoloji literatüründe yer almaktadır. Heykel, heykelcik ve kabartma terimleri, “yontu” sözcüğüyle karşılanarak bazı masum karışıklıkların ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Bilginin ışığının karanlık sınırında dolaşıp, spekülasyonlara kaçmadan kaleme alınmış eser, Hititler’e ve yaşadıkları döneme ilgi duyanlar için, yeterince doyurucu ve keyifli bir okuma olacaktır.

Hasan Peker

Mellaart J., *Çatalhöyük. Anadolu’da Bir Neolitik Kent. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003 (Çev. G.B. Yazıcıoğlu). 218 sayfa, 1 harita, dizin, 156 resim.*

Orjinal adı *Çatal Hüyük. A Neolithic Town in Anatolia* olan kitabın 1967 baskısı temel alınarak hazırlanan yayın, editörün önsözü, önsöz ve teşekkür, Türkçe baskıya önsöz ve J. Mellaart ile yapılmış bir söyleşi ile başlar. 11 bölümden oluşan kitabın Türkçe baskısına, 1965 yılı kazı çalışmalarını içeren bir rapor eklenmiştir. Giriş olarak düzenlenmiş I. bölümde, kitabın yazılma nedeni aktarılmaya çalışılmıştır. Yazar, 1961-1963 yıllarında yapılan üç dönemlik kazı çalışmaları sonuçlarının, insanoğlunun kentleşme açısından kaydettiği başarının erken evreleri konusunda bilgilerimizi artırdığını söyler. Çünkü Çatalhöyük Ürdün’deki Eriha (Jericho) ile birlikte kentleşmenin gelişimine yönelik ilk girişimlerden biridir. Mellaart, M.Ö. 6000’de Çatalhöyük’ün gelişmiş bir kasaba hatta bir kent görünümünde olduğunu belirtir. Yazar burada Çatalhöyük’ü Mersin ve Hacılar ile karşılaştırır. Mersin, Anadolu platosundaki neolitik ve kalkolitik yerleşmeler ile Kuzey Suriye’de yer alan yerleşmeler arasındaki ilişkileri saptamak açısından önemlidir. Hacılar ile Çatalhöyük arasındaki benzerlikler özellikle Geç Neolitik çanak çömleği ve heykelciklerde belirgindir.

“Çatalhöyük Yerleşmesi” adlı II. bölümde Çatalhöyük’ün konumu, kazı öncesi diğer araştırmacılar ve Mellaart tarafından yapılan yüzey araştırmaları anlatılmıştır. Yazar bu bölümde Anadolu platosunda neolitik yerleşme olmadığına inanılmasına karşın, Çatalhöyük malzemesinin bu tezi çürüttüğünden bahseder. III. bölüm olan “Çatalhöyük’ün Tarihlenmesi”nde Hacılar ile karşılaştırmalı bir kronoloji cetveli hazırlanmıştır. Yazar, Çatalhöyük’de birbirini takip eden on iki yapı katı (on iki farklı kent) tespit ettiğini belirtir ve konutların yapım malzemesi, bunlara iklim koşullarının etkisi konusunda bilgi verir.

IV. bölüm “Çatalhöyük’ün Mimarisi” adını taşır. Mellaart, yaptığı kazı çalışmalarının amacının, mimari kompleks veya komplekslerin düzenini saptayarak bu neolitik kentin yapısı hakkında olabildiğince çok bilgi edinmek olduğunu açıklamakta ve neden yatay kazı stratejisi tercih ettiğinin ipuçlarını vermektedir. Bu seçimi, kazı sırasında hiçbir zaman

ana toprağa ulaşamamasına neden olmuştur. Bu bölüm içerisinde Çatalhöyük'deki mimari düzenler ve tabakalar çok sayıda plan ve şekille desteklenerek açıklanmaya çalışılmıştır. Devamında "Kent Planı" adlı V. bölümde yazar, herhangi bir yapı katının yerleşim planı bile Çatalhöyük'lülerin düzenli yerleşim için planlamanın önemini ve bu önemin bilincinde olduklarını ispatlar diyerek, kent planındaki düzene işaret eder. Ona göre Çatalhöyük'de düzen ve planlama her ayrıntıda görülebilir. Burada ayrıca genel olarak evlerin boyutları, ölçü birimleri, planları, konutlardaki mekanların kullanım şekilleri, damdan ulaşılan ve yer seviyesinde girişi bulunmayan özgün mimarilerinin nedenleri ile tapınak ve evlerin birbirlerine olan oranları belirtilmeye ve açıklanmaya çalışılmıştır. VI. bölüm olan "Tapınaklar ve Kabartmalar"da Mellaart, kentte duvar resimleri, sıva kabartmaları, hayvan başları, stilize boğa boynuzları ile bezenmiş ve kült heykelleri ile dolu bir dizi kült odası ve tapınak olduğunu, tabaka II-X arasında kazılan 139 mekânın en az 40'ının kutsal mekanlar olduğunu ve tapınakların mimari olarak konutlardan farksız olduklarını belirtir. Tabaka X-VIA arasındaki tapınakların ana odalarında iç düzenlemeyi gösteren şematik tablo son derece açıklayıcı bir şekilde düzenlenmiştir.

"Duvar Resimleri" adlı VII. bölümde duvar resimlerinin tabaka X ile II arasında kesintisiz görüldüğü ve bunların niteliği aktarılmaya çalışılır. "Üç Boyutlu Heykelcikler" ise, VIII. bölümün konusunu oluşturur. Yazar, duvar resimleri ve kabartmaların yanı sıra Çatalhöyük insanların tanrılarını taş ve kilden insan veya insan benzeri heykelcikler biçiminde betimlediklerini ve üç boyutlu eserler verdiklerini anlatır. Heykelciklerin malzemeleri, oyma teknikleri, figürlerin niteliği bu bölümde açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca tanrı-tanrıça heykelciklerinin listesinin (malzeme, ölçü, nerede bulunduğu) verilmesi tablonun net bir şekilde görülebilmesi açısından büyük yarar sağlamaktadır. "Ölü Gömme Adetleri ve Mezar Armağanları" adlı IX. bölümde Mellaart, ölülerin ev ve tapınaklardaki platformların altına ve ender olarak da yapı tabanlarının diğer kısımlarının altına gömüldüklerini, yerleşme dışı gömü yapılmadığını aktarır. Ölülerin temizlenmesi, gömünün ne zaman yapıldığı, mezarların çeşitliliği ve mezar armağanları üzerine bu bölümde açıklamalar yapılmıştır. X. bölüm olan "El Sanatları ve Ticaret"de sepetçilik ve ağaç işlemeciliği üzerine bilgiler verilmiştir. XI. bölüm olan "Halk ve Ekonomi"de ise yazar, kentin gelişmişliğinin temelini besin üretimi ve depolamanın etkin şekilde örgütlenmesine dayandırır. Yiyeceklerin çeşitleri, tarım, bu konu üzerine yapılan bilimsel çalışmalar yine bu bölümde aktarılmaya çalışılır. Yazara göre Üst Paleolitik'in avcıları ile besin üretimi arasındaki bağlantının kurulmasında Çatalhöyük'ün önemi büyüktür.

Kitapta yazarın Çatalhöyük'de son kez bulunduğu 1965 yılı çalışmalarının ayrıntılı bir raporu da yer alır. Burada 1965 yılı çalışmalarının amaçları, kazıya katılanlar, destek sağlayanlar ve yapılan çalışmalar aktarılmıştır.

J. Mellaart, kitabının Türkçe baskısına yazdığı önsözde, kitaptaki tüm bilgilerin halen geçerliliğini koruduğunu ve yaptığı çalışmaların 1993'de yeniden başlayan çalışmalarla karıştırılmaması gerektiğini belirtir.

R. Eser Kortanoğlu

Egelhaaf-Gaiser, U. (Ed.), *Religiöse Vereine in der römischen Antike. Untersuchungen zu Organisation, Ritual und Raumordnung. (Studien und Texte zu Antike und Christentum, (Ed.) C. Marksches), Band 13, Tübingen, 2002. I-IV İç Kapak, 298 sayfa, yazarların adres listesi 1 sayfa, kaynakça indeksi 6 sayfa, genel indeks 4 sayfa, yayın dizisinin (1-13) listesi 2 sayfa.*

Yukarıda açık ismi yazılı olan kitap, Almanca hazırlanmıştır. Roma antik tarihinde dinsel kurumları konu alan çalışmaların yeni sonuçları 15 Şubat 1999'da Jörg Rüpke tarafından Potsdam'da organize edilen kolloquiumda tartışılmıştır ve ortaya çıkan önemli sonuçlar, söz konusu bu kitapta değerlendirilmiştir. U. Egelhaaf-Gaiser'in editörlüğünü yaptığı çalışma iki ayrı bölümden oluşur. Bölümlerin her birinde farklı yazarlara ait makaleler yer alır ve bu makaleler kendi içinde alt başlıklara ayrılır.

Kurumlaşma ve kurum olgusu sosyal hayat ile ilgili araştırmalarda giderek yaygın bir ilgi gören konu halini almıştır. Bu yayında seçilmiş arkeolojik ve epigrafik kaynakların yardımıyla Roma dinsel kurumları hakkında sistematik bir inceleme yapılmıştır. Bu sayede diğer meslek dalları ve disiplinlerin güncel araştırma teorilerini Roma dönemi birlik teşkilatları için kullanılabilir hale getirmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda yeni bir görüş ortaya koymak istenmiştir.

Kitabın Kuruluşu: İç kapakları (s.I-IV); İçindekiler (s.V-VIII); Giriş (s. 1-5); I. Bölüm: Sosyal ve Dinsel Doku (s.6-120); II. Bölüm: Mekan Kavramı ve Toplum (s.121-298); Yazarların Adres Listesi (s.299); Kaynakça İndeksi (s.301-306); Genel İndeks (s.306-310); C. Marksches'in editörlüğünde yayınlanmış "Studien und Texte zu Antike und Christentum" yayın dizisinin (1-13) listesi (s.311-312) yukarıda sıraladığımız bölümleri izler.

A. Schäfer, giriş bölümünde kitabın hazırlanışındaki amacı açıklamış, yöntem ve kapsama da kısaca değinmiş, bölüm yazarlarının değerlendirdikleri konular hakkında okuyucuya kısaca ön bilgi vermiştir. Ayrıca, bu çalışmaya emeği geçen kişilere teşekkür etmiştir. Kitapta kurumların ve birlik teşkilatlarının politik ve hukuksal yönlerinden çok, onların toplumsal yönden bilinmeyenlerine yanıtlar aranmıştır. Birinci bölümde organizasyon ve kurumların sosyal doku konu edilmiştir. İkinci bölümde ise, mekan ve onu kullanan toplumların ilişkisi, mekan fonksiyonu ve mekan deneyimi konu edilmiştir. Bu genel bilgilerin ardından kitabın kuruluşunu oluşturan bölümleri ve makaleleri kısaca incelemek mümkündür;

I. Bölümün Kuruluşu:

A.Bendlin, "Gemeinschaft, Öffentlichkeit und Identität: Forschungsgeschichtliche Anmerkungen zu den Mustern sozialer Ordnung in Rom" konulu çalışmasında; teorik perspektifte sosyal organizasyonun örnekleri, birey ve toplum, collegia, Geç Cumhuriyet Dönemi'nde, Roma konulu değerlendirmeler yapılmış, sosyal düzen örnekleri sayesinde topluluk ve toplum, dışa açık ve kapalı mekan kavramları irdelenmiştir. J. Rüpke, "Collegia sacerdotum: Religiöse Vereine in der Oberschicht" adlı çalışmasında Roma kentindeki soylu sınıfın kurumsal yapısını incelemiştir. Yazılı kaynaklar ve arkeolojik buluntulardan anlaşıldığına göre Hellenistik ve Roma sosyal tarihinde collegia'nın önemli yeri vardır. Ziyafet mekanları Roma evlerinde donanım ve fonksiyonlarıyla lükse işaret

etmekteydi. Buradaki araştırmada sosyal hayattaki organik yapı, fonksiyon, kamuya açık yapılardan kurum yapısının karakteristik özellikleri, değerlendirilmiştir. A. Avram, “Der dionysische thiasos in Kallatis: Organisation, Repräsentation, Funktion” isimli araştırmasında Kallatis’de ele geçen epigrafik ve arkeolojik kaynakları ayrıntılı biçimde değerlendirmiştir. Kallatis, Karadeniz’in batı kıyısında yer alan antik bir kenttir. Burada Dionysos kültü ile ilgili çok sayıda yazıt ele geçmiştir. Değerlendirmeler sonucunda Kallatis’de thiasos tanıtılmak istenmiştir. I. Dittmann-Schöne, “Götterverehrung bei den Berufsvereinen im kaiserzeitlichen Kleinasien”da tarım ve balıkçılıkla geçinenlerin oluşturduğu topluluğun tanrı kültü, el sanatları ve hizmet kollarında çalışan grupların tanrı kültü, tek tanrılı inanç kurumları gibi konular, Küçük Asya’daki meslek birliklerinin kült uygulaması çerçevesinde değerlendirmiştir. C. Marksches, “Lehrer, Schüler, Schule: Zur Bedeutung einer Institution für das antike Christentum” adlı çalışmasında antik Hıristiyan kurum tarihinde şimdiye kadar fazla araştırılmamış öğretmen, öğrenci ve okul ilişkisini, özellikle Konstantin öncesi dönemde okul ve eğitim sistemini konu etmiştir.

II. Bölümün Kuruluşu:

U.Egelhaaf-Gaiser, “Religionsästhetik und Raumordnung der Vereingebäude von Ostia” konulu çalışmasında Ostia antik kent dokusunda konutlar, kült ve kurumsal yapıların yardımıyla kentteki kurumların sosyal hayattaki yeri, kurumsal yapıların ve mekanların birbiriyle bağlantısı araştırılmak istenmiştir. A.Schäfer, “Raumnutzung und Raumwahrnehmung im Vereinlokal der Iobakchen von Athen”de şimdiye kadar ayrıntılı yayını olmayan Atina’daki Iobak kurum yapısını tanıtır. H.Schwarzer, “Vereinslokale im hellenistischen und römischen Pergamon” konulu araştırmasında Pergamon’da konut mimarisini andıran bir plana sahip dinsel içerikli bir kurum yapısını mekanları ve onların fonksiyonları ile birlikte değerlendirir. U.Verstegen, “Gemeinschaftserlebnis in Ritual und Raum: Zur Raumdisposition in frühchristlichen Basiliken des vierten und fünften Jahrhunderts” isimli makalesinde Kuzey Afrika’da M.S. 4.-5. yy’a tarihlenen bir basilikayı ayrıntılı biçimde tanımlamıştır.

Yukarıda detaylı biçimde tanıtılan bu yayın ile antik dönem sosyal yaşamı konusunda yapılan çalışmalara yeni bir halka eklemiştir. Buradaki çalışmayı oluşturan bölüm yazarları epigrafik ve arkeolojik bulgu ve buluntuları başarılı biçimde bilimsel etiklere uygun biçimde değerlendirmiş, Roma ve Geç Roma dönemleri dinsel kurum ve kuruluşları hakkında yeni sonuçlar ortaya koymuştur. Yayın, bu konudaki eksik bilgilerimizi tamamlayıcı niteliktedir.

Turgut H. Zeyrek

Klengel, H., *Hattuschili und Ramses, Hethiter und Ägypter - ihr langer Weg zum Frieden*, Phillip von Zabern, Mainz, 2002. 179 sayfa, 78 resim ve çizim.

Bir önceki eserinde (*Geschichte des hethitischen Reiches*-1999) yazar; Hititolog ve Tarihçi olarak sadece akademisyenler ve öğrenciler için hazırlanmış bir başvuru kitabı ortaya koymuştur. *Hattuschili und Ramses* adlı yayın ile ise, daha büyük bir kitle hedef seçilmiş ve Hititoloji’nin başından itibaren güncelliğini hiçbir zaman kaybetmemiş olan Hitit-Mısır ilişkileri konusu incelenmiştir. Konu, yazar

tarafından sekiz bölüm halinde okuyucuya sunulmuştur. İlk bölüm, *Die Protagonisten: Hattuschili III. und Ramses II.* adını taşır ve söz konusu iki kralın görünüşlerine, krallar hakkında bilgi veren kaynaklara ve bazı kronolojik problemlere değinir. Bu bölümde ilgi çeken nokta, ele geçen mumyası sayesinde II. Ramses’in görünüşü hakkında elde edilen bilgilerdir. Verilere göre kralın son dönemlerinde saçları ince telli, yumuşak ve beyazdı (gençliğinde saçları kızdı), dişleri hastalıklı, eklem yerlerinde ise iltihaplanmalar mevcuttu. Bunun yanı sıra mummya bakarak, kralın bir zamanlar saygı uyandırıcı bir asalete sahip olduğunu tahmin etmek mümkündür.

Ägypter und Hethiter in Syrien adlı ikinci bölümde yazar, Mısır ile Hitit ülkelerini tanıtır ve dönemin ticareti ile Suriye Bölgesi’nin ekonomik açıdan sahip olduğu önem hakkında bilgi verir. Kaynaklara göre Suriye, çok erken bir dönemde her iki ülkenin ilgi odağı durumuna gelmiştir. Hitit ülkesinin kurucusu olan I. Hattuşili (yazara göre M.Ö.17. yy’ın ikinci yarısı), Suriye’nin en önemli kentlerinden biri olan Halep’i fethedebilmek için girişimlerde bulunmuştur. Oldukça zorlu olan yürüyüşünde kral, tanrısal boğanın kendisine yardım ettiğini ileri sürmektedir: “...boynuzların neden eğik? (Tanrı) şöyle cevap verir: Her ne zaman sefere çıktysam, dağlar yolumu kesiyordu. Bak, o zaman boğa yanımızda idi, o geldiği zaman dağları kaldırır ve yolu açardı. Denizi de geçtik. Bu nedenle boynuzları eğik.” I. Hattuşili Halep’i fethedemedi, ancak Kuzey Suriye ile Kuzey Mezopotamya’yı egemenliği altına almayı başardı. Mısır yaklaşık yüz yıl sonra, firavun Ahmose döneminde Suriye ile ilgilenmeye başlamıştır. Böylece bu verimli bölge iki büyük ülke için bir sorun haline gelmiştir. İki ülke arasındaki gerginlik Şuppiluliuma’nın oğlu Zannanza’nın Mısır’a müstakbel damat ve veliht olarak gönderilirken yolda öldürülmesi ile doruk noktasına ulaşmıştır. Kitabın üçüncü bölümü olan *Die Ägyptisch-Hethitische Konfrontation in Syrien*, tümüyle bu gergin durumu ve ünlü Kadeş Savaşı’nı anlatır. *Der Vertrag des “guten Friedens” und der “guten Bruderschaft”* adlı dördüncü bölüm paritetik antlaşmalar (eşitler arasındaki antlaşmalar) ve Kadeş Antlaşması’na ayrılmıştır. Beşinci bölümün başlığı ise, *Der Briefwechsel zwischen den Höfen*’dir. Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü’nün yayınlarını takip edenler bu bölümde geçen bazı mektupları, Ord. Prof. Dr. Sedat Alp’in Hititler’in Mektuplaşmaları adlı kitabından tanıyacaklardır. Fakat bu bölümde sadece mektupların içeriğinden değil, genel olarak dönemin haberleşmesinden de bahsedilmektedir. *Die Residenzen von Ramses II. und Hattuschili III.* adlı altıncı bölümde her iki ülkenin başkentleri üzerinde durulmuştur. *Die dynastischen Ehen des Ramses mit Töchtern Hattuschilis* adını taşıyan yedinci bölümde II. Ramses’in, Hitit Ülkesi kralının iki kızı ile olan evliliğinden bahsedilir. Burada hem siyasi nedenler açıklanmakta, hem de yapılan evlilik hazırlıkları ile Hititli gelinin Mısır’a olan yolculuğu anlatılmaktadır. *Die Krise am Ende der späten Bronzezeit* kitabın sekizinci ve son bölümünü oluşturmakta ve Geç Tunç Çağı’nda meydana gelen olayları, sonuçları ile beraber açıklamaktadır. Bilindiği gibi bu krizli dönem Hitit devletinin de sonunu getirmiştir.

Böylece eser, Hitit-Mısır ilişkilerini detaylı ve bol resimli olarak ortaya koymaktadır.

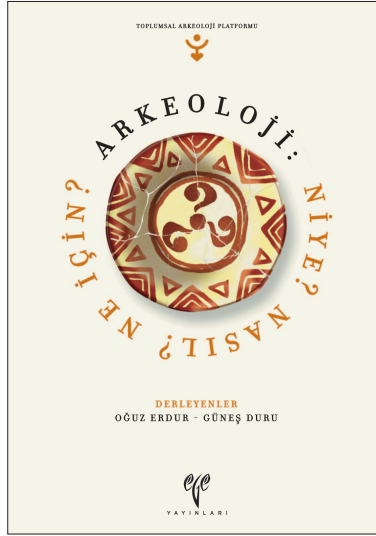
Metin Alparslan

Erdur, O. - G. Duru (derleyenler), Arkeoloji: Niye? Nasıl? Ne için?, Ege Yayınları, İstanbul, 2003. 338 sayfa.

“Arkeoloji ve ilgili alanlarda çalışan genç ruhlu insanların bir araya gelip arkeolojinin tarihsel, toplumsal ve politik boyutlarına dair çeşitli konuları tartıştıkları, disiplinin toplumla ve diğer bilgi alanlarıyla ilişkilerini sorguladıkları, hatta arkeolojinin var ettiği olağanüstü potansiyele dayanan sanatsal çalışmalar yaptıkları bir etkileşim ortamı yaratmak” amacıyla yola çıktı iki genç. Bu diyalogu kurmak ve sürdürmenin adı “Toplumsal Arkeoloji Platformu (TAP)” oldu. “Tartışmanın ve eleştirinin Doğu Kültürü etkisiyle” var olmadığı ülkemizde ilk kez böyle bir çaba

harcandı. Önce internet sitesi (www.arkeoloji.org) hazırlandı; duyurular yapıldı; sponsorlar bulundu; ilk etkinlik olan ortak çalışma atölyesinin programı Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler Bülteni’nin Ocak 2003 sayısı içinde ayrı bir leaflet/insert olarak Enstitü dostlarına duyuruldu. 5-6 Nisan 2003 tarihlerinde Bilgi Üniversitesi Kuştepe tesislerinde 150 katılımcıyla ilk ulusal ortak çalışma atölyesi gerçekleştirildi. Delegeler atölye çalışmasına bildiri metinleri hazır geldi: bu yöntem arkeoloji dünyası için pek alışılmış değilse de, genelde gözlemlendiği üzere tıp ve mühendislik alanlarında bildiriler kongreden önce teslim edilir ve kongreye gelindiğinde kitap basılmıştır. Atölyede son birkaç yıldır uygulanan yeni bir yöntem de izlendi ve konuşmaları takip eden tartışmalar banda kaydedildi, transkripsiyonu ve dizgisi yapıldı. Hummalı çalışma dönemi sonrası birinci ortak çalışma atölyesinin bildirileri ve tartışmaların yanı sıra ön hazırlıklar sırasında yapılan bazı etkinliklerin de metinleri eklenerek iki aydan kısa bir süre içinde kitaplaştı.

Kitap, derleyenlerin önsözüyle başlıyor. Ardından atölyenin açılış konuşması ve altı oturumda sunulan toplam 23 bildirinin metni ve yedi tartışmanın dökümleri geliyor. Her

birinde üç veya dört bildirinin sunulduğu oturumların başlıkları şöyledir: Arkeoloji ve Toplumsal Tarih; Kültürel Miras: Kimin Mirası?; Eğitim, Turizm ve Medyada Arkeoloji; Temsil ve Anlatı: Arkeolojik Belgeseller; Arkeoloji ve Kültürel Kimlik; Arkeoloji’de Ortam ve Kuram; Geçmiş Yorumlamak. Atölyeyle ilgili metinlerin ardından gelen Addenda dört bölümden oluşuyor: “Bir Kavram: Teori” başlığı altında Güven Arsebük ile yapılan ‘Yeni Arkeoloji’den Türkiye’de Eleştiriye’ konulu bir söyleşinin metni; “Bir Nesne: Bir Kitap” başlığı altında Ali Dinçol’un kaleminden altmışlı yılların sonunda asistan olan kendisi ve Sönmez Kantman’ın ‘Yeni Arkeoloji’ peşinde ‘one-man show’luktan

uzak, çalışmalarını yayınladıkları ‘Analitik Arkeoloji’ adlı kitap ve çevresinde gelişen olaylar anlatılıyor; “Bir Eylem: Tartışmak” başlığı altında İstanbul Üniversitesi Prehistorya Tartışma Grubunun ‘Arkeoloji: Nasıl?’ konusundaki tartışmasının dökümleri veriliyor; “Bir Tutku: Bilmek” başlığı altında ise Oğuz Erdur’un ‘Philo-Sophia’ konulu yazısı yer alıyor. Addenda bölümündeki yazılardan ilki “sözlü tarih”, ikincisi ise “canlı tarih” çalışmalarına örnek teşkil edecektir.

Alanında ve hızıyla ilk örnek olan TAP I. Ortak Çalışma Atölyesi, arkeolojiyle yakından veya uzaktan ilgilenen herkese birşeyler sunabilecek, okuması rahat ve akıcı, arkeolojiyle ilgili olup da hiçbir figür içermemesiyle dikkat çeken bir kitap doğurdu. Haziran 2004 için planlanan II. Ortak Çalışma Atölyesinin olası konu başlıkları şöyledir: Kuram ve Ortam; Yaklaşım ve Uygulama; Tarih ve Toplum; Kültür ve Politika. Haziran 2005 için ön görülen I. Uluslararası Ortak Çalışma Atölyesinin konusu ise “Negotiating Borders in Anatolian Archaeology.” Katılım, bilgi, yorum ve eleştiriler için: info@arkeoloji.org

İnci Türkoğlu

Enstitü yayınlarmıza yenileri katılıyor!

JTI (Japan Tobacco International Türkiye) sponsorluğunda pek yakında üç yeni yayın daha okuyucuları ile buluşacaktır. Söz konusu kitaplar şunlardır:

Prof. Dr. Belkıs Dinçol, *Eski Önasya’da Suç Kavramı ve Ceza*,

Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken, *Roma Dini*,

Ayrıca, Prof. Dr. Mükerrrem (Usman) Anabolu, *Antik Çağ’da Et ve Balık Pazarları* kitabı da basılacaktır.

Arka kapakta listesini sunduğumuz yayınlarmıza Ege Yayınları’ndan ulaşabilirsiniz.

Ege Yayınları

Aslan Yatağı Sokak, Sedef Palas Apt., No: 35/2
80060 Cihangir - İstanbul

Tel: (0212) 249 0520 Faks: (0212) 244 3209

E.posta: aboratav@tayproject.org

DÜZELTME

15. sayımızda V. Uluslararası Hititoloji Kongresi’nde bildirimlerini sunan üyelerimiz arasında yer alan Sayın Éric Jean’ın bildiri başlığı hatalı verilmiştir. Kendisi söz konusu kongreye “Archéobotanique et Géographie Historique: L’Olivier en Kizzuwatna” başlıklı bir bildiri ile katılmıştır.

Enstitü Web Sitesi Adresi Değişikliği

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü’nün, adının ilk harflerinden oluşan yeni web adresi **www.tebe.org** olarak değişmiştir.

Şimdiye kadar sitemizi ziyaret etmediyseniz, yeni adresimizden bize ulaşabilirsiniz.

Arkeolojik Kazı ve Araştırmaları Toplantısı-3 (06-08.05.2003)

İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümlerinin düzenlediği Arkeolojik Kazı ve Araştırmaları Toplantısı'nın üçüncüsü 06-08.05.2003 tarihleri arasında Vezneciler-Kuyucu Murat Paşa Medresesi'nde yapıldı. Bu seneki toplantı Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel'in anısına düzenlendi. Toplantıda İ.Ü. Öğretim Üyeleri 2002 yılı içerisinde yaptıkları kazılar, yüzey araştırmaları sonuçları ile tezlerini bitirmiş olan yüksek lisans ve doktora öğrencileri çalışmalarının sonuçlarını aktardılar ve poster sunumunda bulundular.

06.05.2003 Salı günü Arkeoloji Bölüm Başkanı Halûk Abbasoğlu ve ardından Ankara Üniversitesi Öğretim Üyesi ve Arkeologlar Derneği Başkanı Coşkun Özgünel açılış konuşmalarını yaptılar. Taner Tarhan başkanlığındaki günün ilk oturumunda Halûk Abbasoğlu "Perge Kazı ve Onarım Çalışmaları 2001-2002", Gülsün Umurtak "Bademağacı Kazıları-Orta Tunç Çağına Ait Bazı Yeni Bulgular", Mehmet Özsait "Göller Bölgesi Yüzey Araştırmaları ve Harmanören Kazısı" isimli bildirimlerini sundular. Önder Bilgi başkanlığındaki günün ikinci oturumunda Murat Özgen "Latmos (Beşparmak) Dağları Güzeltepe'deki Yerleşim", Turan Efe "Küllüoba Kazıları ve İlk Tunç Çağı II Dönemi Araştırmaları", Aslı Erim "Menekşe Çatağı Demirçay Bulguları", Füsün Aksaç "Menekşe Çatağı Yerleşmesi Demirçay Çanak Çömlek Buluntularının Değerlendirilmesi", Sait Başaran "Enez-Çakıllık Nekropolü Kazısı", Daniş Baykan "Assos Athena Tapınağı Heykeltraşlık Eserlerinin Bölgesel Mitoloji ile Bağlantıları" konularındaki çalışmalarını aktardılar.

07.05.2003 Çarşamba günü ilk oturumun başkanı Mehmet Özdoğan'dı ve bu oturumda Savaş Harman-kaya "Araştırmaların Işığında Tarih Boyunca Gökçe-ada", Müren Beykan "Prokonnesos'ta Bulunan İon Sütun Başlıkları", Nur Balkan-Atlı "Kaletepe Kazısı", Seden Yüksel "Kömürcü/Kaletepe Atölyesi Levallois Çekirdekleri Teknolojisi", Erhan Bıçakçı "Tepecik-Çiftlik 2001-2002 Çalışmaları" (Çiler Altınbilek tarafından sunuldu) isimli bildirimlerini sundular. Ufuk Esin başkanlığındaki ikinci oturumda Nur Balkan-Atlı "Aşıklı Höyük Kazısı", Emre Güldoğan "Aşıklı Höyük Sürmetaş Endüstrisi Öğütücü/Ezici Aletler", Munise Kaya "Arkeolojide Kemik Alet Endüstrisinin Yeri", Yasemin Yılmaz "Örneklerle Gömüt Arkeolojisi", Sevil Gülçur "Güvercinkayası'nın Son İki Yılı" isimli çalışmalarını hakkında dinleyicileri bilgilendirdiler.

Toplantının son günü olan 08.05.2003 Perşembe günü Oktay Belli başkanlığındaki günün ilk oturumunda Şevket Dönmez "2002 Yılı Samsun İli Yüzey Araştırması", Önder Bilgi "İkiztepe 2000-2002 Mezarlık

Projesinin Değerlendirilmesi", Mehmet Özsait "Amasya ve Samsun Yüzey Araştırmalarının Sonuçları", Emine Dönmez "Samsun Yöresi Çandı Cami Araştırmaları 2002", Mehmet Özdoğan "2002 Yılı Şanlıurfa Mezraa-Teleilat Kazısı" başlıklı konuşmalarını aktardılar. Günün ikinci oturumunun başkanı Refik Duru idi ve bu oturumda Mihriban Özbaşaran "Akarçay Tepe-Urfa" (Nur Balkan-Atlı tarafından sunuldu), İknur Türkoğlu-Arı "Tarihöncesi Arkeolojik Yerleşmelerin Korunması ve Değerlendirilmesi Sorunu", Oktay Belli "Van Yoncatepe Kalesi ve Nekropolü Kazıları" ve "Aşağı ve Yukarı Anzaf Urartu Kaleleri Kazıları" isimli bildirimlerini sundular. Bildirimlerin ardından Halûk Abbasoğlu tarafından yapılan teşekkür ve kapanış konuşması sonrasında son oturumun başkanı Refik Duru tarafından toplantı sona erdirildi.

Bu yıl üçüncüsü düzenlenen ve bir İstanbul Üniversitesi geleneği haline gelen "Arkeolojik Kazı ve Araştırmaları Toplantısı" yine yoğun bir ilgi ile takip edildi. Bildiriler sonrasında sorular kısmında yapılan bilimsel tartışmalar tüm dinleyiciler için bilgilendirici oldu. Öğretim Üyeleri 2002 çalışmalarını aktarma, çalışmalarını tamamlamış olan yüksek lisans ve doktora öğrencileri ulaştıkları sonuçları bildiri sunumu ya da poster ile tanıtmaya şansına sahip oldular. Toplantı barındırdığı tüm nitelikleri ile Türk Arkeolojisinin vizyonu açısından önemli bir yer tutmaya devam etmektedir.

R. Eser Kortanoğlu

Ege Üniversitesi Arkeoloji Klübü

Merkezi Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde bulunan Arkeoloji Klübü, 2003 yılı içerisinde büyük ilgiyle izlenen çalışmalarına devam etmiştir. Seminer Günleri çerçevesinde:

- 1- E.Ü. Edebiyat Fakültesi'nden Yrd. Doç. Dr. Zafer Derin "Neolitik Dönem'den Demir Çağı'na Kadar Anadolu'da Ölü Gömme Gelenekleri" (Ocak 2003),
- 2- Hacettepe Üniversitesi'nden Doç. Dr. Yılmaz Erdal "İskelet Kalıntılarının Arkeolojik Sorunların Çözümündeki Önemi" (Şubat 2003),
- 3- Marmara Üniversitesi'nden Doç. Dr. Kemalettin Koroğlu "Coğrafya ve Kültürel Gelişim; Çoruh Vadisi ve Ardahan Yaylasından Görüntülerle" (Mart 2003),
- 4- Columbia Üniversitesi'nden Ali Duran Öcal "Arkeolojik Kazılarda Restorasyon ve Konservasyon" (Nisan 2003),
- 5- E.Ü. Edebiyat Fakültesi'nden Yrd. Doç. Dr. Gürcan Polat "Persler ve Anadolu'da Pers Etkileri" (Mayıs 2003) konulu konferansları verdiler.

Serdar Ona - Mesut Alp

IV. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu (10-11 Nisan 2003)

Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi (KAYTAM)'nin düzenlediği IV. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu 10-11 Nisan 2003 tarihleri arasında Erciyes Üniversitesi Sabancı Kültür Sitesi ile Fen-Edebiyat Fakültesi'nde yapıldı. Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü öğretim üyelerinden A.Aktan'ın başkanlığındaki Sempozyum Düzenleme Kurulu'nda yine aynı bölümden M. Keskin, M. M. Hülagü, A.Öztürk ve M.Çayırdağ görev yaptılar. Sempozyumun Sekreterlik görevini ise, yine Tarih Bölümü'nden H.A. Şahin ve S. Demirci yerine getirdiler.

Sabancı Kültür Sitesi Konferans Salonu'nda saat 09.30'da başlayan Sempozyum'da ilk olarak Düzenleme Kurulu Başkanı A.Aktan ile Erciyes Üniversitesi Rektörü A.Z.Yılmaz açılış konuşmaları yaptılar. Daha sonra Ü. Günay ve M. M. Hülagü başkanlığında yapılan I. Oturum'da T. Özgüç "Anadolu Tarihini Başlatan Uluslararası En Eski Ticaret Merkezi ve İlk Hitit Başkenti Kültepe/Kaniş-Neşa", K. Emre "Kültepe'de Assur Ticaret Kolonileri Çağı'nın Özelliklerine Genel Bakış", M. Bayram "Danişmend Oğullarının Dini Siyaseti", M.A. Hacıgökmen "Kadı Burhaneddin Devleti'nde Ahîlerin Faaliyetleri", N. İpek "Kayseri'nin İdarî Taksimatı", H. Sezer "Şer'iyye Sicillerine Göre III. Selim Dönemi Kayseri Şehri" ve A. Uğur "Akkışla ve Çevresinde I. Cihan Harbi ve Millî Mücadele Anıları" başlıklı bildirimlerini sundular.

Oldukça fazla sayıda bildiri ile yapılan katılımdan dolayı Sempozyum'un sonraki oturumları Fen-Edebiyat Fakültesi'ndeki üç ayrı salonda aynı anda gerçekleştirildi. II. Oturumda Bahaeddin Ögel Dershanesi'nde H. Sever ve H.A. Şahin'in başkanlıklarında S. Omura "Kaman Kale-Höyük'te Asur Ticaret Kolonileri Çağı", S. Çeçen "Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Anadolu'da Tarihleme Sistemi", Ş. Dönmez "Demir Çağı'nda Kayseri İli", L.G. Gökçek "Kültepe Metinlerinde Geçen Besin Maddeleri" ve G. Cantay "Kayseri'de Selçuklu Yapılaşmasının Önemi ve Koruma"; Hun-Göktürk Dershanesi'nde M.Atalar ve R. Kılıç'ın başkanlıklarında Dr. İ. Solak "XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Zamantu Kazâsının Nüfus Yapısı ve Yerleşim Yerleri", S. Demirci "XVII. Yüzyılda Kayseri Livası Avârızhâneleri Üzerinde Bazı Gözlemler", A. Aktan "XVII. Yüzyıl Başlarında Kadı Sicillerine Göre Kayseri'de Evlenme ve Boşanmaya İlişkin Uygulamalar", M. Oflaz "1584 Tarihli Niğde Tahrir Defterine Göre Develi Kazasında İskân ve Nüfus", N. Karaca "Yozgat Şehrinde Demografik Yapı" ve

Ş. Batmaz "1831 Tarihli Nüfus Sayımı ile İlgili Ferman ve Kayseri Sancağı"; Türkiye Cumhuriyeti Dershanesi'nde K. Göde ve Ö. Demirel'in başkanlıklarında H. Kayhan "Dânişmendli Devletinin İlk Devirleri Hakkında (1072-1104)", S. Döğüş "Anadolu'daki Ahîliğin Kuruluş ve Gelişmesinde Kayseri'nin Rolü", R. Adıbelli "19-20. Yüzyılda Kayseri ve Civarında Hıristiyan Gruplar Arasındaki İlişkiler", H. Salman "1350-1400 Yılları Arasında Kayseri ve Civarında Boy ve Oymaklar", İ. Gökhan "Kayseri ve Yöresinde Dulkadiroğulları Hâkimiyeti ve Eserleri" ve M. Işık "Kayseri'de Tarihî Eserlerde Geçen Hadisler" adlı bildirimlerini aktardılar.

Günün ikinci yarısında gerçekleşen III. Oturumda Bahaeddin Ögel Dershanesi'nde K. Emre ve İ. Albayrak'ın başkanlıklarında H.A. Şahin "Kültepe Metinlerinde Geçen 'DUMU ummeanim/kënim' Teriminin Anlamı", H. Sever "Kültepe Tabletlerinde Yemin Konusu", C. Günbattı "Asur Ticaret Kolonileri Devrine Bir Bakış", Ş. Atik "Kayseri Herakles Lahdi", Ş. Karagöz "Anadolu Pers Döneminde Anadolu'da Ateş Kültü, Bünyan Sunağı ve Diğer Buluntular" ve V. Donbaz "Yazılı Kaynakların Işığında Eski Kayseri'nin Ticarî Önemi"; Hun-Göktürk Dershanesi'nde H. Salman ve N. Karaca'nın başkanlıklarında S. Öztürk "Kayseri Kent Tarihinin Ana Kaynağı Olarak Kayseri Şer'iyye Sicilleri", M. Â. Erdoğan "Onaltıncı Yüzyılda Kayseri Şer'î Meclisi ve Kayserili Kadınlar", H. Selçuk "Osmanlı Toplumunda Kadının Anelik Vasfından Doğan Hakları (1650-1750 Yıllarında Kayseri Örneği)", M. Tuş "Kayseri'de Aile İçi Münasebetler", A. Gündüz "XVIII. Yüzyılın Son Çeyreğinde Kayseri'de Aile, Evlilik ve Çocuk Sayıları (1775-1800)" ve Ö. Tok "Osmanlı Şehrinde Mülkiyet Kullanımında Çevre Düzeni ve Kamu Hukukuna Riayet (XVII. Yüzyıl Kayseri Örneği)"; Türkiye Cumhuriyeti Dershanesi'nde G. Cantay ve N. İpek'in başkanlıklarında A. Gökbel "Yahyalı'da Yaşayan Eski Türk İnançlarından İzler", Ü. Günay "Kayseri ve Yöresinin Dinî Yaşayışı ve Kültürü Üzerine Din Sosyolojisi Açısından Bir Değerlendirme", B. Bayraktar "Meclis-i Mebusan ve TBMM Milletvekillerinden Ahmet Rifat Çalığa'nın Anılarında Kayseri ve Türkiye Tarihinden Yansımalar", M. M. Hülagü "Türk Kurtuluş Savaşı Sırasında TBMM'nin Kayseri'ye Taşınması Kararı", G. Alan "Kayseri ve Civarı'nda Amerikan Board Misyonerlik Faaliyetleri Nasıl Başlamış ve Ne Ölçüde Teşkilâtlandırılmıştır?" ve C. Kartın "1862 Yılı 104 Nolu Vergi Kayıt Defterine Göre Endürlük"; başlıklı çalışmalarını aktardılar.

Sempozyumun ikinci gününün ilk yarısında bildirimlerin sunumuna devam edildi. IV. ve son Oturumda Bahaeddin Ögel Dershanesi'nde M. Â. Erdoğan ve M. Tuş'un başkanlıklarında Ş. Bayrak "18.-19. Yüzyılda

Kayseri'nin Ticarî Hinterlandı”, Ö. Demirel “Tereke Defterlerine Göre Kayseri Tüccar ve Esnafının Borç-Alacak İlişkileri”, Y. Küçükdağ ile O. Eravşar “Kayseri’de Bayrampaşa Mevlevihanesi’nin 1912’de Onarımı”, Ö. Duman “Kayseri’nin Sosyo-Kültürel Yaşamında Halkevi’nin Yeri” ve Uz. Hüseyin Cömert “1873 Yılında Zincidere”; Hun-Göktürk Dershane-si’nde A. Uğur ve M. Oflaz’ın başkanlıklarında M. Çayırdağ “Kayseri’nin En Eski Tarihli İslâmî Kitabesi ve Devlethane’nin Yeri Meselesi”, K. Göde “Halil Edhem ve Kayseriye Şehri Adlı Eserinin Önemi”, A. Tufantoz “Selçuklular Zamanında Kayseri’nin Askeri ve Ticari Önemi”, H. Erkiletlioğlu “İki Zeynelâbidin” ve M. Baktır “Baktırzâde Büyük Hoca’nın Hacılar Kasabasının Dinî ve Sosyal Hayatına Etkileri”; Türkiye Cumhuriyeti Dershane-si’nde B. Bayraktar ve A. Öztürk’ün başkanlıklarında Z. Kars “II. Meşrutiyet İlânının Kayseri’nin Siyasî, Sosyal ve İktisadî Tarihine Etkileri Üzerine”, S. Özkan “Cumhuriyet Dönemi’nde Sürgünler ve Erzincan Eski Milletvekili Hüseyin Aksu’nun Kayseri’ye Sürgün Edilişi”, M. Keskin “Mancusunlu Mustafa Remzi Cebeci Bey (1886-1961)”, Ö. Mert “İstiklâl Harbi Döneminde Kayseri Gayr-i Müslimleri (1918-1923)” ve R. Kılıç “Millî Mücadelede Gizik Duran ve Faaliyetleri” başlıklı bildirimlerini sundular. Her üç salonda da bildirimlerin tamamlanmasından sonra Fen-Edebiyat Fakültesi Konferans Salonu’nda Prof.Dr. Tahsin Özgüç’ün başkanlığında Değerlendirme Oturumu gerçekleştirildi.

Sempozyum programına uygun olarak günün ikinci yarısında çevre gezisi yapıldı. Uzmanların rehberli-

ğinde sırasıyla ünlü Assur Ticaret Kolonileri Çağı merkezi Kültepe/Kaneş (Neşa), en önemli Selçuklu kervansaraylarından Sultanhanı ve İlhanlılar’ın çarpıcı yapılarından biri olan Bünyan Ulu Cami ayrıntılı bir şekilde gezildi.

Bu yıl dördüncüsü yapılan ve ulusal sempozyumlar arasında hem gelenekselliği ve hem de organizasyon mükemmelliği ile kendine önemli bir yer edinen Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu’nun, arkeoloji, eskiçağ dilleri ve kültürleri, sanat tarihi, tarih, iktisat tarihi, edebiyat ve sosyal yaşam konularında sunulan çok yararlı bildirimler ve bunlar hakkındaki tartışmaların sağladığı bilgi yoğunluğu ile amacına tam olarak ulaştığı tüm katılımcılar tarafından dile getirildi. Bu geleneksel ve önemli sempozyumun gelecek yıllarda uluslararası bir nitelik kazanması dileğimle Düzenleme Kurulu Başkanı A. Aktan’ın şahsında emeği geçen herkesi kutlarım.

Şevket Dönmez

British Academy Black Sea Initiative: Manchester’da Yapılan Yuvarlak Masa Toplantısı

14-16 Mart 2003 tarihlerinde British Academy Black Sea Initiative (BABSİ) tarafından İngiltere-Manchester’da düzenlenen Yuvarlak Masa Toplantısı’na Enstitü üyelerimizden Prof. Dr. Önder Bilgi “İkiztepe, an Early Bronze Age Site by the Central Black Sea Coast in Turkey” ve Prof. Dr. Mehmet Özsait “Merzifon and

Kazı - Araştırma

2002 Yılı Allianoî Kazısı

Allianoî Kazısı, Trakya Üniversitesi başta olmak üzere değişik üniversitelerden toplam 30 heyet üyesi ve çevre köylerden 90 işçi ile 20.06/25.10.2002 tarihleri arasında gerçekleşti. Kazıyı geçen yıllarda olduğu gibi, Ankara, İstanbul, Edirne, İzmir ve Bergama’daki pek çok resmi ve özel kişi, kurum ve kuruluş destekledi. 2002 kazı sezonunda, şehircilik anlayışını kavrayabilmek için Allianoî’da dört ayrı sektöre ek olarak, Çeltikçi sektöründe kazı çalışmaları yapıldı.

Allianoî’da planlamacılık açısından, M.Ö. I. yy’dan M.S. XII. yy’a kadar inen zaman aralığında en az dört farklı yapım evresi saptandı. Özellikle M.S. II. yy’da büyük bir bayındırlık faaliyeti gözlenmiş olup, Geç Bizans Çağı’nda ise ışıkların yoğun olduğu basit yerleşime açılmıştır. Osmanlı dönemine kadar sel ve depremle uğraşan Allianoî, zaman zaman terk edilmesine karşın sıcak su nedeniyle tamamen terk edilmemiştir.

Ancak M.S. II. yy’dan itibaren sosyo-ekonomik açıdan sürekli bir gerilemiş içinde olmuştur. Roma Çağı(RÇ)’nda Ilıca’nın güneyindeki kalıntılarda, seramik, demir ve cam yapımı için kullanılan fırın ve atölyeler gözlemlenmiştir. Roma kalıntılarının üzerine inşa edilmekle birlikte Bizans Çağı’nda en önemli yerleşim, Devlet Ormanı olarak adlandırdığımız sektöre yapılmıştır.

Allianoî’da şehircilik anlayışının yanı sıra, bu yıl, 1 adet Geç Klasik Çağ sikke, 4 adet Hellenistik sikke, 25 adet Geç Hellenistik sikkenin bulunması, Allianoî’un erken dönemine işaret eden nümismatik buluntularını oluşturmuştur. Hellenistik Çağ(HÇ)’a ait çok sayıda seramik, RÇ’ye ait terra sigillata ile unik çok sayıda bronz tıp aletinin ılıcanın hemen batısında, konteks şekilde bulunması, Allianoî’un 1999 yılından bu yana söylene gelen, Sağlık Merkezi (Kült Merkezi) olduğunu gösteren en önemli buluntu grubuydu.

2002 yılında Allianoi'un genel görünümü

1998 yılında tümüyle tütün tarlası görünümünde olan Allianoi, bugün tam anlamıyla bir ören yeri durumundadır. Turistik firmalar tarafından gezi programlarına alındığından 2002 yılında daha güzel bir şekilde etraflı tel çitle çevrildi. İçi de rahatlıkla gezilebilmesi ve ilçenin turizm potansiyelini artırması için basit, ancak estetik tarzda bir gezi parkuru, ana noktalarda rahatlıkla algılanabilsin diye plan ve bilgi panoları, girişe ise bir otopark yapıldı.

Paşa Ilıcası Mevkii'nin yaklaşık 600 m doğusunda yine gölet alanında kalacak olan Çeltikçi Sektörü'nde kurtarma kazısı gerçekleşti. Dere yatağında bulunan aquadük ayağı, güneydoğudaki tepeden gelen yolu ile 197 no'lu parseldeki yoğun seramik, bu alanda kazı yapmamıza neden oldu. Alman araştırmacı Prof. Dr. G. Garbrecht'in Kaikos hattında, M.S. 178 yılındaki depremden sonra yeni eklenen Aksu hattına ait su yolu ortaya çıkarıldı. Çeltikçi sektöründe HÇ'ye kadar giden çok sayıda seramik, sikke, ağırşak, ağırlık ve metal eser bulundu. Çeltikçi sektörünün HÇ'de Pergamon'un bir komesi veya bir çiftlik yerleşmesi olduğu anlaşıldı. Ancak gelecek yıllarda bu alanda da çalışmaların devam etmesi gerekliliği anlaşıldı.

1998-2002 yılları arasında Allianoi'da çıkartılan 180 adet iskelet, H.Ü.'nden Antropolog Doç. Dr. Y. S. Erdal'ın başkanlığındaki ekibin bilimsel çalışma yapabilmesi için Ankara'ya gönderildi. Allianoi'daki Ilıcanın değişik mekanlarında ortaya çıkartılan ancak bu yıl daha yoğun bir şekilde karşımıza çıkan ahşap örnekler, Dendrokronolog Prof. Dr. P. I. Kuniholm tarafından çalışıldı. 1531'i bu sezon olmak üzere 6 kazı sezonunda bulunan altı bine yakın sikke, İ.Ü.'nden Nüsmat Prof. Dr. O. Tekin tarafından çalışılacaktır.

2003 kazı sezonunda da Yortanlı Barajı gölet alanında tespit edilen diğer parsellerde ki bilimsel kazı çalışmaları ile Haziran-Ekim ayları arasında devam edecektir.

Ahmet Yaraş

2002 Yılı Bademağacı Kazıları

Prof. Dr. Refik Duru ve Doç. Dr. Gülsün Umurtak'ın yönetiminde sürdürülen Bademağacı Höyüğü 10. dönem kazıları 30 Temmuz-20 Eylül 2002 tarihlerinde gerçekleşmiştir.

2001 sezonunda, Erken Neolitik Çağ (ENÇ) yerleşmelerinin araştırıldığı alanda -8.90 m derinlikte ana toprağa inilmişti. 2002 çalışmalarında, ana toprak üzerinde yer alan 9. ve 8. tabakalar daha geniş bir alanda araştırılmış, ENÇ 9 yapı katına ait bir mimarlık kalıntısına rastlanmamış; ENÇ 8'in kireç harçlı tabanının ise, genişletilen alanlarda daha fazla devam etmediği anlaşılmıştır. ENÇ 9 ve 8. tabakaların kazılması sırasında çıkan toprak, bu çalışma yılında da elenmiş ve sonuçta bej ve grimsi renkte küçük çanak çömlek parçaları, kemik kaşık, taş boncuklar, çakmak taşı çekirdek ve yongalar ile hayvan kemikleri ele geçmiştir.

ENÇ 4 A yapı katının çok iyi durumdaki bir yapısı bu sezonda bütünüyle ortaya çıkartıldı. Duvarları 30-40 cm yüksekliğe kadar korunmuş durumdaki bu yapı, ENÇ-Geç Neolitik Çağ sürecinin bölgemizde Höyücek ve Hacılar'dan bilinen geleneksel, hafif yamuk dörtgen planlı ve fırınlı ev tipine uygundur. Bazı el değirmenleri ve yanmış durumdaki buğday kalıntıları dışında, ev içinde herhangi bir eşya bulunamamıştır.

Höyüğün güneydoğu eteklerinde, son 3 yıldır araştırmalarına devam edilen ENÇ'ye ait 'Izgara Planlı Duvarlar'ın (sur?) durumunu açıklamak için, kazılar biraz daha güneye doğru genişletildi. Ancak duvarların nasıl geliştiği, bu kesimde İlk Tunç Çağı (İTÇ)'nin 12 numaralı yapısı bulunduğu için tam olarak anlaşılamadı.

Bu sezonda, İTÇ yerleşmelerinin bulunduğu kesimlerde de genişleme çalışmaları sürdürülmüştür. Höyüğün eğimli yamaçlarını kaplayarak, İTÇ 2 ve 3 yerleşmelerini çevirdiği anlaşılan taş döşemenin, kuzeybatıya doğru devam ettiği anlaşılmıştır. Doğu alanda, önceki yıllarda sadece kuzey duvarı belirlenen 12 no'lu megaron bütünüyle ortaya çıkartılmıştır.

Höyüğün merkezine yakın kesimde, Kilise'nin kuzeyinde ortaya çıkan bazı zayıf taş temellerin bulunduğu alanda Orta Tunç Çağı çanak çömlek ile bazı madeni iğneler bir arada ele geçmiştir.

Bademağacı'nda son kazı dönemlerinde bulunan bitki kalıntıları Danièle Martinoli (Basel Üniversitesi), hayvan kemikleri Bea de Cupere (Royal Museum of Central Africa-Tervuren) tarafından incelenmekte; C14 analizleri ise Heidelberg Üniversitesi'nde yapılmaktadır.

2002 çalışmaları sonunda, ortaya çıkan mimarlık kalıntılarının üzeri naylon örtüler ve toprakla kapatılarak, binalar şimdilik koruma altına alınmıştır.

Gülsün Umurtak

2002 Yılı Harmanören Mezarlık Kazısı

Isparta'nın 27 km kuzeydoğusunda yer alan Göndürle Höyük Mezarlığı'nda 2002 yılı kazılarında Isparta Müzesi adına, bilimsel başkanlığımız altında ve esas olarak kendi imkânlarımızın yanı sıra, çok sınırlı olarak da İ.Ü. Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri Yürütücü Sekreterliği'nin katkılarıyla devam edilmiştir (Proje No: 2/27082002). Alan yöneticiliğini Arkeolog Nesrin Özseit'in yaptığı kazıya, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Eski Çağ Tarihi Anabilim Dalı'dan Araş. Gör. Hamdi Şahin, Araş. Gör. Abdullah Dündar, yüksek lisans öğrencilerimizden Arkeolog Derya Çığır, Evren Şar, Tarih Bölümü, Klasik Arkeoloji Bölümü ve Taşınabilir Kültür Varlıklarını Onarım ve Koruma Bölümü'nden toplam 14 lisans öğrencisi, Paleoantropolog Dr. Songül Alparslan Roodenberg ile Konya S.Ü. Edebiyat Fakültesi Eski Çağ Tarihi Anabilim Dalı'dan Dr. Özdemir Koçak, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Eski Çağ Tarihi Anabilim Dalı'dan Öğretim Görevlisi Adem Işık, Arkeolog Mustafa Bilgin, Isparta Müzesi'ni temsilen Arkeolog Mustafa Akaslan ve Arkeolog Ferhat İnci katılmışlardır. Özveriyle çalışan tüm ekip üyelerimize candan teşekkür ederim. Ayrıca, ekibimizin ilk günlerdeki gıda maddeleri ihtiyacını önemli ölçüde karşılayan Doç. Dr. Muhammed Hanefi Kutluoğlu ile Yöre Market sahiplerine ve Kimyager Nihal Ozan'a; kırtasiye ihtiyacımızı karşılayan Başak Ticaret sahibi ve eski öğrencilerimizden Tarihçi Halil Sürel'e; temizlik malzemeleri ihtiyacımızı karşılayan eski öğrencimiz Tarihçi Suat Çağlar'a; Isparta Valiliğine ve kendi sınırlı imkânları içinde bize yardım eden Atabey Kaymakamı Sayın Erdoğan Kanyılmaz'a; imkânları ölçüsünde bize son derece değerli yardım ve destek veren Isparta Kültür Müdürü Sayın Mehmet Oruç ile Isparta Müze Müdürü Sayın Jale Dedeoğlu'na; Harmanören Köyü'nde bize yardımcı olarak her sorunumuzu çözüme ulaştıran Sayın Talat Tosun'a ve Muhtarımız Sayın Yusuf Tosun'a ne kadar teşekkür etsem azdır.

26 Ağustos-19 Eylül 2002 tarihleri arasında sürdürülen kazıda tek açmada çalışıldı. 2000 yılında açılan R açmasının batısında, 5x5 m boyutlarında başlanan U açması, çıkan küplerin durumuna göre kuzey ve güney duvarlarında ceplerle genişletildi. Bu yıl da küp mezardan başka gömü tipine rastlanmadı. Çalışmalar sonunda 6 adet küp mezar tespit edildi. Bulunan küp mezarlardan U5 günümüzdeki sürüm ve ekim nede niyle, U3 ve U1 ise, U2 ve U6 düzenlenirken tahrip edilmişlerdir. Diğer açmalarda bulduklarımız gibi, küpler doğu-batı doğrultusunda, ağız açıklıkları doğuya yönelik yerleştirilmişlerdir. Küplerin ağız açıklıkları büyük bir taşla örtülmüştür. Küpler

doğanın tahribine uğramış, ezik ve kırık olarak günümüze gelmiştir. Koruma ve destek taşlarıyla birlikte, el değmemiş olarak bulunan mezarlar bize, taş dolgunun devirlere göre nasıl değişime uğradığı hakkında güzel fikir vermiştir.

HÖM02U2 mezar küpü yerleştirilirken Mezar U3 dağıtılmış, HÖM02U3 mezar küpünün üst gövde parçaları HÖM02U2 küpünde destek ve koruma malzemesi olarak kullanılmıştır. Öyle ki, buradan topladığımız küçükü büyüklü kırıklarla HÖM02U3 küpünü laboratuvarında tümleyebildik. Her iki mezar da gömü verdi. Kemiklerin durumlarından bireylerin çocuk oldukları anlaşılmaktadır. Mezar U3 armağan vermedi. Mezar U2 de şahsi eşya olarak iki adet spiral tunç halka (HÖM02U2-3, HÖM02U2-4), gaga ağızlı iki testi (HÖM02U2-1, HÖM02U2-2) ve bir adet ağırşak (HÖM02U2-5) ele geçmiştir. Gaga ağızlı iki testinin yan yana, hemen hemen diplerinde bir ağırşakla beraber üçlü olarak bulunması, daha önceki armağanların durumlarıyla benzerlik gösterir. Fakat şimdiye dek olduğu gibi, ölünün göğüs veya baş arasında değil, ayak ucunda ve küpün dibinde ele geçmesi Harmanören mezarlığında ilk kez görülmüştür.

HÖM02U1 mezar küpü üzerine yığılan keramik ve taş kütlenden görülemiyordu. Bu yığın kaldırıldığında mezarın HÖM02U6 düzenlenirken tahrip edildiğini, bu yığının Mezar U1'e değil, Mezar U6'ya ait olduğu anlaşıldı. HÖM02U1'de iki bireye ait iskelet kalıntıları ele geçti. Mezar armağanları olarak gaga ağızlı üç testi (HÖM02U1-1, HÖM02U1-2, HÖM02U1-3) ve bir ağırşak (HÖM02U1-4) bulunmuştur.

HÖM02U1 mezar kapağı açılarak içindeki gömü geriye iteklenmiş, yeni gömü yapılarak kapak yeniden kapatılmıştır. Bu mezar küpü Orta Tunç Çağı (OTÇ) başlarında üstten kırılarak açılmış, orta boyda bir OTÇ küpü, destek taşlarıyla beraber, oldukça dik bir meyille yerleştirilmiştir. Küpün üstü ve çevresi irili ufaklı taşlarla ve küp kırıklarıyla örtülerek koruma altına alınmıştır.

HÖM02U6 mezar küpünde Harmanören mezarlığındaki diğer OTÇ gömülerinde olduğu gibi, mezar armağanına rastlanmamıştır. Kemiklerden bireyin küçük bir çocuk olduğu anlaşılmaktadır.

HÖM02U4 mezar küpü üst kısmından kırılarak açılmış, içindeki birey iteklenerek ikinci veya üçüncü gömü yapılmıştır. İlk iki bireyin erişkin, üçüncünün ise çocuk olduğu anlaşılmaktadır. Kırılan kısım başka iri küp parçalarıyla kapatıldıktan sonra, yine küp kırıkları ve taşlarla korunmaya alınmıştır. Mezar armağanı olarak gaga ağızlı bir testi (HÖM02U4-1), gaga ağızlı iki testicik (HÖM02U4-2, HÖM02U4-3), bir adet topuz başlı tunç iğne (HÖM02U4-4), bir adet

tunçtan dikiş iğnesi (HÖM02U4-5), delikli üç adet plaka (HÖM02U4-6, 7, 8) ele geçmiştir.

Bu kazı sezonu ele geçen mezar küpleri ve armağanları Harmanören keramik envanterine yeni formlar katmıştır.

Harmanören mezarlığında şimdiye dek ele geçen buluntulardan OTÇ mezarları düzenlenirken İlk Tunç Çağı (İTÇ) mezarlarının gözetilmediği, küpleri yerleştirmek için önceki mezarların tahrip edildiği görülmüştür. Bu durum, höyükte yaşayanlar için yeni bir mezarlık sahasının açılmadığını, dolmuş olan mezarlığın tahrip edilerek kullanılmış olduğunu göstermektedir. OTÇ mezar küplerinin üstlerinin çok kalın taş ve toprak yığıyla örtüldüğü görülür. Bu durumu tespit ettiğimiz örneklerden biri de, U6 mezar küpüdür. Bu küpte, mezarın üstünü örten toplama, irili ufaklı taş ve küp kırıkları arasında, iri taşlarla dairesel bir taş dizesi dikkatimizi çekmiştir. Bu, Semayük'te görülen dairesel taş dizelerinden farklı da olsa, aynı amaca yönelik olmalıdır. Bunun yalnızca mezarın yerini belirtmekten başka, dinsel bir amacının da olduğunu düşünebiliriz.

Mezar U4'de, küpün omzunda, boynu çevreleyen koruma taşlarının doğuya doğru dairesel bir şekilde yerleştirildiği görülmüştür. Bu gözlemler doğrultusunda biz, İTÇ'de mezar-gömü geleneğinin kesintisiz olarak devam ettiğini, ancak OTÇ'de mezar-gömü geleneklerinde gözle görülür değişiklikler olduğunu düşünmekteyiz. Bu durum, Anadolu'nun bu dönemdeki siyasal ve kültürel anlamda kazandığı yeni ivmeler de göz önüne alındığında, höyük üzerine yerleşen yeni bir toplulukla açıklanabilir. Yeni gelen topluluk, her ne kadar kendine özgü gömü geleneklerini uyguladıysa da eski geleneğin izlerini halen devam ettirmektedir. Bu konu, daha sonraki yazılarımızda ayrıntılarıyla ele alınarak irdelenecektir.

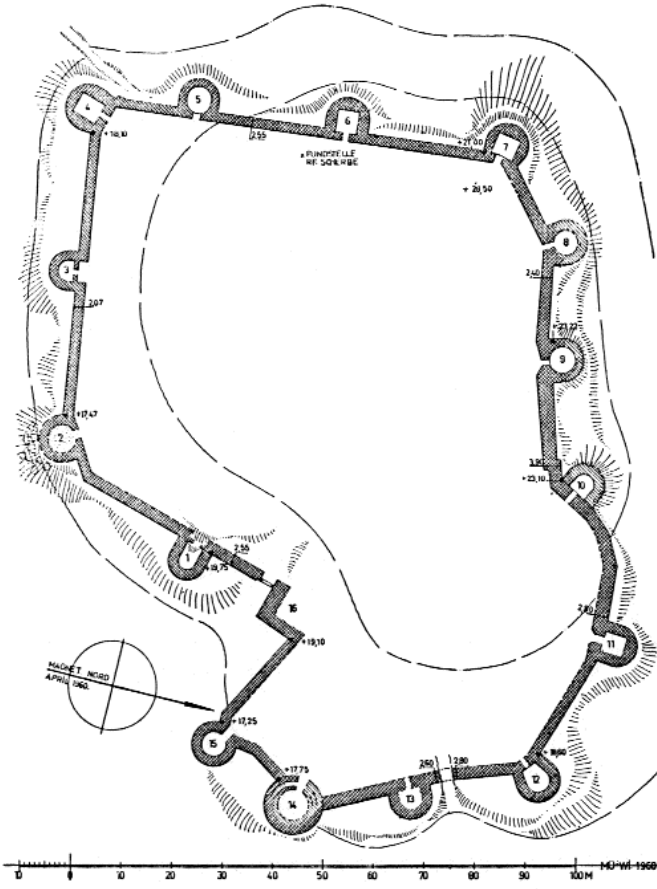
Mehmet Özsait

2001-2002 Yılı Kuşadası Kadı Kalesi Kazı Çalışmaları

Aydın ili, Kuşadası ilçe merkezinin güneyinde, Davutlar yolu üzerinde sahilde yazlık siteler arasında, bir höyük üzerinde yer alan Kadı Kalesi'nde kazı çalışmaları 2001 yılında Kültür Bakanlığı, E.Ü. ve Kuşadası Belediyesi arasında imzalanan bir protokolle Aydın Müzesi Müdürü Emin Yener'in başkanlığında E.Ü. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Bizans Sanatı ABD'dan Prof. Dr. Zeynep Mercangöz'ün bilimsel yönetiminde bir kurtarma kazısı çerçevesinde başlatılmıştır. 5 Temmuz ile 8 Ağustos 2001 tarihleri arasında gerçekleşen kazıya yine E.Ü.'den Yrd. Doç. Dr. Lale Doğer, Arş. Gör. Emine Tok ve

bölümden lisans ve lisansüstü öğrencileri, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi'nden Arş. Gör. Zeynep Oral'ın yanı sıra Kuşadası Belediyesi'nden işçiler katılmıştır. Birinci sezon hakkında bilgi 24. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. cildinde yayınlanmıştır. Ancak daha ilk sezonda, bu Orta Çağ kalesinin üzerinde yükseldiği höyük çok zengin buluntular sununca, 15 Temmuz ile 31 Ağustos 2002 tarihleri arasında gerçekleşen ikinci kazı sezonunda E.Ü. Klasik Arkeoloji Bölümü'nden Prof. Dr. Ersin Doğer ve bölüm öğrencileri de ekibe katılmıştır. Ayrıca 2002 sezonu ile birlikte Kuşadası Kadı Kalesi Kazısı, Prof. Dr. Zeynep Mercangöz başkanlığında Kültür Bakanlığı'nın sürekli projeleri arasında yerini almıştır.

Kadı Kalesi, çoğu zaman antik kaynaklardan tanıdığımız Anaia (Ania/Anea) ile özdeşleştirilir. İlk kuruluşu hakkında fazla bilgi sahibi değiliz. Yakın geçmişe kadar, birkaç kilometre yukarıda yamaçta yer alan Soğucak köyünün de adının Ania/Anyia olması, Kadı Kalesi'nin Ania'nın liman kalesi olabileceğini akla getirmektedir. Konumu itibarıyla Samos'a çok yakın olan Anaia, antik kaynaklardan anlaşıldığı üzere önce Ephesos'a bağlıyken Ephesos'a daha yakın olan Marathesion karşılığında Samos'a verilmiştir. Peloponnesos Savaşları sırasında Karlarla birlik olan Anaiialılar, Lysikles ve adamlarını katletmiş (M.Ö. 428/27 kışı); Samos'tan sürülenleri kabul edip, Peloponnesoslulara yardım ederek Samos'un başına dert olmuş (M.Ö. 424 yazı); Miletos'ta nöbet tutan oniki gemiden biri Anaia'ya aitti (M.Ö. 411 yazı). Strabon, Anaia'dan değil de Neapolis'ten söz eder (XIV 20). Byzantionlu Stephanos ise Anaia'nın adını kentte mezarı olan Amazon kraliçesinden aldığını; peripatetik filozof Menelaos'un ve de tarihçi Melas'ın Anaiialı olduğunu belirtiyor. Kentte M.S. 2.-3. yy'larda bir Hera tapınağı bulunduğunu ele geçen yazıtlardan öğreniyoruz. İmparator Maksimianus zamanında martır edilen Olbianus, Anaia'nın piskoposuydu. Yine kaynaklarda, Anaia'nın tüm Bizans Dönemi boyunca piskoposluk merkezi olduğu belirtiliyor. Bizans kaynaklarında Anaia, sürekli olarak hem kommerkion hem de emporion olarak geçmektedir. Burada önemli bir ticari gümrük ve donanma üssü bulunduğunu düşünmek hatalı olmaz kanaatindeyiz. Kazısını yapmakta olduğumuz Kadı Kalesi, duvar örgüsü açısından bize Komnenoslar (1057-1204), bir olasılık da Laskarisler (1204-1261) Dönemi'ni gösteriyor ki, bu veri, kaynaklardan öğrendiğimiz Türklerin Anadolu'ya gelmeleriyle bir süredir ihmal edilen Batı Anadolu'nun hızla tahkim edildiği bilgisini destekliyor ve de kazılarda ele geçen Komnenoslar Dönemi'ne ait sikkelerle de destekleniyor. Anaia, 1261'de Nymphaion (İzmir'in doğusundaki Kemalpaşa)'da imzalanan antlaşma ile Bizanslılar tarafından Cenovalılara devredilmiş ancak birkaç yıl sonra Venediklilere geçmiştir. Bu döneme ait bazı resmi Venedik belgelerinden Anaia

Kadı Kalesi/Anaia planı
(W. Müller-Wiener 1961, Abb. 15'den)

ve Altoloco'daki San Zuanne'nin (Ayasuluk) Türk, Bizanslı ve Cenovalı korsanların karargahı durumunda olduğunu ve Venedik ticari gemilerine zarar verdiklerini öğreniyoruz. 1298'de Türklerin eline geçen Anaia, 1304'te Katalan ordusu tarafından zapt edilerek Bizanslılara iade edilmesine karşın kısa bir süre sonra bilinmeyen bir tarihte yine Türklerin eline geçmiştir. Piri Reis'in haritasında görülmeyen Türk Dönemi Kadı Kalesi hakkında Osmanlı Dönemi'ne ait az sayıda sikke ve seramik parçası haricinde henüz fazla bilgiye sahip değiliz.

Kadı Kalesi'nde ilk bilimsel incelemeyi Priene kazıları sırasında Theodor Wiegand yapmış ve yapı hakkında kısa bir bilgi ve bir kroki yayınlamıştır. Daha sonra Jozef Keil, Ephesos'un güneyindeki İonia kıyısının topografyası üzerinde çalışırken Anaia/Kadı Kalesi ve civarındaki yazıtları ve parçaları derlemiştir. Kalenin kendi üzerindeki asıl çalışma ise Wolfgang Müller-Wiener tarafından Panionion kazıları sırasında yapılarak rölövesi çıkartılmış ve daha sonra *Istanbuler Mitteilungen* 11 (1961)'de "Güney İonia Bölgesi Orta Çağ Kaleleri"ni tanıttığı ve irdelediği yazısında yayımlanmıştır. Yine Bizans Dönemi kaleleri ve kentleriyle ilgili çalışan Clive Foss da çeşitli yayınlarında Anaia'ya değinmiştir. Günümüzde dahi Ephesos'tan

Panionion'a kadar olan kesimdeki yerleşimlerin saptanarak adlandırılması konusunda farklı görüşler mevcuttur.

Hem 2001 hem de 2002 yılında kazılara başlamadan önce topografik çalışmalar, ardından bitki temizliği yapılmıştır. Müller-Wiener'in yayınladığı plan ve kule numaralandırılması aynen tarafımızdan da kullanılmaktadır. Buna göre doğu-batı yönlü uzanan kabaca dörtgen biçimli kale, höyüğün topografyasına göre güneydoğuda içe doğru büyük bir girinti yapar. Burada kalenin, 1970'lerde Aydın Müzesi tarafından kısmen restore edilen ana kapısı yer alır. Bir de kuzeyde ikinci bir kapısı daha bulunduğu düşünülmektedir. Yapı, dışa taşan, çoğu yuvarlak planlı toplam 16 burç ile tahkim edilmiştir. 2001 sezonunda güneydoğudaki ana kapıda ve güney surun en batıdaki 3 ve 4 numaralı kuleleri arasındaki alanda dışta çalışılmıştır. 2002'de bu alanlardaki çalışmalar, kapıdan batıya, içeriye doğru uzanan taban döşemesiz bir caddenin iki yanı boyunca, ve güney sur bölgesinde ise surun hem dışında hem de iç kesiminde sürdürülmüştür. Moloz temizleme çalışmaları kalenin inşaatı sırasında höyüğün farklı evrelerine ait malzemenin harçla birlikte veya devşirme olarak kullanıldığını göstermiştir. Her iki alandaki çalışmalar henüz stratigrafi vermemiştir. 3 ve 4 numaralı burçların dışında yapılan kazılarda Bizans surlarının alt seviyesine ulaşılmış ve bir sondajda surun, çok daha eski bir surun üzerine oturduğu izlenimi edinilmiştir. Kazılar sırasında hiçbir buluntu içermeyen bir çocuk mezarı, etütlük mahiyette çeşitli Bizans seramik, cam ve taş parçaları ve Hitit Dönemi'ne ait 8 cm yüksekliğinde bir tanrı figürünü ele geçmiştir. Ayakları kırık durumdaki kurşun alaşımli bronz figürünün yayın hazırlığı devam etmektedir. M4 açmasında 2.87 m seviyesinden itibaren M.Ö. 2. binyıl seramikleri yoğun olarak gelmeye başlamıştır. Söz konusu burçların arasında surun iç kesimindeki çalışmalarda muhtemelen 2. Dünya Savaşı Dönemi'ne ait harçlı duvar kalıntıları kaldırılmıştır. Kalenin kapısında 2001 yılında yapılan çalışmalar, Müller-Wiener'in planında görülmeyen bir ön giriş mekanının varlığını ortaya çıkarmıştır. Kapıdan içeri batıya doğru uzayan caddenin kuzeyinde ortaya çıkan mekanın güney duvarı üzerindeki bir niş buranın mescit olabileceğini akla getirmiştir. Bu alandaki kazılarda çok sayıda etütlük sikke, çeşitli dönemlere ait seramik parçaları, Bizans mimari plastik parçaları, iki adet sarraf terazisi parçası, ve üzerinde grafiti şeklinde kazınmış filika ve kayık tasvirleri bulunan bir kireçtaşı blok dikkat çekicidir. Seramik buluntularının ilk iki kazı sezonu sonunda çok kabaca sunduğu Kadı Kalesi/Anaia tarihçesi şöyle özetlenebilir: İlk iskan Erken Tunç Çağı'na gidiyor; Orta ve Geç Tunç Çağları boyunca yoğun iskan var; Hellen kolonizasyonu çıkış noktalarından biri durumunda; Arkaik Dönem'de önemsiz; M.Ö. 4. yy'da canlanıyor ve

Hellenistik ve Roma Dönemleri boyunca tekrar küçük ve önemsiz bir yerleşme durumunda; 12.-13. yy'larda önemli bir Bizans liman kenti olarak karşımıza çıkıyor. 2003 kazı sezonu, Temmuz ve Ağustos aylarında planlanan Kadı Kalesi/Anaia, yörenin hem Eski Çağ hem de Bizans Dönemi hakkında önemli veriler sunmaya aday görünüyor.

İnci Türkoğlu

2002 Yılı Küllüoba Kazısı Çalışmaları

Eskişehir ili, Seyitgazi ilçesi yakınlarında yer alan Küllüoba höyüğünde 2002 yılı çalışmaları, höyüğün doğu ve güney konileri ile güney yamacında gerçekleştirilmiştir. Doğu açmalarında bu sene de esas itibarıyla geç İlk Tunç Çağı (İTÇ) II yerleşmesine ait kalenin genel yerleşim planının ortaya çıkarılmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. En az üç ana evre içerdiği anlaşılan Doğu Kapısı'nın planı tamamen ortaya çıkarılmıştır. Daha önce kule olarak adlandırılan girişin karşısındaki küçük odanın bekçi odası olabileceği anlaşılmaktadır. Kale surunun dışında, ikinci bir savunma duvarı ve hendeğin bulunduğu dair deliller ele geçirilmiştir. İki duvar arasında 2.5 m mesafe vardır. Bu sene yapılan çalışmalar sonucunda, Saray ve önündeki avluyu çepeçevre kuşatan, birbirine bitişik yapıların bir bütün olarak büyük bir kompleks oluşturduğunu düşünmekteyiz. Eğer bu varsayımın doğruluğu, ileride yapılacak kazılarla kesin olarak saptanabilirse, o zaman Batı Anadolu'da şehirciliğin İTÇ II dönemindeki gelişimi ile ilgili çok daha somut verilere ulaşılmış olacaktır.

Doğu Kapısı'nın kuzey bitişiğinde, kapının ilk evresi ile çağdaş olan ve şiddetli yangına maruz kalmış mutfak içinde, tüm ve tümlenebilir kaplar ve diğer buluntular ele geçirilmiştir. Bu kaplardan biri, üzeri yiv bezemeli bir Demircihüyük şişesidir. Kalenin kuzeydoğu köşesine denk gelen AF 14 açmasında ise İTÇ I katlarına ulaşılmıştır. Bu döneme ait bir çukur içinde Demircihüyük şişe parçaları ile oluk bezemeli, parlak siyah ağıllı ve ince cidarlı bir Beycesultan İTÇ I çanak çömlek parçası bir arada bulunmuştur. Bu buluntular, Batı açmalarının 2. evresine tarihlendirilmelidir.

Güney yamaçta ise Kale'nin ikinci kapısı ortaya çıkarılmıştır (Güney Kapısı). Kapı önünde kısmen sundurmalı bir ön-avlu söz konusudur. Bu kapı, 22 m uzunluğundaki anıtsal Megaroid Yapı ve önündeki avlu ile direkt bağlantılıdır. Megaroid Yapı ortada ana mekanı, önde bir ve arkada da iki küçük mekanı ile Thermi V. kattaki idari bina olarak nitelendirilen büyük yapının planı ile tamamen benzeşmektedir.

Güney konide Y 18-19 açmalarında en azından 20 m çapında kil doldurulmuş bir alan ortaya çıkarılmıştır. Küçük bir alanda yapılan sondajda, 2 m kadar derinliğe inildiği halde killi dolgunun devam ettiği anlaşılmıştır. Büyük olasılıkla bu kil, burada İTÇ dolgusu içine açılan çukura yerleştirilmiş olan mezar veya mezarların üzerini kapatmak için buraya taşınmış olabilir.

Önümüzdeki yıllarda Kale planının tümlenmesine yönelik kazı çalışmalarına devam edilirken İTÇ III dönemi de araştırılacaktır.

Turan Efe

2002 Yılı Perge Kazı ve Onarım Çalışmaları

2002 yılı Perge Kazı ve Onarım Çalışmaları Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izniyle İ.Ü. Edebiyat Fakültesi "Antalya Bölgesi Arkeoloji Araştırmaları Merkezi" tarafından hazırlık çalışmaları dışında 04 Ağustos-23 Eylül 2002 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Kazımız T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün yanı sıra DÖSİMM tarafından parasal yönden desteklenmiştir. Ayrıca, Türk Tarih Kurumu, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü ve VASCO Turizm-Yatırım Sanayii ve Tic. A.Ş.'nin sembolik katkıları olmuştur.

2002 yılı Perge Kazı ve Onarım Çalışmaları kapsamında kazılar, Akropolis, Batı Nekropolis ve Sütunlu Cadde'de sürdürülmüştür.

1994'den beri, Almanya-Giessen Justus-Liebig Üniversitesi'nden Prof. Dr. Wolfram Martini ve ekibiyle müşterek olarak Akropolis'te sürdürülen kazıların 2002 yılı çalışmalarında, Pamphylia kültürü ve onunla bağlantılı akkültürasyon sürecinin ortaya çıkışına ait genel sorulara açıklık getirecek yeni sonuçların elde edilmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda kazılar 1, 2 ve 3 nolu alanlar ile Doğu Kutsal Terası'nda gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra Paleozoolojik analizler yapılmıştır. 1 nolu alanda yapılan çalışmaların amacı, daha önceki yıllarda bulunmuş, M.Ö. 5. yy'a tarihlenen törensel ziyafet mekanının bulunduğu alandaki yapı kalıntısı, bu yapının doğusundaki cadde, Kült Sunağının kapsadığı alan, Kült Kaidesinin ve kuzeydeki arkaik evlerin tarihlenmesi ile dinsel içerikli bu alanın yapılaşma tarzı ve döneminin açıklanmasıdır. Törensel ziyafet mekanının bulunduğu alandaki bothrosun doğusunda kuzey-güney doğrultulu, örgüsü ve malzemesi nedeniyle çok erken döneme ait olması muhtemel bir duvar kalıntısı bulunmuştur.

Daha önceki yıllarda çıkan bir Kült Anıtının muhtemel kaidesinin M.Ö. 7. yy'a ait bir tabaka üzerinde

durduğu anlaşılmıştır. Kült Anıtı kaidelerini sınırlayan fakat mimari kalıntı içermeyen alanda, bir kemer tokası, bronz süs eşyası ve fildişi bir zarın yanı sıra, alanın en son kullanımına ait figürlü üç küçük kemik kabartma, özellikle dikkat çekicidir.

2002 çalışmalarında, dinsel alanın kuzeyinde ortaya çıkan Arkaik evlerin planları tamamlanmış, M.Ö. 7. yy'a ait üçüncü bir ev kazılarak açığa çıkartılmıştır. 2 nolu alanda M.Ö. 500 civarına tarihlenen muhtemel bir kült yapısının en büyük mekanındaki bir sarnıçta açılan sondaj, sarnıcın kült gelenek ve fonksiyonuyla bağlantısını ortaya koymuştur.

3 nolu alanda, Orta Bronz veya Erken Demir Çağı'na tarihlenen bir idol başının bulunduğu kontekstin gözden geçirilmesi için bir sondaj açılmıştır. Sondajda bulunan dolgu, Bronz Çağı'ndan Erken Bizans Dönemi'ne kadar keramik malzemeyi içermektedir. 2002'de yapılan paleozoolojik çalışmalar kapsamındaki kemik analizleri, Arkaik Dönem'den Hellenistik Dönem'e doğru büyük baş hayvanlarda artma, domuz oranında ise azalma eğilimi olduğunu göstermiştir.

Batı Nekropolis'de, daha önceki yıllarda gün ışığına çıkarılan mezarlık caddesinin doğu ve batısındaki mezar sıralarının güneyinde 2001 yılında başlanan kazı, 2002'de doğu yönünde daha da ilerletilmiş, bu çalışma sonucunda, batısında moloz taşlardan yapılmış bir peribolosa sahip, alt iki sırası blok taştan, bunun üzeri tuğladan inşa edilmiş büyük bir mezar yapısının (M9) kuzey duvarı açığa çıkarılmıştır.

Geç Hellenistik Çağ'a ait L41-L44 nolu lahitlerin güney ve güneydoğusundaki alanda yapılan kazıda, düzensiz kayrak taşlardan yapılmış kuzey-güney doğrultulu bir platform üzerinde, güneyinde kireçtaşı bir stel kaidesinin yer aldığı, alçak semerdam kapaklı Geç Hellenistik bir lahit (L47) bulunmuştur. Böylece, ilk kez bu sene stel kaideli bir lahit açığa çıkarılmıştır. Daha önceden açılmış bulunan bu lahitin içinden dağınık kemik parçaları ve bir bronz sikke ele geçirilmiştir. Söz konusu lahitin güneyindeki kazıda ise, anakaya üzerinde bir libasyon çukuru rastlanmıştır. Anakayanın bittiği yerin hemen güneyinde de kuzey-güney doğrultulu, büyük çatı kiremitlerinden yapılmış bir kiremit mezar (K12) bulunmuş, içinden sağlam bir iskelet ile iki cam unguentarium, bir bronz sikke ve bir bronz iğne ele geçirilmiştir.

Nekropolis caddesinin doğusunda sıralanmış mezarların kuzeyinde, iki odalı, tuğla bir mezar yapısı (M6) açığa çıkarılmıştır. Beşik tonozları yer yer yıkılmış olup, lentoları, içi yazıtsız tabula ansatalıdır. Bu mezar yapısının her iki odasının kuzey ve güney duvarlarında arcosoliumlar vardır. Kuzey odası (Oda 1), tuğladan üç lahit ve bu lahitlerin ortasındaki kısımdan oluşan toplam dört mezara, güney odası ise (Oda

2) tuğladan üç lahite sahiptir. Her iki odanın içinden dağılmış iskeletler ile, bronz sikkeler, bronz eşya ve keramik parçaları bulunmuştur. Odaların beşik tonozları üzerinde, yer yer tahrip olmuş taban döşemesi, mezarların üzerine daha geç bir dönemde başka bir yapının yapıldığına işaret eder.

Nekropolis caddesinin doğusundaki mezar sırasının kuzeydoğusunda yapılan kazı sonucunda da, kuzey-güney doğrultulu, girişi güneyde yer alan, üst yapısı tamamen tahrip olmuş bir mezar yapısı (M7) açığa çıkarılmıştır. Bu yapının güneyinde, tabanı muntazam balık sırtı tuğlalarla döşenmiş, dört köşesinde alçak sekilerin yer aldığı bir giriş odası yer almaktadır. Bu sekilerden birine, krater formu kireçtaşından bir libasyon kabı yerleştirilmiştir. Giriş odasının kuzeyinde, doğu-batı doğrultulu tuğladan yapılmış üç adet mezar bulunmaktadır. Bunlardan güneydeki içinde, dağılmış iskeletlerle birlikte dokuz adet altın küpe, bir adet altın aplik, çok sayıda bronz sikke ile cam ve pişmiş toprak unguentariumlardan oluşan zengin bir buluntu topluluğu ele geçirilmiştir. Diğer iki mezarda ise sadece dağınık kemik parçalarına rastlanmıştır.

Bir diğer çalışma (M7) kodlu mezar yapısının hemen doğusunda yapılmış olup, burada da kuzey-güney doğrultulu, moloz taşlardan inşa edilmiş, üst yapısı tamamen tahrip olmuş iki odalı bir mezar yapısı (M8) bulunmuştur. Kuzeydeki Oda (Oda 1), üzerleri büyük pişmiş toprak levhalarla kaplı iki mezar içermektedir. Bu mezarlardan dağınık kemik ve kafatası parçalarıyla birlikte, bronz sikkeler, cam boncuklar, iki adet altın küpe, bir adet pişmiş toprak güveç, demir yüzükler, cam ve pişmiş toprak unguentariumlar ile bir adet kemik hayvan figürünü ele geçirilmiştir. Mezar yapısının güneyindeki odanın (Oda 2) kazısı esnasında herhangi bir gömü ve tabana rastlanmamıştır.

Perge'deki üçüncü kazı projesi kapsamında, kent kuzey-güney doğrultulu ana sütunlu caddesinde, yapılması planlanan restorasyonuna hazırlık olarak, daha önceki senelerde başlanan ve uzun bir süre ara verilen kazılara, kent planında P1 olarak kodlanan anıtın kuzeyinde devam edilmiştir. Kazılan alanda caddenin orijinal döşeme taşları üzerine oturan kireçtaşı bloklardan oluşan ikinci bir taban ortaya çıkartılmıştır.

Perge'de koruma-onarım ve düzenleme çalışmaları kapsamında, kent Roma Çağı agorasında restorasyon, anastylosis ve düzenleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. 1970'li yılların restorasyonu kapsamında dökülen sütun kaidelerinin üzerine, granit sütunların konulması, parçaları mevcut olan ve birleştirilmesi mümkün mimari elemanların birleştirilip, korumaya alınması işlemleri gerçekleştirilmiştir. Çalışmalar daha çok agoranın güney portikosunda yoğunlaştırılmış ve toplam 16 sütun ayağa kaldırılmıştır. Ayrıca,

Sütunlu Caddenin bu sene kazılan kısımlarında da açığa çıkan mimari parçalar için düzenleme çalışmaları yapılmış ve aynı sütunlara ait olduğu belirlenen parçalar bir araya getirilerek, gelecek sezonlarda yapılacak restorasyonlara hazır hale getirilmiştir. Batı nekropoliste ise, 2000-2002 kazılarında açığa çıkarılan Geç Hellenistik Dönem mezar sırasının bulunduğu alanın üzeri yüksek bir sundurmayla örtülerek, doğal etkenlerin verebileceği zararlardan korunmuştur. Ayrıca aynı alandaki bazı kireçtaşı lahitler, kiremit mezar ve stel kaidesinin kırık parçaları birleştirilmiştir. Son olarak, kazıda çıkan tüm küçük buluntular konservasyonları yapılarak Antalya Müzesi'ne teslim edilmiştir.

Halûk Abbasoğlu

2002 Yılı Siirt-Türbe Höyük Kazı Çalışmaları

Siirt-Türbe Höyük Kazısı, Ilısu Barajı altında kalacak olan Kültürel Varlıkları Kurtarma Projesi kapsamında, ODTÜ-Taçdam'ın parasal desteğiyle, Mardin Müze Müdürlüğü Başkanlığı'nda ve E.Ü. Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı'ndan Yard. Doç. Dr. Halûk Sağlamtemir'in Bilimsel Başkanlığı'nda gerçekleştirilmektedir. Türbe Höyük, Siirt il merkezine 27 km uzaklıkta ve Siirt'in güneyinden akan Botan Nehri'nin kıyısında yaklaşık 100x40 m boyutlarındadır. Höyük, Botan Nehri'nin Dicle Nehri ile birleştiği noktadan 2 km kadar kuzeydedir.

2002 yılı çalışmaları Türbe Höyük kazısının ilk yılı olmasından dolayı höyüğün topografik planı çıkartılmış, höyüğün batı ve doğusunda toplam 6 açmada kazı çalışmaları sürdürülmüştür. Ayrıca höyüğün batısında Botan Nehri boyunca uzanan yaklaşık 80 m uzunluğunda ve yaklaşık 3 m kalınlığındaki sur duvarlarında da temizleme çalışmaları yapılmıştır. Türbe Höyük adından da anlaşılacağı gibi höyük üzerinde bulunan mezarlardan dolayı yerel olarak bu isimle bilinmektedir. Bu nedenle kazı yapılan tüm alanlarda çok sayıda Ortaçağ mezarı ortaya çıkartıldı. Ortaya çıkartılan iskeletlerin büyük kısmı genellikle çocuk iskeletleri olup, doğu-batı yönüne sırtüstü yatırılmışlardır. İskeletlerden bazılarının üzerinde 4 veya 5 taş sırasından oluşan plaka taşlar bulunmaktadır. Bazı iskeletlerin kollarında ve boyunlarında cam boncuk ve bilezikler ortaya çıkartılmıştır. Höyük üzerinde Ortaçağ'a tarihlenebilecek mimari tabakalar veya keramik bulunmamasından dolayı, höyük alanının Ortaçağ'da yalnızca mezarlık alanı olarak kullanıldığını söyleyebiliriz.

Ortaçağ mezarlarının hemen altında, iskeletler tarafından kısmen tahrip edilmiş taş yapılar ortaya çıkartıldı. Bu taş yapılar höyüğün batısını çevreleyen 80 metre

Türbe Höyük'e genel bir bakış

uzunluğundaki sur duvarı ile birlikte yapılmışlardır. Sur duvarının doğusunda bulunan mekanların duvarları, aynı zamanda sur duvarlarına destek görevi görmektedir. Sur duvarı ve doğusunda bulunan mekanların yapımı için açılan temel çukurları da höyük üzerindeki erken tabakaların tahrip olmasına neden olmuştur. Sur duvarının doğusunda bulunan yapıların taş duvarları 2 metreye kadar korunmuştur. Bu mekanlardan birinin içinde kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanan ve yapım tekniği açısından aynı özelliklere sahip olan bir mekan ortaya çıkartıldı. Bu mekanın varlığı surun arkasında bulunan yapıların en azından iki evrelili olabileceğini ve erken evrede yerleşimin surla çevrili olmadığını göstermektedir. Sur duvarı höyüğün güney kısmında köşe yaparak bitmektedir. Bu alanda tabanı küçük dere taşları ile döşeli küçük bir bölümün sur ile çevrili yerleşim alanına giriş için kullanıldığını düşünmekteyiz. Sur duvarı ve arkasında bulunan yapılar için yapılan ilk gözlemler Roma Dönemi öncesine tarihlenebileceğini göstermektedir.

Kazı çalışmaları boyunca yoğun olarak Halaf ve Ubaid Dönemi'ne tarihlenen keramikler ortaya çıkartılmasına rağmen mimari olarak bu tabakalara ulaşılamamıştır. Özellikle iskeletlere ait mezar çukurlarının kazılması sırasında yüzeye çıkan keramiklerle birlikte yine bu dönemlere ait işlenmiş ve işlenmemiş çok sayıda çakmaktaşı ve obsidyen alet bulunmuştur. Bu nedenle Botan Vadisi'nin, Van Gölü civarında bulunan obsidyenin güneydeki bölgelere, Halaf ve Ubaid kültürünün ise kuzeye yayılımı açısından önemli bir geçiş yolu olduğunu söyleyebiliriz. Türbe Höyük bu stratejik konumunu özellikle M.Ö. 5. ve 4. binyıl boyunca sürdürmüş görünmektedir. Henüz genel sonuçlar açısından erken olmakla birlikte, yerleşim alanında M.Ö. 3. ve 2. binyıla tarihlenen buluntular henüz ele geçmemiştir.

Halûk Sağlamtemir

2002 Yılı Göller Bölgesi Yüzey Araştırmaları

İ.Ü. Edebiyat Fakültesi adına, esas olarak kendi imkânlarımızla ve sınırlı olarak Isparta Valiliği, Eğirdir Kaymakamlığı, Barla Belediye Başkanlığı ve Atabey Kaymakamlığı'nın katkılarıyla bu yıl, 18 Eylül 2002-30 Eylül 2002 tarihleri arasında Isparta İli'nin Atabey, Eğirdir, Gelendost ve Sütçüler ilçelerinde; Burdur'un Bucak İlçesi'ne bağlı Keçili ve Ürkütlü köylerinde çalışmalarımızı sürdürdük. Başkanlığımız altında sürdürülen yüzey araştırmalarına, Arkeolog Nesrin Özsait, Araş. Gör. Dr. Özdemir Koçak, Araş. Gör. Hamdi Şahin, Araş. Gör. Abdullah Dündar, Arkeolog Mustafa Bilgin, Arkeolog Derya Çığır ve öğrencilerimiz katılmıştır. Çalışmalarımızı verdikleri araçlarla destekleyen Eğirdir Kaymakamı ve aynı zamanda Isparta Vali Yardımcısı Sayın Nedim Özirmak'a, Atabey Kaymakamı Sayın Erdoğan Kanyılmaz'a, Barla Belediye Başkanı Sayın Mustafa Soyöz'e, SDÜ, Eğirdir Meslek Yüksek Okulu Müdür Yardımcısı Okutman Sayın Çetin Meydan'a ve Sayın Suat Meydan'a candan teşekkür ederim. Ayrıca, son derece özveriyle çalışan ekip üyelerimize yürekten teşekkür ederim.

Atabey İlçesi Araştırmaları

Bu yılki yüzey araştırmalarımızı şöyle özetleyebiliriz: Önce, Isparta Merkez İlçe'de yer alan Aliköy Höyük, Findos Höyük ve Kaleburnu yerleşmesini, daha sonra da Atabey İlçesi'nde Gündürle Höyüğü (SK+İTÇ+OTÇ+STÇ+RÇ) inceledik. Höyük çevresinde yaptığımız araştırmada, höyüğün 300 m. kadar kuzeydoğusundaki bir alanda, ova seviyesinde, M.Ö. II. bin yıl keramikleriyle Hellenistik Çağ (HÇ) ve Roma Çağı (RÇ) keramiklerini bulduk. Ayrıca bu alanın hemen kuzeyinde tarım çalışmaları sırasında ortaya çıkan ve M.Ö. II. bin yılın ilk yarısının ortalarına tarihlenen bir küp mezar tespit ettik. Burada, Gündürle höyüğün çok geniş alana yayıldığını bildiğimiz mezarlık alanının üzerine, geç devirde yerleşildiği düşüncesindeyiz. Önümüzdeki yıl, duruma açıklık kazandırmak amacıyla burada çalışmayı düşünüyoruz.

Eğirdir İlçesi Araştırmaları

Eğirdir'in Barla (Kocapınar), Bağören, Gökçe (Bedre), Sevinçbey, Akpınar, Tepeli, Yuvalı, Kırıntı kasaba ve köylerini ve Prostanna ve Parlais antik kentini ayrıntılı olarak araştırdık. Eğirdir Gölü'nün batı kesiminde yer alan Barla Kasabası, Senirkent sınırında olan Bağcaş ve Boyalı mahallelerinden itibaren araştırıldı. Boyalı Mahallesi'nin 400 m kadar kuzeyinde Ali Özbudak'ın evinin bahçe duvarında üç akroterli yazıt-sız bir stel gördük. Barla'nın 1.5 km kuzeydoğusunda İnlibağlar Mevki'nde bağlar arasında monoblok bir kayaya oyulmuş klinesiz bir kaya mezarı bulduk.

Silmeli bir girişi ve semerdamlı olan kaya mezarını RÇ'ye tarihleyebiliriz.

Barla Belediyesi'ni ziyaretimiz sırasında, Belediye Başkanı Sayın Mustafa Soyöz bize yiv-oluk bezekli, ağız kısmı kırık bir gaga ağızlı testicik gösterdi. Harmanören kazılarımızda bulduklarımızla (İTÇ 2) tam bir benzerlik gösteren bu testiciğin, Barla'nın 4 km kuzeydoğusunda, Eğirdir Gölü'nün batı kıyısında, bugün göl suları içinde kalan Badırıklıaltı mevkiinden çıktığını, ayrıca, burada büyük küplerin ve içinde kemiklerin de bulunduğunu öğrendik. Arzumuz üzerine bizi kırmayan sayın Başkan Mustafa Soyöz önce Badırıklı mevkiine götürdü. Suların son yıllarda hayli yükselmesi sebebiyle orada fazla bir şey göremedik. Bunun üzerine, sayın başkan, sağladığı motorla göl içinde, Badırıklıaltı mevkiini araştırmamızı sağladılar. Burada, 1-1.5 m derinlikte, suyun içinde yapıların iri taşlardan ve tarla taşlarından yapılmış temellerini gördük. Bu durumun yakın benzerini, 1992 yılı araştırmalarımızda, gölün doğu sahilinde yer alan İskele Höyük'te (AST XI, 1994, s.303, 306, Resim: 1-2.) görmüştük.

Barla'nın 3 km kadar güneydoğusunda, Eskiköyüçü'nde RÇ ve Geç Roma Çağı(GRÇ)'na ait mimari parçalarını gördüğümüz bir yerleşme ile bu kesimin yakınında, Bağören Karacaahmet Türbesi yakınında bir Geç Antik Çağ (GAÇ) yerleşmesi tespit ettik.

Barla Kasabası'nın 1.5 km kuzeybatısında bulunan ve M.Ö. 25 yılında kurulan Galatia Eyaleti içinde, İmparator Augustus tarafında "Colonia Iulia Augusta Parlais" adıyla Roma kolonisi yapılan Parlais'i ve territoriumunu ayrıntılı olarak araştırdık.

Bunun dışında, 2001 yılı araştırmalarımızda, Bağören ile Barla arasında RÇ'ye ait Zırın Beli'nde ve Güngörmez Ambarceviz'de, monoblok kayaya oyulmuş iki tane semerdamlı basit kaya mezarı görmüştük. Bu yıl Bağören göletinin çevresini araştırırken bu kesimi tekrar inceledik.

Yine, Eğirdir İlçesi'nin güneybatısında, Akpınar Köyü toprakları içinde kalan Sivritepe'nin (Viarus) üzerinde ve eteğinde yer alan antik Prostanna ören yerini ayrıntılı olarak inceledik. Eğirdir'in 4 km güneybatısında, Prostanna'nın 1.5 km kadar batısında bulunan Sevinçbey Köyü'nü sistematik olarak araştırdık. Sevinçbey'in 1 km kuzeybatısında Ardıçlar mevkiinde ve yine 1 km kuzeybatısında Karatepe mevkiinde olmak üzere iki RÇ yerleşmesi tespit ettik. Bunlar Prostanna'nın köyleridir.

Sevinçbey'in 1.5 km batısında Mehmet Dayı Boğazı'nın 100 m doğusunda Kızlar Dağı'nın kuzeyinde ve Kökyeri mevkiinin hemen üzerinde monoblok kayaya oyulmuş, semerdam şekilli, klinesiz bir kaya mezarı bulduk. Mezarı, görünen genel özelliklerinden dolayı

RÇ'ye tarihleyebiliriz. Yine, Sevinçbey Köyü içinde, cami önünde, 68x77 cm boyutlarında bir pres (ezme) taşı bulunmaktadır.

Eğirdir'in 13 km güneydoğusundaki Tepeli Köyü'nde, J. Mellaart tarafından verilen Tepeli Höyüğü (Neolitik) bulamadık. Bu arada, köyün 500 m kadar güneybatısında bir RÇ yerleşmesi tespit ettik. Aynı şekilde, J. Mellaart'ın haritasında Kırıntı Köyü çevresinde, Kovada Gölü'nün hemen güneydoğusuna yerleştirdiği Kovada Neolitik Çağ yerleşmesini de bulamadık. Bu arada, Kovada Gölü'nün güneydoğu kıyısında, Denizaltı-Bağcağz mevkiinde geçen yıl tespit ettiğimiz RÇ yerleşmesini de tekrar inceledik. Yerleşme yerinde genellikle GRÇ'ye ait kalıntıların yanı sıra, yine bu çağa ait keramikler gördük.

Sütçüler İlçesi Araştırmaları

Buradaki araştırmalarımızda, Eğirdir İlçesi'nin 30 km güneydoğusunda, Sütçüler İlçesi'nin de 15 km kuzeybatısında, Karadiken Köyü'nün 3 km kuzeybatısında ve bu köye bağlı Çeşme Mahallesi sınırları içinde bir kale kalıntısı bularak inceledik. Adının Gavur Yıkığı (Asar) olduğunu öğrendiğimiz bu kalıntı RÇ özellikleri göstermektedir. Eğirdir-Antalya yolunun 500 m doğusunda yaptığımız incelemeler doğrultusunda Taşpınar Çeşmesi'nin 1 km batısında ve ova yüzeyinden 400 m yüksekliğindeki sırtın üzerinde yer alan, bugün önemli ölçüde tahrip edilmiş olmasına rağmen yine de genel özelliklerini kaybetmemiş olan kalenin sahipleri, Eğirdir havzasını Antalya kesimine bağlayan ve zorunlu bir geçiş olan vadiyi kontrol edebilecek bir konumda olmuşlardır.

Sülüklü Göl-Sığırlık Kalesi: Sütçüler'in Yeşilyurt Köyü'nün (eski Sığırlık) Gelinyutan Mahallesi'nde, Eğirdir-Çandır yolunun 200 m güneyde, Sülüklü Göl mevkiinde Sığırlık Kalesi ve hemen eteğinde, kaya yüzeyine yazılmış ve 19. yy'ın son çeyreğinden beri bilinen yazıt incelendi. Çevrede RÇ yerleşmesine ait keramikler görüldü.

Sığırlık Kalesi'nin 700 m güneyinde Yeşilyurt Köyü'nün 2 km batısında, Yeşilyurt'un Asar Mahallesi'ne giden yolun hemen güneybatısında, yamaçta, GRÇ yerleşmesi bulduk. Burası, Yanköy Kalesi'nin 500 m kadar kuzeydoğusundadır.

Çandır Yazılı Kanyon ve çevresini kısmen araştırabildik. Bu kesimde, Şeyhler Köyü'nün 2 km kuzeydoğusunda, Çandır-Şeyhler yolunun kuzeyinde ve güneyinde uzanan ve Arıtışı mevki olarak bilinen yeri araştırdık ve burada bir GAÇ yerleşmesi tespit ettik.

Gelendost İlçesi Araştırmaları

Esas olarak Gelendost İlçesi'ni 1992 yılında oldukça kapsamlı olarak araştırmıştık (AST XI, 1994, s.301-310). Bu yıl daha önceki yıllarda gidemediğimiz, ya da gidip de ayrıntılı olarak araştıramadığımız

Yeşilköy, Yaka ve Hacılar gibi köy ve kasabanın çevresini inceledik.

Gelendost'un 11.5 km güneybatısında, Akmescit mevkiinde bir höyük tespit ettik. Buraya, mevkiin adından dolayı Akmescit ismini verdik. Höyüğün güney ve doğu kesimi tümüyle tahrip edilmiştir. Tahribatın esas nedeni, duyduğumuza göre, soğuk hava deposu inşaatıdır. Ayrıca, yerleşmenin bir çok yerinde defineciler tarafından açılan derin çukurlar da görülmektedir. Höyük, tahrip edilmeyen kısmından baktığımızda, ova yüzeyinden 8 m kadar yüksekliktedir. Ayrıca, çapı 175 m kadar olan höyüğün yüzeyinde İTÇ+ OTÇ+STÇ ve RÇ'na ait keramikler görülmektedir.

Yine Akmescit mevkiinde, Elmalı Sırt olarak bilinen kesimde, elma bahçeler arasında bir Demir Çağı (DÇ) ve RÇ yerleşmesi tespit ettik.

Yeşilköy'deki araştırmalarımızda, köyün 5 km batısında, Şerife Pınarı'nın 350 m güneybatısında yer alan Kavak Mevkiindeki bir sırtın üzerinde, apsisi kayaya oyulmuş küçük bir köy kilisesine (şapel) ait kalıntılar ve burasının çevresinde RÇ ve GRÇ'ye ait keramikler görülmüştür.

Hacılar ile Yeşilköy arasında, Eğirdir Gölü'nün doğu kıyısındaki bir sırtın üzerinde ve bugün bir kısım kalıntıları göl içinde olan İskele Höyüğü (İTÇ 2+ OTÇ+STÇ) inceledik. Yukarıda, Badırlıklı incelemelelerinde de ifade ettiğimiz gibi, son yağın yağmurlarla göl suları yükselince, yapı temelleri yeniden sular altında kalmıştır.

Gelendost'un doğu kesiminde yer alan Yaka Kasabası'nda, 1992 yılında tespit ettiğimiz Mandal Kırı, Mallık, Köşk gibi RÇ yerleşmelerini yeniden inceledik. Bu arada, üzümlük ifade etmek gerekirse, bölge tarihini ayrıntılarıyla verebilecek yerleşmelerden biri olan ve bizim de birçok defa ziyaret ettiğimiz Gelendost Höyük (İTÇ 1-2-3+OTÇ+STÇ) tümüyle tahrip edilmiş ve kalan kısımlarının da üzeri elmalıklarla kaplanmıştır.

Burdur İli Araştırmaları

Burdur'un 55 km kadar güneydoğusunda Bucak İlçesi sınırları içinde kalan Keçili Köyü ile, İmparator Augustus zamanında koloni hukukunu kazanmış olan Komama ve territorium'unu araştırdık.

1984 yılında biz, Keçili Köyü'nde, Kilde Boğazı'nın doğu kesiminde yer alan Helvacı Tepesi üzerinde bir Son Neolitik Çağ yerleşmesi tespit etmiştik (Keçili Höyük=AST III, 1986, s.395). 1993-1995 yılları arasında buraya gelerek çevreyi araştırmıştık. Bu arada Keçili Köyü arazisinde bulunan Yanıktaş Kaya kabartmalarını ve Keçili mezarlığındaki mimari parçaları ile bezemeli ve insan figürlü mezar taşlarını görerek incelemiştik. Bu yıl da yine, Keçili Köyü'nün

kuzeybatısında uzanan dağ silsilesinin üst kesiminde yer alan Yanıktaş mevkiinde bulunduğumuz on altı kaya kabartmasını yeniden inceledik. Tanrı Men, Dioskur lar ve Tanrıça, Atlı Tanrı'nın tasvirleri alçak kabartma şeklinde işlenmiştir. Bu betimler geçen zaman içinde, kısmen günümüz insanının, daha çok da doğanın tahribine maruz kalmışlardır. Keçili Köyü mezarlığın-daki stelleri tekrar inceledikten sonra, köyün 1 km batısındaki Mezar Tepe (RÇ), köyün 700 m kuzey-doğusunda Kazan Pınarı (RÇ), köyün 1.5 km kuzeyinde, Yanıktaş'ın 400 m kadar güneydoğusunda İnintaş-İninönü (RÇ) yerleşmelerini bularak inceledik. Bunlar genellikle, küçük köy ve daha çok da çiftlik yerleşmeleridir.

Daha sonra, Ürkütlü Köyü'nün sınırları içinde yer alan Şeref Höyük (Colonia Iulia Augusta-Prima Fida-Comama-) ve çevresini araştırdık. İşaret ettiğimiz gibi, bir Son Kalkolitik Çağ yerleşmesi üzerinde kurulmuş olan ve son derece geniş bir alan kapsayan yerleşme (SKÇ+İTÇ 1+İTÇ 2+İTÇ 3+OTÇ+ODÇ+LYDİA+HÇ+RÇ) inanılmayacak kadar tahribata uğramıştır. Biz burayı ilk kez 1974 yılında görüp incelemiştik. O zamandan bu zamana kadar geçen süre içinde tahribatın boyutları da artmıştır.

Göller Bölgesi'nde önemli sonuçlar elde ettiğimiz yüzey araştırmalarımıza önümüzdeki yıl da devam etmek düşüncesindeyiz.

Mehmet Özsait

2002 Yılı Samsun-Amasya Yüzey Araştırmaları

Bu yıl Samsun'un Merkez İlçe, Lâdik, Kavak, Havza ilçeleriyle Amasya'nın Merkez İlçe, Göynücek, Suluova, Merzifon, Gümüşhacıköy ve Hamamözü ilçelerinde 28 Temmuz-16 Ağustos 2002 tarihleri arasında yüzey araştırmaları yaptık. Başkanlığımız altında sürdürülen yüzey araştırmalarına Arkeolog Nesrin Özsait, Araş. Gör. Dr. Özdemir Koçak, Araş. Gör. Hamdi Şahin, Araş. Gör. Abdullah Dündar, Arkeolog Mustafa Bilgin ile öğrencilerimizden Harun Oy katılmıştır. Büyük özveriyle çalışan ekibimize çok teşekkür ederim.

Türk Tarih Kurumu Başkanlığı'nın çok sınırlı ve esas olarak da kendi imkânlarımızla başladığımız bu yılki Orta Karadeniz Bölgesi araştırmalarımızın Amasya bölümünde, ekibimizin konaklama, araç ve yemek gibi elzem olan ihtiyaçlarını karşılayan Amasya Valisi Sayın Hüseyin Poroy'a, şahsım ve ekibim adına candan teşekkür ederim. Ayrıca, Merzifon Kaymakam-lığı'na, Merzifon Tarım İlçe Müdürü Sayın Adem Erdoğan'a; yine 1994 yılından beri ekibimize değerli yardımlarda bulunan Merzifon Tarım İlçe şoförlerinden Sayın Hasan Ferendeci'ye yürekten teşekkür

ederim. Lâdik araştırmalarımızda değerli yardımlarını bizden esirgemeyen Lâdik Belediye Başkanı Sayın Mehmet Karahan'a, Lâdik Kaymakamı Sayın Kasım Turgut'a, ekibimizin mübrem ihtiyaçlarını karşı-layarak tesislerinde misafir eden Lâdik Türk Petrol Tesisleri sahibi Sayın İbrahim Boyar'a, yine ekibimize her türlü yardımı yapan Öğretmen Sayın Muharrem Yalçın Özsait'e, Eczacı Sayın Mustafa Karahan'a ne kadar teşekkür etsem azdır.

Samsun İli Araştırmaları

Samsun Merkez ilçe sınırları içinde yer alan Akalan Kalesi (İTÇ+DC+RÇ) incelenmiştir. Kavak İlçesi araştırmaları: Bu ilçenin Ortaköy Köyü sınırları içinde yer alan ve önceden İlk Tunç Çağı (İTÇ) ve Orta Tunç Çağı (OTÇ) yerleşmeleri bilinen Dingil Kalecik'te biz Demir Çağı (DC) yerleşmesine ait keramikler gördük. Yerleşme, kaçak kazılarla önemli ölçüde tahrip edilmiştir.

Havza İlçesi Araştırmaları: Bu İlçenin Kocapınar, Uluçay, Karga ve Kemaliye köyleri araştırılmıştır. Burada, daha önceki yıllarda tespit ettiğimiz ve ilçenin 15 km kadar güneydoğusunda yer alan Karga Köyü'nde Yel Tepesi (İTÇ), Kemaliye Köyü'nde Sivri Tepe (İTÇ+ MÖ. II. binyıl+EDÇ) yerleşmelerini tekrar inceledik.

Havza'nın güneydoğusunda yer alan Kocapınar Köyü çevresini ayrıntılı olarak araştırdık. Burada özellikle, Kocapınar'ın güneydoğusu ve doğusundaki yükseltilerde yer alan ve adına Kozveren mevki denenen kesimde araştırmalarımızı yoğunlaştırdık. Gürünköy-Kocapınar yolunun kuzeybatı kesimindeki yükseltide (Kozveren mevki) Roma Çağı(RÇ)'na ait bir kaya mezarı bulduk. Ayrıca bu mezarın çevresinde, aynı tip iki mezarın da tahrip edildiğini gördük. Çevrede RÇ yerleşmesine ait az sayıda keramik bulunmaktadır.

Yine Kocapınar'ın Kozveren mevki'nin Lâdik'in Ayvalısokağı Köyü'ne bakan kesiminde, Hamamayağı Deresi'nin güneybatı eteğinde Kömürlük Höyüğü'nde İTÇ+RÇ+Geç Antik Çağ (GAÇ) tespit edilmiştir. Ayrıca, Kocapınar'ın 1 km kadar doğusunda pithosların çıktığını öğrendiğimiz kesimin hemen yanında, zemin mozağının de bulunduğunu öğrendik. Uluçay Köyü Araştırmaları: Havza'nın güneydoğusunda yer alan Uluçay Köyü'nün arazisinde Muhlis Tepe (İTÇ) ve Boyalı (İTÇ+RÇ) yerleşmelerini tespit ettik. Uluçay'ın 4 km batısında, Lâdik'e bağlı Köseoğlu Köyü'nün 1 km kuzeyinde Aydoğdu olarak bilinen yerde yan yana üç tepe gördük. Bunlardan ortadakinin tümülüs olabileceğini düşünüyoruz.

Lâdik İlçesi Araştırmaları: Bu yıl Lâdik İlçesi'ni oldukça kapsamlı araştırdık ve iyi sonuçlar aldık. Lâdik'in İskâniye Mahallesinde Kireçlik (İTÇ) ve Kosalak Yeri (Ortaçağ) yerleşmelerini, Başlamış

Köyü sınırları içinde ise, Çakır Höyük (İTÇ+DÇ+HÇ+RÇ) ve Elma Pınarı (Ortaçağ) yerleşmelerini tespit ettik.

Gürünköy (=Kürünköy) sınırları içinde Kavalıkdere'de Roma Çağı kaya mezarı, Nirengi Tepe'de iki tümülüs, Açıklı Eşme Höyük (İTÇ+DÇ+RÇ+GAÇ) ve yine Açıklı Eşme mevkiindeki Tepetarla'nın doğusunda, Hamamayağı Deresine bakan yönde RÇ'ye ait bir kaya mezarı tespit edilmiştir.

Lâdik'in güneydoğusunda yer alan Akyar Köyü'nün Orta Mahalle sınırları içinde İnboynu Höyük (İTÇ+HÇ+RÇ+GAÇ); Kuyucak Köyü Mahset Mevkii'nde (RÇ+GAÇ); Söğütlü Köyü'nde Söğütlü Köyiçi (RÇ) ve Dökme Tepe (İTÇ); Çamlıköy'de Keltepe (RÇ+GRÇ) yerleşmeleri tespit edilerek incelenmiştir. Lâdik'in 20 km kadar güneybatısında yer alan Budaklıdere Köyü ve çevresinin araştırmaları sonucunda Budakdere-Köyiçi (RÇ+Ortaçağ) ve Kahpe Tepe (İTÇ) yerleşmesini tespit ettik. Lâdik'in 7 km kuzeydoğusunda bulunan Tatlıcak Köyü ve çevresini de yeniden araştırdık. Burada daha önce tespit ettiğimiz Mihli Tepe (İTÇ+ M.Ö. II. binyılı) ve Hasırcı Köyü Gölçayırı mevkiinde 1986 yılında tespit ettiğimiz Ağcıtape Höyük (Son Kalkolitik Çağ=SKÇ) yeniden incelenmiştir. Lâdik'in doğusunda, Lâdik Gölü'nün kıyısında yer alan Kıranboğaz Köyü ile Mazlumoğlu köyleri araştırıldı. Kıranboğaz'da önceki yıllarda bularak incelediğimiz Destimen Tepe (İTÇ) tekrar incelendi. Mazlumoğlu Köyü sınırları içinde kalan Köyiçi Tepesi tekrar araştırıldı. Tepe yüzeyinde, Hocam Prof.Dr.U.Bahadır Alkım tarafından işaret edildiği gibi, İTÇ+M.Ö. II. binyıl+Phryg+RÇ+Ortaçağ yerleşmelerine ait keramikler bulunmaktadır. Bu yıl, Lâdik Gölü'nde suların yükselmesi sonucu ada konumuna gelen Köyiçi Tepesi'ndeki araştırmamızda defineciler tarafından çok tahrip edilen kesimlerde, Phryg Çağı'na ait pişmiş topraktan yapılmış iki kaplama levha parçası bulduk. Samsun Müze Müdürlüğü'ne teslim ettiğimiz birinci parçada kabartma şeklinde yapılmış dağ keçisi figürü; ikinci parçada yine kabartma olarak yapılmış başı geriye doğru dönen aslan figürü bulunmaktadır. Köyiçi Tepesi, Lâdik bölgesinin olduğu gibi, çevre il ve ilçelerde gördüğümüz çağdaş kültürler içinde özel bir yere sahiptir. Bugün Lâdik Gölü'nü Tersakan'a bağlayan regülatör'ün iç kesiminde ve DSİ'ye ait arazi üzerinde yer alan Köyiçi Tepesi'nde bir kurtarma kazısının yapılması bölgedeki çağdaş kültürlerin aydınlatılmasında önemli katkılar sağlayacağı düşüncesindeyiz. Daha sonra Mazlumoğlu Köyü'nün 1 km kuzeydoğusundaki Dolu Tepesi olarak bilinen yerde RÇ ve Ortaçağ yerleşmeleri ile köyün hemen yakınında, Seyfibaba Tekkesi'nin de içinde bulunduğu korulukta DÇ ve RÇ yerleşmelerine ait keramikler görülmektedir. Yine Lâdik'te, Cüceköy'ün batısında, eskiden

bilinen Kilise Tepe (İTÇ) incelenmiştir. Lâdik Kalesi ziyaret edilmiş ve çok tahrip edildiği görülmüştür. Lâdik'te bölge kültürlerine katkıları açısından önemli olan ve önceki yıllarda tespit ettiğimiz Sarıgazel Höyük (SKÇ+İTÇ I-II+M.Ö. II. binyıl+ EDÇ+ODÇ) ve önceden bilinen Salur Höyük/Yük Tepe (İTÇ I-II+OTÇ+STÇ+EDÇ+ODÇ+RÇ) yine, sistematik olarak incelenmiştir.

Amasya İli Araştırmaları

Amasya'nın Suluova, Hamamözü, Gümüşhacıköy ve Merzifon ilçelerindeki araştırmalarımıza devam edilmiştir.

Suluova İlçesi Araştırmaları: Suluova'da ova kesiminin güneyindeki sırtlarda Yüzbeyli, Alakadı ve Taşlıyurt köyleri arasındaki sırtların üzerinde 1987 yılında tespit ettiğimiz ve bölgenin en eski yerleşmelerinden Aşıtepesi'ni (SKÇ) ve Dereağıl Tepesi'ni (SKÇ+İTÇ I-III+STÇ) yeniden inceledik. Aynı şekilde Kulu, Erarslan ve Kapana köyleri'nin ortasında kalan ve yine, 1987 yılında tespit ettiğimiz üzerinde Yoğurtçubaba Türbesi'nin de bulunduğu Yoğurtçubaba Höyüğü'nü (SKÇ+İTÇ I-III+OTÇ+STÇ+EDÇ) yeniden ziyaret ettik.

Lâdik'in güneyinde, Suluova'nın kuzeydoğusundaki Akdağ'ın güney yükseklikleri üzerinde yer alan Karakise, Seyfe, Soku ve Karaağaç köylerini araştırdık. Karakise Köyü'nün 1.5 km kuzeydoğusunda Pınarbaşı mevkiinde DÇ ve GAÇ; Seyfe'nin Memuk mevkiinde GRÇ; Karaağaç Köyü'nün 3 km kuzeydoğusunda bulunan Meşeli Dere (=Ayıderesi) çiftliğinde Ahlatlık mevkiinde (İTÇ+DÇ+RÇ) ve Sırt mevkiinde (İTÇ+RÇ+GAÇ) olmak üzere iki yerleşme yeri tespit edilmiştir. Hamamözü İlçesi Araştırmaları: Hamamözü'nün 10 km kadar kuzeydoğusunda yer alan Yeniköy çevresi, Hıdırlar Köyü arazisi içinde bulunan Paralı Tepe I (İTÇ+M.Ö. II binyıl+DÇ) ve Paralı Tepe II (İTÇ) yerleşmeleri yeniden incelenmiştir.

Gümüşhacıköy İlçesi Araştırmaları: Gümüşhacıköy'ün Atıkabad Mahallesi Çürüklük, Esnemez ile Güplüce köyleri arasındaki Kilise Çukuru ve Dikmen Tepesi'nin güneydoğusunda yer alan Çeklice yerleşmeleri yeniden incelenmiştir. Bundan sonra Çetmi, Çavuş, Keçi, Doluca köyleri sistematik olarak araştırılmıştır. Ayrıca Gümüşhacıköy'ün kuzeybatısında Tavşan Dağı yükselteleri üzerinde yer alan Bademli, Kutluca, Kızık ve Çalköy de incelenmiştir. Çetmi Köyü'nde önceden bulduğumuz Selçuk Höyüğü (İTÇ) inceledik. Sonra burada Gevron (İTÇ+M.Ö. II binyıl+ Kızılırmak Havzası-HÇ), İncirlik, Örenler (GAÇ) yerleşmelerini; Çavuş Köyü sınırları içinde Mezarlık Kırı (DÇ+HÇ), Demircitepe I (İTÇ+DÇ+HÇ), Demircitepe II (İTÇ+DÇ+RÇ), Çıkrıkçının Tepe (İTÇ+RÇ) yerleşmelerini tespit ettik. Keçi Köyü'nde

daha önceden bulduğumuz Kadimpınarı=Kıdimpınarı (İTÇ+M.Ö. II. binyıl+DÇ+Kızılırmak Havzası-HÇ) Höyüğü ayrıntılı olarak inceledik. Keçi Köyü'nde Bulak Boğazı, Taşkırın mevkiinde taştan yapılmış bir köprü ve Osmanlıca yazıtını gördük. Şarlayuk Şelalesi'nin de içinde bulunduğu Doluca Köyü ve çevresini araştırdık. Suyu bol olan bu kesimde yalnızca Kirenlik Tepe (EDÇ+RÇ) yerleşmelerini tespit ettik. Bademli Köyü'nde önceki yıllarda tespit ettiğimiz Akkaya Tepesi (DÇ+Kızılırmak Havzası-HÇ) ve çevresi yeniden araştırıldı. Bademli Köyü'nden sonra Kutluca Köyü'nde 1996 yılında tespit ettiğimiz Kalecik Tepe (İTÇ+M.Ö. II. binyıl+DÇ+Kızılırmak Havzası-HÇ) ve Susuz Tarla (İTÇ) yerleşmelerini yeniden inceledik. Bu arada Kızık Köyü'nde Karakaya ve Kıran; Çalköy'ü ve yayla kesimindeki Örüntü mevkilerini araştırdık, fakat kültür tarihi yönünden herhangi bir buluntuya rastlamadık.

Merzifon İlçesi Araştırmaları

Merzifon'da önceki yıllarda başlattığımız araştırmalara bu yıl daha kapsamlı olarak devam edilmiştir. Merzifon'un 6 km kadar güneydoğusunda yer alan Ortaova Köyü çevresindeki araştırmalarımızda Turnaçayı mevkiinde Küçüktepe (İTÇ+M.Ö. II. binyıl+DÇ+RÇ), Altıntepe (İTÇ+M.Ö. II. binyıl+DÇ), Mera Küçüktepe (zayıf EDÇ), Ortaova Höyük (Köy mezarlığı İTÇ+ HÇ+RÇ) yerleşmelerini tespit ettik.

Çaybaşı Köyü araştırmalarımızda Tavuk Tepesi (İTÇ+RÇ+Ortaçağ) ile Kızkayası çevresinde, Çoraklık (Kızılırmak Havzası-HÇ+RÇ) yerleşmelerini tespit ettik. Önceden bulduğumuz Körceviz (İTÇ+ M.Ö. II. binyıl+EDÇ+ODÇ+RÇ) ve Kız Kayası (M.Ö. II. binyıl+DÇ+Kızılırmak Havzası-HÇ) yerleşmelerini yeniden inceledik. Hayrettin Köyü sınırları içinde kalan Alacapınar, Dericik I, Dericik II yerleşmelerini yeniden incelendi. Bu arada Alacapınar'ın güneybatısında Çatalark mevki (İTÇ-zayıf- ve DÇ+ RÇ) yerleşmeleri tespit ettik. Şeyhyeni Köyü'nde Çipil (İTÇ), Köyaltı (İTÇ+RÇ+GAÇ), Çayırbaşı (İTÇ) yerleşmelerini tespit ettik. Ayrıca burada Top Tepesi mevkiinde bir tümülüs tahrip edilmiş ve mezar odasının duvar taşları ortaya çıkarılmıştır. Bunların dışında, önceki yıllarda tespit ettiğimiz Onhoroz, B.Küllük, K.Küllük ve Onhoroz Pınarı yerleşmeleri yeniden incelenmiştir.

Görüldüğü gibi, iyi sonuçlar veren Orta Karadeniz Bölgesi araştırmalarımıza önümüzdeki yıl da devam etmek düşüncesindedir.

Mehmet Özsait

2002 Yılı Van, Ağrı ve Iğdır İlleri Yüzey Araştırması

2002 yılı Van, Ağrı ve Iğdır illeri yüzey araştırmalarında çoğunluğu Ağrı Dağı etekleri ve Iğdır ovasında

(Aras Vadisi) yer alan ve kısmen de Doğubeyazıt Ovası'ndaki yirmi üç merkezde inceleme yapılmıştır. İlk gözlemlerimize göre Klasik Dönem öncesi yerleşimler Ağrı Dağı lav akıntılarının ovalarla birleştiği kısımlarda yoğunlaşmış görünür. Çalışmalarımızın ilk sonuçları aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Kalkolitik Dönem

Bu döneme ait malzeme veren iki merkez belirledik; Hazinetepe ve Gıcık Mevkii. Her iki merkez de Iğdır Ovası'nın güneybatı ucunda ve Ağrı Dağı lavlarının ovayla birleştiği son noktada yer alır. Hazinetepe, lav akıntısının üzerine yerleşmiş küçük bir höyüktür. Üzerinde birkaç tane büyük kurgan yer alır. Ancak bu kurganlardaki yoğun tahribat nedeniyle höyüğün yapısal durumunu anlamak ve tarihleme yapmak oldukça zordur. Toplanan çanak çömlek parçalarına göre höyükteki ilk yerleşim Geç Kalkolitik Çağ (GKÇ)'da (M.Ö. 4. binyılın ilk yarısı) başlamış olmalıdır. Gıcık Mevkii ise, bir Demir Çağı nekropolüdür. Lavların arasındaki düzlükte tamamı tahrip edilmiş mezarlar vardır. GKÇ'ye ait parçalar lav akıntısının içindeki doğal bir oyukun yakınında dağınık durumda bulunmuştur. Her iki merkezde bulunan bölgeye yabancı Amuq F türü parçaların varlığı Aras Vadisi için aslında tamamen yeni değildir. Benzer parçalara Ermenistan'daki Tekhut ve Arataşen gibi merkezlerde rastlanmıştır.

İlk Tunç Çağı

Yalnızca üç merkezde İlk Tunç Çağı (İTÇ)'na ait bulgulara rastladık; Iğdır Ovası'ndaki Gökçeli ve Melekli Höyükleri daha önce Kökten tarafından belirlenmişti, üçüncüsü ise Doğubeyazıt Ovası'ndaki Sağlıksuyu Höyüğü'dür. Sağlıksuyu'nda tipik Kura-Aras çanak çömleğinin yanı sıra, yabancı olan bir grup daha ele geçmiştir. Söz konusu grup çanak çömlek, tipolojik özellik olarak değil ancak teknik özellikler açısından bir tür Kura-Aras malı olarak tanımlanabilir. Bu hipotez doğrulanırsa İTÇ Transkafkasya kültürünün gelişimi ve kökeni problemi için ilginç sonuçlar ortaya çıkabilir. Melekli, Gökçeli ve Sağlıksuyu Kura-Aras malı içinde diğer bir grup ise, ağzının iç kısmı veya ağzın üstünün kahve, devetüyü veya kırmızı boya ile bezenmiş olması ile farklılık gösterir. Boyanın kullanımı Transkafkasya geleneği için oldukça yabancıdır: Yine de Khvatskhelebi'den bir çömlekteki gibi ender örnekler vardır. Bu yüzden boya bezeme Ağrı Dağı Bölgesi'nin bir özelliği olarak düşünülebilir.

Orta Tunç Çağı

Son Tunç Çağı'ndan başlayarak yoğun bir şekilde kullanılmaya başladığı anlaşılan Ağrı Dağı eteklerindeki merkezlerden Mağaralar Mevkii, Kasım Tığı ve Gre Herşe kurganlarından bulduğumuz az sayıdaki Orta Tunç Çağı'na ait çanak çömlek parçası boyalı ve tarak baskı bezemelidir.

SonTunç Çağ-Erken Demir Çağ

SonTunç Çağ (STÇ) ve Erken Demir Çağ (EDÇ) malzemesi birbirine çok yakın özellikler gösterir. Çanak çömleklerin çoğunluğunun oldukça tahrip edilmiş mezarlardan toplanmış olması ve mimaride farklılık görünmemesi nedeniyle, bu iki dönemi şimdilik beraber değerlendirmenin daha doğru olacağını düşündük. Bu dönemler için belirlediğimiz merkezler Büyük Ağrı Dağı'nın kuzey eteklerindeki İğdır-Karakoyunlu ilçesinden başlayarak, güney etekteki Doğubeyazıt-Gölyüzü köyüne değin uzanan geniş bir kuşakta yer alırlar (Mağaralar Mevkii, Kasım Tığı, Gre Herşe, Gıcık Mevkii, Gölyüzü). Büyük Ağrı Dağı'nın alt eteklerindeki lav akıntılarında oluşmuş tepeler ve aralarındaki düzlüklerde yer alan bu merkezler, birer kale ve bunların eteklerindeki nekropoller şeklindedir.

Kalelerin etraflarını çevreleyen tepeler arasındaki düzlüklerde nekropoller yer alır. İlk belirlemelerimize göre bu nekropollerde iki tür mezar vardır: Alçak yığma tepelere sahip kurganlar ve kromlekli mezarlar. Kazı yapılmadan kesin sonuçlara ulaşmak zor olsa da incelediğimiz tüm nekropollerdeki toplam mezar sayısı yaklaşık 300-400 kadardır. Oldukça yoğun bir tahribatın yapıldığı bu büyük mezarlıklardaki kaçak kazı çukurlarından görebildiğimiz kadarıyla, işlenmemiş küçük taşlardan yapılmış ve oldukça alçak yığma tepelerin altında (3-4 m çapında) tek kişilik mezarlar vardır. Mezarlar iki-üç sıralı taş örgü duvarlıdır, üzerleri ise yatay olarak yerleştirilmiş ve sayıları ortalama iki-dört olan iri taşlarla örtülmüştür. Bazılarının çok düzgün olmamakla birlikte kromlekle çevrili olduğu belirgindir. Büyük oranda mezarlıklardan topladığımız çanak çömlekler az sayıdaki devetüyü-kahverengi mal dışında tamamen gri-siyah aklıdır.

İğdır Ovası'nın karşı tarafında, Ermenistan'daki Aragats Dağı'nın etekleri ve etrafındaki ovalarda karşılaşılan STÇ-EDÇ yerleşim düzeni de daha çok ova kenarları ve dağ eteklerindeki kale ve nekropoller biçimindedir. Bu model aslında tüm Güney Transkafkasya için geçerli görünür. Bu bölgede STÇ-EDÇ son çalışmalarda Lçaşen-Metsamor Kültürü olarak adlandırılır. Büyük Ağrı Dağı eteklerinde karşılaştığımız kale ve nekropoller hem yapısal özellikleri hem de çanak çömlekler açısından Lçaşen-Metsamor Kültürü merkezleriyle tam bir paralellik içindedir.

Urartu Dönemi (Orta Demir Çağı)

Mağaralar Mevkii, Kasımtığı ve Gre Herşe'deki bir kaç parçanın dışında Urartu çanak çömleğine, Melekli-Kültepe'de, Büyük Ağrı Dağı'nın güney eteğinde ve lav tepelerinin Doğubeyazıt Ovası ile birleştiği bir noktada yer alan Ömerağa'da rastladık. Melekli-

Kültepe'de P. F. Petrov ve K. Balkan tarafından yapılan kazılarda Urartu kremasyonları bulunmuştur. İTÇ ve Urartu tabakasında bulunan höyük ve nekropol, karayolunun ortasından geçtiği iki ayrı alçak lav tepesinin üzerindedir. Bizim araştırmamız sırasında ise, höyüğün kuzeyine doğru uzanan oldukça geniş kumluk arazide bir Urartu nekropolüne ait olabilecek izlere rastladık.

Urartu Krallığı'nın geniş sınırları içinde merkezi bölgenin dışında genellikle yöresel Orta Demir Çağ çanak çömleği kullanılmıştır. Ancak bu bölgelerde de eyalet merkezleri ve ana yollar üzerindeki kalelerde Urartu Krallığı'nın *biainili* malı denen kendine özgü çanak çömleği bulunur. Araştırmamız sırasında Urartu çanak çömleğine Melekli'nin dışında son derece az sayıda rastladık. Bunun yanı sıra Ömerağa kurganları Urartu için sıra dışıdır. Bu durum çanak çömlekte olduğu gibi, gömü geleneğinde de yerel özelliklerin kullanımıyla açıklanabilir. Melekli, Nahçıvan, Ermenistan ve Ömerağa ise, İran'a giden ana arter üzerindeki konumlarıyla Urartu için önemli birer merkez olmalıydılar.

Sonuç

İğdır ve Doğubeyazıt bölgelerindeki ilk çalışmalarımızın oldukça yeni sonuçları vardır, bunlar üçe ayrılabilir. Birincisi dağlık alanlar ve ovalar arasındaki farklılıktır. Büyük Ağrı Dağı eteklerinde nekropollerin oldukça yoğun olmasına karşılık, çoğunluğu İğdır Ovası'nda yer alan höyüklerin az sayıda olmasıdır. Bu durum Aras'ın doğu yakasındaki Nahçıvan ve Ermenistan merkezleriyle çok zıt bir görüntü verir.

İkinci olarak tüm bölgede İTÇ'den sonra kesintiye uğrayan yerleşik yaşamın, Urartu Krallığı dönemine kadar tekrar kurulamamış görünmesidir. Kura-Aras'ın son yüzyıllarından itibaren, ovaların büyük ölçüde terk edilerek, yaşamın yüksek alanlara doğru kaydığı belirgindir. Ancak buradaki sorun bu yeni alanlardaki yerleşimlerin bulunmayışı ya da son derece zayıf olmasıdır. Yarı göçebe ve kısmen de göçebe bir yaşam tarzı sürdürmüş olan bu topluluklar büyük olasılıkla kalıcı yerleşimler açısından zayıftı.

Sonuncusu ise, yeni verilerle GKÇ'nin varlığıdır. Amuq F türü çanak çömlek, Yukarı Mezopotamya topluluklarının Toroslar'dan kuzeye mevsimlik hareketlerini gösteriyor olmalıdır. Bu nedenle M.Ö. 4. binyılın ilk yarısında, M.Ö. 3. binyılda Yukarı Fırat'ta olduğu gibi, Transkafkasya'da da yerli Geç Kalkolitik topluluklarının Azerbaycan Leylatepe'de olduğu gibi, Suriye-Mezopotamya topluluklarıyla birlikte yaşadığı bir "ikili kültür"ü düşünebiliriz.

Aynur Özfirat, Catherine Marro

Bültenimizde Geçen Yer Adlarını İçeren Anadolu Haritası

Enstitüden

Enstitü Yönetim Kurulu'nda Değişiklik

İki seçim dönemi süresince Enstitümüzün Genel Sekreterlik görevini üstlenmiş olan, Yönetim Kurulu Üyemiz ve "Haberler" Bülteni Editörümüz Doç. Dr. Kemalettin Köroğlu, işlerinin yoğunluğu nedeniyle 4 Haziran 2003 tarihi itibarıyla bu görevlerinden affını istemiştir. Yönetim Kurulumuz kendisinin isteğini olumlu karşılamış ve seçimlerde en çok oy alan Yönetim Kurulu Yedek Üyesi Doç. Dr. İnci Delemen'i Asli

Yönetim Kurulu Üyeliğine getirmeye ve Genel Sekreterlik görevinin de kendisi tarafından dönem sonuna kadar üstlenmesine oybirliği ile karar vermiştir. Sayın Doç. Dr. K. Köroğlu'na şimdiye kadar enstitümüze yaptığı hizmetlerden dolayı teşekkür eder, Genel Sekreterlik görevini şimdiden sonra yerine getirecek olan Sayın Doç. Dr. İnci Delemen'e başarılar dileriz.

Enstitü Başkanı

Aydın Doğan Vakfı Hizmet Ödülü

Aydın Doğan Vakfı tarafından bu yıl kararlaştırılan "Arkeoloji Ödülü", 16 Nisan 2003 tarihinde sahiplerini bulmuştur. Şahıslar adına ödül, enstitümüzün Şeref Üyesi olan Ord. Prof. Dr. Sedat Alp ve Asli Üyemiz Prof. Dr. Altan Çilingiroğlu arasında paylaşılırken, arkeoloji bilimine katkılarında dolayı Suna&İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü ve Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü, "Hizmet Ödülü"ne layık görülmüştür.

Bakanlar Kurulu tarafından verilen "Türk" ünvanını aldıktan sonra enstitümüzün Türkiye'ye yapmış olduğu hizmetler böylece bir kez daha onaylanmıştır.

Yandaki fotoğrafta Enstitü Başkanı Prof. Dr. Ali Dinçol, ödül töreninde Aydın Doğan Vakfı Başkan Vekili Sema Işıl Doğan'ın elinden plaketi alırken görülmektedir.

Enstitü Kütüphanesinden Haberler

Geçen sayımızdan bu sayıya ancak bir kaç ay geçti, buna rağmen bazı sevindirici ilerlemeler kat ettik. Yayınlarımızın konulara göre ayrılıp, numaralandırma işlemi tamamlandı. Böylece önceki sayıda bahsettiğimiz sistem kuruldu, ancak bilgisayar ortamına geçme işlemi bir sonraki dönem çalışma programı içerisinde gerçekleşecektir. Bu işlemin henüz tamamlanmamış olması, kütüphanemizin ziyarete kapalı olduğu şeklinde algılanmamalıdır. Tüm araştırmacılara ve öğrencilere açık olan kütüphanemiz, hizmetini aralıksız vermeye devam etmiştir ve edecektir.

Her sayıda olduğu gibi kütüphanemize kitap bağışlarıyla katkıda bulunanlara teşekkür etmek istiyoruz, onlar sayesinde yayın mevcudumuz büyük bir hızla çoğalmaktadır, eksiklerimiz gün geçtikçe tamamlanmaktadır. Özellikle Leiden'deki Hollanda Arkeoloji Enstitüsü'ne (Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten) ve Başkanı Prof. Dr. J.J. Roodenberg'e teşekkür etmek isteriz. Mevcut tüm *Bibliotheca Orientalis* serisini kütüphanemize hediye etmeye söz verdi ve ilk etapta 20 cilt gönderdi. Ayrıca Ege Yayınları, Prof. Dr. Ö. Bilgi, Prof. Dr. B. Dinçol, Prof. Dr. R. Duru, Prof. Dr. A. Öztan, Prof. Dr. W. Radt, Prof. Dr. O. Tekin, Dr. L. Martin, Dr. J. de Roos, Dr. J. Seeher, M. Doğan-Alparslan, H. Pektaş, A.C. Üstüner'e, Akbank Kültür Sanat'tan Hanife Yalçın'a yaptıkları katkılardan ve göstermiş oldukları hassasiyetten dolayı minnettarız.

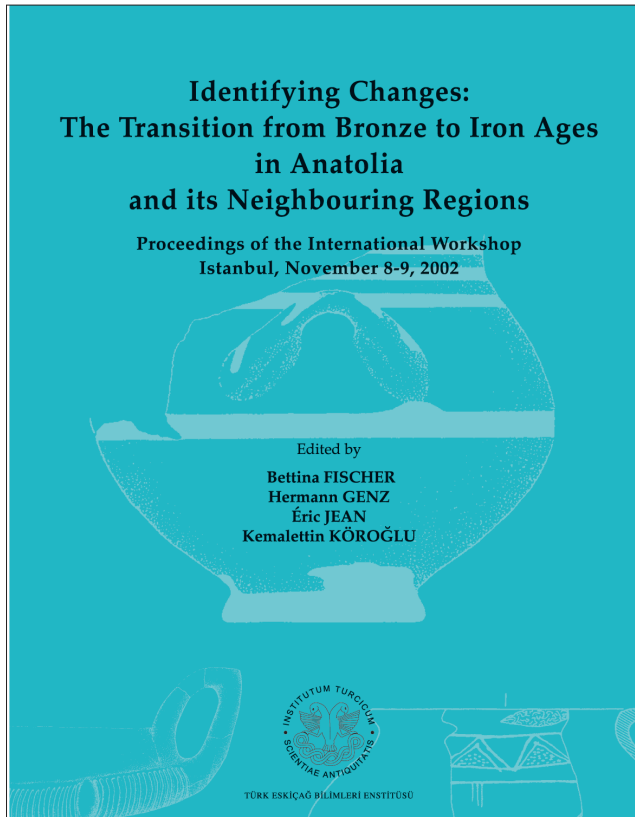
Yeni Gelen Kitaplar

- Alkım, U.B.- H. Alkım- Ö. Bilgi, *İkiztepe II*, Ankara, 2003.
- And, M., *Istanbul in the 16th Century, the City the Palace Daily Life*, İstanbul 1994.
- Boardman, J., *Greek Sculpture*, London, 1995.
- Cholidis, N.- L. Martin, *Der Tell Halaf und sein Ausgräber Max Freiherr von Oppenheim*, Mainz, 2002.
- Demir, A., *Through The Ages Antakya*, İstanbul, 1996.
- Duru, R., *Unutulmuş bir Başkent: Tilmen*, İstanbul, 2003.
- Fischer, B.- H. Genz- E. Jean- K. Köroğlu (Ed.), *Identifying Changes: The Transition from Bronze to Iron Ages in Anatolia and its Neighbouring Regions*, İstanbul, 2003.
- van den Haut, T. (et al.), *Chicago Hittite Dictionary*, Vol. S-Fasc.1, Chicago, 2002.
- Iren, K., *Aiolische orientalisierende Keramik*, İstanbul, 2003.
- Işık, F., *Doğa Ana Kubaba*, İstanbul, 1999.
- Klengel, H., *Hattuschili und Ramses, Hethiter und Ägypter - ihr langer Weg zum Frieden*, Mainz, 2002.
- Kollektif, *Mansel'e Armağan I, II, III*, Ankara, 1974.
- Kollektif, *TAY-Türkiye Arkeolojik Tahribat Raporu*, İstanbul, 2002.
- Kollektif, *The Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology*, Vol. I, II, III, Ankara, 1978.
- Kollektif, *Troya Efsane ile Gerçek Arası Bir Kente Yolculuk*, İstanbul, 2002.
- Kollektif, *Die Hethiter und Ihr Reich, Volk der 1000 Götter*, Bonn, 2002.
- Kollektif, *Gordion Ahşap Eserler*, Ankara, 1992.
- Kollektif, *Türk ve İslam Eserleri Müzesi*, İstanbul, 2002.
- Lanckoronsky, K.G., *Städte Pamphylens und Psidiens-Band I*, Wien, 1890.
- Lanckoronsky, K.G., *Städte Pamphylens und Psidiens-Band II*, Wien, 1892.
- Luschey, H., *Rechts und Links*, Berlin, 2002.
- Meriçboyu, Y. A., *Antikçağ'da Anadolu Takıları*, İstanbul, 2001.
- Ögel, S., *Anadolu'nun Selçuklu Çehresi*, İstanbul, 1994.
- Pausanias, *Beschreibung Griechenlands-Ein Reise- und Kulturführer aus der Antike*, Zürich, 1998.
- Recke, M., *Gewalt und Leid*, İstanbul, 2002.
- Şahin, M., *Anadolulu Bir Mimar Hermogenes*, İstanbul, 2002.
- Tekin, O., *Sadberk Hanım Müzesi Antik Sikkeler Kataloğu/Catalogue of the Ancient Coins in the Sadberk Hanım Museum*, İstanbul, 2003.
- Tosun, A., *Troia Efsanelerle Örülmüş Antik Şehir*, İstanbul, 2002.
- Üstüner, A. C., *İspanyol Resim Sanatı*, İstanbul, 2002.
- Üstüner, A. C., *Mozaik Sanatı*, İstanbul, 2002.
- Üsdiken, B., *Pera'dan Beyoğlu'na (1840-1955)*, İstanbul.
- Wegner, I., *Corpus der hurritischen Sprachdenkmäler 3-2*, Roma, 2002.

Süreli Yayınlar

- Anadolu Araştırmaları* XVI, (2002).
Anatolian Archaeology 8, (2002).
Anatolian Studies 53, (2002).
Bibliotheca Orientalis, Jaargang XLVI, No: 1/2, 3/4, 5/6, (1989).
Bibliotheca Orientalis, Jaargang XLVIII, No: 1/2, 3/4, 5/6, (1991).
Bibliotheca Orientalis, Jaargang XLIX, No: 1/2, 3/4, 5/6, (1992).
Bibliotheca Orientalis, Jaargang L, No. 1/2, 3/4, 5/6, (1993).
Bibliotheca Orientalis, Jaargang LI, No. 1/2, 5/6, (1994).
Bibliotheca Orientalis, Jaargang LII, No. 1/2, 3/4, (1995).
Bibliotheca Orientalis, Jaargang LIII, No. 1/2, 3/4, 5/6, (1995).
Bibliotheca Orientalis, Jaargang LIV, No. 1/2, (1997).
Sanat Tarihi Yıllığı XV, (2002).
Studi Micenei Ed Egeo-Anatolici XLIV/2, (2002).
Tel Aviv Vol. 29/ 2, (2002).

Metin Alparslan

Yeni Yayınlarımız

Fischer, B.- H. Genz- E. Jean- K. Köroğlu (Ed.),
Identifying Changes: The Transition from Bronze to Iron Ages in Anatolia and its Neighbouring Regions, Istanbul, 2003.

8-9 Kasım 2002 tarihlerinde, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'nün organize ettiği, "Identifying Changes: The Transition from Bronze to Iron Ages in Anatolia and its Neighbouring Regions" (Değişimi Tanımlama: Anadolu ve Yakın Çevresinde Tunç Çağı'ndan Demir Çağı'na Geçiş) konulu Uluslararası Atölye Çalışması'nın kitabı, Bettine Fischer, Hermann Genz, Éric Jean ve Kemalettin Köroğlu'nun editörlüğünde, oldukça kısa bir zamanda yayına hazır hale getirildi.

Geçtiğimiz günlerde Ege Yayınları tarafından yayımlanan kitabın içeriği şöyledir:

Opening

Ali DİNÇOL: Welcoming Speech of the President of the Institute

Güven ARSEBÜK: "Change" in an Anthropoarchaeological Perspective

Bettina FISCHER – Hermann GENZ – Éric JEAN – Kemalettin KÖROĞLU: Introduction

Session 1: Aegean, Balkans and Western Anatolia

Jak YAKAR: Identifying Migrations in the Archaeological Records of Anatolia

Anna Lucia D'AGATA: Crete at the Transition from Late Bronze to Iron Age

Magda PIENIAŻEK-SIKORA: Some Comments on Northwest Pontic and North Aegean Settlement Architecture in the Last Quarter of the Second Millennium BC

Ralf BECKS: Troia VII: the Transition from the Late Bronze Age to the Early Iron Age

Session 2: Cilicia, Cyprus and the Levant

Bettina FISCHER: Immigration versus Continuity: A View from the Cypriote Sanctuaries

Ekin KOZAL: Analysis of the Distribution Patterns of

Red Lustrous Wheel-made Ware, Mycenaean and Cypriot Pottery in Anatolia in the 15th-13th centuries B.C.

Éric JEAN: From Bronze to Iron Ages in Cilicia: The Pottery in its Stratigraphic Context

Remzi YAĞCI: The Stratigraphy of Cyprus WS II and Mycenaean Cups in Soli Höyük Excavations

Aslı ÖZYAR: Architectural Reliefs in Anatolia through Time: Contextualizing the Gate Sculptures of Karatepe-Aslantaş/Azatiwataya

Ann E. KILLEBREW: The Southern Levant during the 13th - 12th Centuries BCE: The Archaeology of Social Boundaries

Session 3: Southeastern Anatolia

Lynn SWARTZ DODD: Chronology and Continuity in the Early Iron Age: The Northeastern Side of the Amanus

Uwe MÜLLER: A Change to Continuity: Bronze Age Traditions in Early Iron Age

Andreas SCHACHNER: From the Bronze to the Iron Age: Identifying Changes in the Upper Tigris Region. The Case of Giricano

Session 4: Central and Northern Anatolia

Ulf-Dietrich SCHOOP: Pottery Traditions of the Later Hittite Empire: Problems of Definition

Hermann GENZ: The Early Iron Age in Central Anatolia

Hasan BAHAR – Özdemir KOÇAK: Konya-Hatunsaray Yerleşmesinde Erken Demir Çağı Çanak Çömleği

Mehmet ÖZSAİT: Les Céramiques du Fer Ancien dans les Régions d'Amasya et de Samsun

Şevket DÖNMEZ: The Early Iron Age Problem in the Central Black Sea Region

Session 5: Eastern Anatolia and Caucasus

Kemalettin KÖROĞLU: The Transition from Bronze Age to Iron Age in Eastern Anatolia

Jan-Krzysztof BERTRAM: Tradition und Wandel im späten 2./frühen 1. Jahrtausend v. Chr. im Südkaukasusgebiet

Session 6: Natural Sciences

Hitomi HONGO: Continuity or Changes: Faunal Remains from Stratum IId at Kaman-Kalehöyük

Catherine KUZUCUOĞLU: Environmental Changes in Southern (Antalya) and South-eastern (Euphrates Valley) Turkey, at the End of the 2nd Millennium BC and Beginning of the 1st Millennium BC

Salima IKRAM: A Preliminary Study of Zooarchaeological Changes Between the Bronze and Iron Ages at Kinet Höyük, Hatay

Angela von den DRIESCH – Nadja PÖLLATH: Changes from Late Bronze Age to Early Iron Age Animal Husbandry as Reflected in the Faunal Remains from Büyükkaya/Boğazköy-Hattuşa

Simone RIEHL – Mark NESBITT: Crops and Cultivation in the Iron Age Near East: Change or Continuity?

Session 7: Final Discussion

Bettina FISCHER – Hermann GENZ – Éric JEAN – Kemalettin KÖROĞLU: Perspectives for Identifying Changes?

İren, K., *Vazo Resimlerinin Işığında Eski Yunan Çanak Çömlekçiliği*, İstanbul, 2003.

JTI (Japan Tobacco International Türkiye) sponsorluğunda çıkan yeni yayınıımız okuyucularıyla buluşmuştur. Yard. Doç. Dr. Kaan İren tarafından kaleme alınan *Vazo Resimlerinin Işığında Eski Yunan Çömlekçiliği* adlı kitap, 70 sayfa ve 77 resimden oluşmaktadır. Kitap, vazo resimleri ışığında çömlekçilerin üretimi için gerekli olan kilin çıkarılmasından, fırınlanma işleminden sonra vazoların pazarlanmasına kadar geçen süreci anlatır. Yazar'a göre; "Bu resimler o kadar ayrıntılıdır ki, bu kitapçıkta olduğu gibi çömlekçilikle ilgili sahneleri art arda koyduğumuzda tıpkı bir resimli roman gibi çömlekçinin kili çıkarılmasından ürünü satmasına kadar hemen hemen bütün evreleri, bir öykü akışı içinde izlemek olanaklıdır".

Yazar böylece antik çömlekçiliğin tüm aşamalarını canlı bir biçimde anlattıktan sonra "Türkiye'de geleneksel çömlek üretimine kısa bir bakış" adı altında çağdaş metotlara da değinmektedir.

Metin Alparslan

Sponsorlarımız ve Enstitüye Kazandırdıkları

Borusan: Nakit olarak enstitünün yıllık giderleri.
Bülent Eray: Eray Reklamcılık tarafından teşekkür plaketlerimizin yapılması.
Cartoon Hotel (Müdür Burak Atilla): Yıllık konferanslarımız için salon tahsisi.
Cengiz Üstüner: Maddi yardım.
Ekip Film: "Hititler" filmi için özel yaptırılan eşyalar, Enstitü'ye dekoratif olarak kullanılmak üzere hediye edildi.
Garanti Leasing: Enstitü kütüphanesinin giderleri için maddi destek.
Haşim Dalgıç: Aracılığıyla Hayat Laboratuvar'dan slayt makinesi.

İTÜ Bilişim Enstitüsü: Enstitü web sayfası ev sahipliği ve teknik destek.
Mehmet Ali Yula: Aracılığıyla JTI Firması tarafından üç enstitü yayınının basım masrafı.
Mercedes Türk A.Ş. (Tülin Steinhäuser): Süreli yayınıımız Colloquium Anatolicum'un basım masrafları.
Murat Öztürk: Aracılığıyla Park Grubu, Turizm ve Havacılık Bölümü tarafından yurtdışından gelen konferansçıların uçak biletleri.
Pekerler İnşaat San. Ltd. Şti.'den Recai Peker: Enstitü evimizin restorasyon ve inşaat malzemeleri temini.
Yavuz Tosun: Kamer İnşaat aracılığıyla kütüphane raflarının temini.

Enstitü Yayınları

Alp, S., *Hititler'in Mektuplaşmaları*, İstanbul 2001².
Çete, İ., *Geçmişe Yolculuk Bir Gezi Rehberi*, Journey into the Past: A Short Guide, İstanbul 1996.
Çokay, S., *Antikçağda Aydınlatma Araçları*, İstanbul 2000².
Delemen, İ., *Antik Dönemde Beslenme*, İstanbul 2001, Sponsor: Eurest Sofra Yemek Üretim ve Hizmet A.Ş.
Demirş, B., *Eskiçağda Yazı Araç ve Gereçleri*, İstanbul 2002³.
Dinçol, Ali M. (Yayına Haz.), *Çağlar Boyunca Anadolu'da Yerleşim ve Konut Uluslararası Sempozyumu (5-7 Haziran 1996)/International Symposium on Settlement and Housing in Anatolia Through the Ages (5-7 June 1996)*, İstanbul 1999, (Bilimsel Toplantılar Serisi: I), Sponsor: Harun Yılmaz.
Dinçol, B., *Eski Önasya ve Mısır'da Müzik*, İstanbul 1999, Sponsor: Mehmet Akgül, Tepum A. Ş.
Doğan-Alparslan, M. – M. Alparslan (Ed.), *Colloquium Anatolicum I*, İstanbul 2002, Sponsor: Mercedes Türk A.Ş.
Dürüşken, Ç., *Eskiçağda Spor*, İstanbul 1995, Sponsor: Efes Pilsen.

Fazlıoğlu, İ., *Eskiçağda Dokuma*, İstanbul 2001².
Fischer, B. – H. Genz – E. Jean – K. Köroğlu (Ed.), *Identifying Changes: The Transition from Bronze to Iron Ages in Anatolia and its Neighbouring Regions*, İstanbul, 2003.
Hırçın, S., *Çivi Yazısı Ortaya Çıkışı, Gelişmesi, Çözümü*, İstanbul 2000³.
İren, K., *Vazo Resimlerinin Işığında Eski Yunan Çanak Çömlekçiliği*, İstanbul, 2003.
Köroğlu, K. (Ed.), *5. Yılında Yumuktepe; The V. Anniversary of the Excavation at Yumuktepe (1993-1997)*, İstanbul 1998, (Kazı Monografisi: I).
Savaş, Ö. S., *Anadolu (Hitit-Luvi) Hieroglif Yazıtlarında Geçen Tanrı, Şahıs ve Coğrafya Adları, Divine, Personal and Geographical Names in the Anatolian (Hittite-Luwian) Hieroglyphic Inscriptions*, İstanbul 1998, (Bilimsel Seri I).
Serdaroğlu, Ü., *Eskiçağda Tıp*, İstanbul 2002².
Tekin, O., *Eskiçağda Para, Antik Nüvizmatığe Giriş*, İstanbul 1998³.
Tekin, O., *Byzas'tan I. Constantinus'a Kadar Eskiçağda İstanbul (Byzantion)*, İstanbul 2001².